

T.C. GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İŞLETME EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
BANKACILIK EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BASEL II KRİTERLERİ VE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BASEL II EĞİTİMİ

Hazırlayan
DERYA KAPTAN

ANKARA 2008

T.C. GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İŞLETME EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
BANKACILIK EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BASEL II KRİTERLERİ VE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BASEL II EĞİTİMİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç Dr. Cevdet Yiğit ÖZBEK

Hazırlayan
DERYA KAPTAN

ANKARA 2008

ÖNSÖZ

Ülkemizin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ve gelişimini tamamlamış ekonomiler için finans piyasası ve bu piyasanın istikrarlı şekilde faaliyetlerine devam etmesi çok önemli bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu sebeple özellikle II.Dünya Savaşından sonra dünyamız finans sektörü ve bunun en aktif alt dalı olan bankacılık alanında bir çok düzenlemeler ve yeniliklere tanıklık etmiştir. Bu düzenlemeler ile birlikte hem bireylerin hem de tüzel kişilerin istikrarlı ve güvenli anlamda bankacılık yapmalarının önü açılmış ve kendilerine bir çok bankacılık ürün ve hizmeti sunmaya çalışan bankaların da daha sorunsuz temellerde bankacılık yapmaları sağlanmıştır.

Özellikle 2000 Kasım ve 2001 Şubat ekonomik sorunlarını yaşamış olan ülkemizde hem bankacılık hem de reel sektör içinde yaşanan olumsuzluklar uzun süre atlatılamamıştır. Bu ve buna benzer sebepler ile hem ülkemizde hem de dünyada bu tür krizlerin ve diğer ekonomik çalkantıların yaşanmaması için yukarıda da belirtilen bazı düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. İşte bu nedenle uzun bir geçmişe sahip olan Basel Standartları hayatımız girmiş ve son 20 yıldır da yavaş yavaş tüm dünyamızı etkiler hale gelmiştir.

Söz konusu standartlara verilen en güncel ismi ile Basel II uluslararası alanda getirdiği düzenlemeler ile gelecekteki bankacılığın geçmişte yaşanan bu sıkıntılarla karşılaşmamasını amaçlamaktadır. Bankacılık Sektörü ekonomimizin bel kemiği olduğu için yeni düzenlemenin bankacılık sektörü ve diğer sektörleri de nasıl etkileyeceği konusundaki ilgi bu konu üzerinde çalışma isteğini ortaya çıkartmış ve son yirmi yılda konu hakkında bir çok araştırma ve çalışma yayınlanmıştır. Bu çalışmada da evvelce yapılan çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Tüm akademik yaşamım boyunca benden yardımını esirgemeyen biricik anneme ve tezin hazırlanış süreci boyunca yapıcı önerileri ve olumlu yönlendirmeleri ile tezin son haline gelmesinde yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. C. Yiğit Özbek'e minnettarlığımı belirtmek isterim.

ÖZET

Uluslararası finansal piyasalarda son yirmi yılda yaşanan hızlı globalleşme ile birlikte küresel sermaye hareketlerinin ülkelerin finans piyasalarında yaratabileceği olumsuzlukların etkisini azaltabilmek ve tasarruf sahiplerinin haklarını korumak amacıyla özellikle finansal kuruluşların önemli fon kaynaklarından olan ‘Sermaye’ ile ilgili hem gerekli olan hem de etkin olabilecek uluslararası standartların belirlenmesine ihtiyaç duyulmuştur. Sermaye yeterliliğine ilişkin ilk düzenleme Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) Basel Komitesi tarafından hazırlanan ve 1998 yılında yürürlüğe giren Basel I Sermaye Uzlaşısıdır.

Basel I ilk olarak Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ile G-10 ülkelerinde hayata geçmiş ve zamanla yüzün üzerinde ülkede uygulanma başlanmıştır. Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi adı altında yapılan bu uzlaşayı her ülkenin kabul etmesi ve uygulaması diye bir zorunluluk olmaması ile birlikte globalleşen finansal piyasaların hemen her olumsuzluktan etkilenir hale gelmesi bu düzenlemeleri uygulamayı her ülke için neredeyse zorunlu hale getirmiştir. İşte bu bilinç dahilinde Basel Komitesi, uluslararası finansal piyasalarda duyulan ihtiyaçlar ve eksiklikleri gidermek için Basel I’i büyük ölçüde değiştirmiş; 2006 sonunda uygulamaya geçilmesi planlanan ve en son olarak 2009 yılında uygulamaya geçileceği duyurulan yeni sermaye yeterliliği düzenlemesinin (Basel II) ilk taslak metnini oluşturmuştur.

Ülkemize geldiğimizde ise 2008 başında çalışma için de bahsedilecek standart yaklaşım ile uygulamaya geçilmesi planlanmış fakat şirketlerin mali verilerindeki şeffaflaşma sürecine ilişkin değişiklikler öngören Türk Ticaret Kanunu (TTK)’nın yasalaşmaması nedeniyle söz konusu geçiş 2009 yılına ertelenmiştir.

İşte bu kapsam dahilinde Basel II sadece ülkemiz için değil tüm dünya ülkeleri için vazgeçilmez bir konuma oturmaktadır. Bu nedenle hükümetimiz ve bankalarımızın ortak çalışması ile söz konusu süreç tamalanmalı ve düzenleme hayata geçirilmelidir.

Söz konusu çalışmanın ülkemize ve bu konu hakkında bilgi almak isteyenlere yararlı olmasını ümit ederim.

ABSTRACT

After realizing the results of the globalization in the last two decades, setting international standards for capital which is one of the main resources of the financial institutions become more necessary in order to decrease the adverse effects of capital movements between the financial markets and to secure the rights of the individuals who are putting their money to the financial sector. In 1998, the first study called as Basel Accord which was about capital adequacy was prepared by the Bank of International Settlement Basel Committee which has new standards for the financial sector.

Basel I was primarily applied in EU and G-10 countries and has been adopted by more than 100 countries after putting into practice. Although it was not compulsory for all countries to apply this accord, due to the rapid globalization which causes one country's economy to be affected from the others economy, it has become almost compulsory for all countries to adopt these new standards. With this know how, Basel Committee has amended Basel I entirely and named it as Basel II in order to cover the gaps in Basel Accord and prepared the last regulation which was announced to be live after 2006 and was postponed in some countries until 2009.

When we come to our country, Turkey, the standards were tried to be adopted from the beginning of 2008 but were postponed to 2009 due to some changes in Turkish Commerce Law on transparency requirements about financial figures of the enterprises.

With this scope of information, Basel II is standing as indispensable not only for our country but also for all world countries. Therefore, the process should be completed by the help of our government and our banks and should be put live as soon as possible.

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Basel Uzlaşısındaki Aktiflerin Risk Ağırlıkları.....	13
Tablo 2. Eski ve Yeni Düzenlemenin Karşılaştırılması	17
Tablo 3. Sermaye Hesaplaması	18
Tablo 4. Risk Ölçüm Yöntemleri	20
Tablo 5. Kredi Risklerin Hesaplanmasında Uygulanabilecek Yöntemler	22
Tablo 6. Risk Dereceleri	24
Tablo 7. Risk Ağırlıkları	25
Tablo 8. Risk Ağırlığı Banka (1. seçenek).....	26
Tablo 9. Risk Ağırlığı Bankalar (2. seçenek).....	26
Tablo 10. Risk Ağırlığı Kurumsal.....	28
Tablo 11. Standart Yaklaşımda Kullanılan Risk Ağırlıkları.....	31
Tablo 12. Kredi Riski Azaltım Teknikleri	32
Tablo 13. Teminatlandırma.....	33
Tablo 14. İçsel Derecelendirme	36
Tablo 15. Basel II Yazılımları.....	51
Tablo 16. Basel II' nin Getirdiği Maliyetler	55
Tablo 17. Ciroya Göre Standart Yöntemde Şirket Sınıflandırması	61
Tablo 18. İşletmelerin Sınıflandırılması	63
Tablo 19. Bankacılık Sisteminde Banka ve Şube Sayısı	75

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	: Bank For International Settlements
ECA	: Export Credit Agency
İDD	: İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım
KOBİ	: Küçük ve Orta Boyutlu İşletmeler
OECD	: Organization for Economic Cooperation and Development
OPEC	: Organization of Petroleum Exporting Countries
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
THK	: Temerrüt Halinde Kayıp
TO	: Temerrüte Düşme Olasılığı
TT	: Temerrüde Düşme Durumunda Risk Miktarı
QIS	: Quantative Impact Study (Sayısal Etki Çalışması)
QIS-TR	: Quantative Impact Study –Turkey
KOBİDER	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler Derneği
KOSGEB	:T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM - BASEL II KRİTERLERİ	4
1.1. Basel II Kriterlerinin Ortaya Çıkış Süreci.....	4
1.1.1. Sermaye Yeterliliği Düzenlemesine Duyulan İhtiyaç.....	7
1.1.2. Bankalarda Sermayenin Rolü.....	7
1.2. Basel Bankacılık Denetim Komitesi	10
1.2.1. Basel I Kriterleri	11
1.2.2. Basel II Kriterleri	16
1.2.2.1. Birinci Yapısal Blok (Pillar I-Asgari Sermaye Gerekliliği).....	17
1.2.2.2.1. Kredi Riski	21
1.2.2.2.2. Piyasa Riski.....	38
1.2.2.2.3. Operasyonel Risk (Faaliyet Riski)	41
1.2.2.2. İkinci Yapısal Blok Denetim Otoritesinin Gözden Geçirilmesi (Pillar II)	44
1.2.2.3. Üçüncü Yapısal Blok – Piyasa Disiplini (Pillar III)	48
1.2.3. Basel II Uygulamasına Geçiş	50
İKİNCİ BÖLÜM - BASEL II KRİTERLERİNİN ETKİLERİ.....	53
2.1. Basel II'nin Ekonomimize ve Bankalarımıza Olan Etkisi	53
2.2. Basel II' nin Reel Sektöre Etkisi.....	60
2.3. Basel II' nin Kobilere Etkisi	64
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - BASEL II KONUSUNDA TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN VE REEL SEKTÖRÜN EĞİTİMİ.....	68
3.1. Türk Bankacılık Sektörü İnsan Kaynakları ve Eğitim Politikası.....	68
3.1.1. İnsan Kaynağı Yoğun Sektörlerde İnsan Kaynakları ve Eğtm Politikasının Yeri.....	69
3.1.2. Türk Bankacılık Sektörü Geleneksel Eğitim Politikası	71

3.1.3. Basel II İle Birlikte Türk Bankacılık Sektörünün Eğitim Politikası Yapılan Gerekli Değişiklikler	73
3.2. Basel II'ye Geçiş Sürecinde Reel Sektörün Bilinçlendirilmesi Süreci	79
3.2.1. Bankacılık Sektörünün Basel II Eğitimi Ortak Uygulamaları :	82
SONUÇ VE ÖNERİLER	84
KAYNAKÇA	89

GİRİŞ

Küreselleşmenin etkisi ile finansal işlemlerde ülkeler arasındaki sınırlar ortadan kalkmış ve sınırlar sadece ülkelerin hakimiyet alanlarını gösteren çizgiler halinde kalmıştır. Bu durum ülkeler arasındaki para ve fon transferini oldukça kolaylaştırmış ve gerçek ile tüzel kişiler aynı gün içerisinde değişik yerlerdeki piyasalarda fonlarına uygun yatırım alternatifleri arayabilir hale gelmişlerdir. Söz konusu durum elektronik bankacılık ve yatırım işlemleri ile daha da ileri gitmiş ve bugün gelinen son noktada örneğin ABD’de kapatılan bir pozisyon Japonya’da açılabilir hale gelmiştir.

Söz konusu durum yatırım alternatiflerini ve yatırımcıların piyasa alternatiflerini arttırmış olsa da ülkelerin ekonomilerine ciddi sıkıntılar verebilir hale gelmiştir. Örneğin ekonomik veya siyasi bir olumsuzluğun yaşandığı herhangi bir ülkeden bir diğerine sürekli bir fon transferi yaşanır hale gelmiş bu da fonu kaybeden ülke için sonu olumsuz olan bazı gelişmelerin ortaya çıkışına sebep olmuştur. Özellikle küreselleşmenin yaşanmaya başlandığı son kırk yılda bir çok ülkede sıcak paranın yer değiştirmesinden kaynaklanan sorunlar yaşanmış ve onlarca yılda alınan mesafe bir kaç ayda yitirildiği görülmüştür.

Yukarıda belirtilen olumsuzluklar ve olumlu seyreden ekonomik seyrin birden olumsuza dönmesi ve buna bağlı yaşanan negatif fon transferi ülkelerin engellemeye çalıştıkları bir durum olarak karşımıza çıkmıştır. Bu sebepten dolayı finansal sektörün istikrarı ve yatırımcıların söz konusu sektöre olan güveninin artarak devam etmesi önemli hale gelmiştir. Bunun için yapılması gereken şartlardan biri merkez bankası ile hükümetin istikrarlı ekonomik politikalar izlemesi ve bunun için de finansal sektörün en önemli aktörlerinden olan bankalar arasındaki haksız rekabeti ortadan kaldırması gerektirmektedir. Belirtilen haksız rekabet bir bankanın yüksek karlılık için kendisine fon yatıran yatırımcıların güvenliğini hiçe sayarak riskli yatırımlara yönelmesi olarak ifade edilebilir. Fakat bunun yanında ciddi ve kurumsal bankaların riskli yatırımlardan elde edilebilecek yüksek karlılık yerine riski daha

düşük, önu görülebilen fakat mümkün olduğunca fazla kar elde edilen yatırımlara yöneldikleri gözlemlenmiştir. Bu da kurumsal bankaların ekonomik seyrin olumlu olduğu zamanlarda yüksek risk alan bankalar göre daha düşük meblağlarda kar elde etmeleri ve söz konusu durumdan şikayetçi olmaları sonucunu doğurmuştur.

Söz konusu durum ve bankaların daha adaletli bir sistem içinde haksız rekabet edenlerin yaratacağı olumsuz etkiden uzak şekilde yaşama talepleri bazı düzenlemelerin yapılmasına sebep olmuştur. Yapılan bu düzenlemelerde bankacılık için temel kavram olan “güven” unsurunun tesis edilmesi ve haksız rekabetin önlenmesine çalışılmaktadır.

Bu düzenlemeler ile bankalar, fon fazlası olanlardan fon talep edenlere fon transferini sağladıklarından kendilerini her türlü olumsuz koşula karşı güçlendirmek zorundadırlar. Bu bağlamda yaptıkları faaliyetlerdeki risk faktörünü doğru hesaplamaları gerekmektedir. Aldıkları risk oranında da kendi bünyelerinde bir karşılık ayırmak durumundadırlar. Bankalara zor durumlarda kalkan görevini yapan en önemli varlıkları, bankaların sahip olduğu sermayedir. Banka sermayesi, banka tarafından sürekli olarak kullanılan fonların özünü veya temelini yansıtan ve organizasyona finansal açıdan güçlülük hissini veren, karşılaşılan güçlüklerin yenilmesine yardımcı bir araçtır. Sahip olunan sermayenin büyüklüğü, genellikle finansal gücün bir ölçüsü olarak görülmektedir.

İşte bankacılıktaki haksız rekabeti ortadan kaldırmak, güven unsurunu tesis etmek ve bankacılığı sağlam temellere oturtmak için önceleri merkez bankaları bünyesinde yapılan söz konusu düzenlemeler, küreselleşmenin de etkisi ile yetersiz kalmış ve uluslararası bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu sebeple Bank For International Settlements (BIS) kurumu bünyesinde oluşturulmuş olan Basel Bankacılık Düzenleme Komitesi tarafından Basel I ve Basel II düzenlemeleri hayata geçirilmiştir.

Bu çalışmada da Temmuz 2004 yılında yayımlanmış olan ve dünyada bir çok ülkenin 2006 yılında bu uygulamaya geçebilmeyi hedeflediği fakat hala Türkiye’nin

de içinde bulunduğu bir çok ülke tarafından çeşitli nedenler ile hayata geçiremediği Basel II anlatılacaktır. Bu geçiş ülkemiz için bilinmeyen bir tarihe ertelenmiştir.

Çalışmanın genelinden bahsedecek olursak; birinci bölümde; basel II kriterlerinin ortaya çıkış süreci içerisinde basel komite ve sermaye yeterliliği konusunda yapılan temel düzenlemeler Basel I ve Basel II kriterlerinden bahsedilmiştir.İkinci bölümde ise Basel II'nin ekonomiye, türk bakacılık sektörüne, reel sektöre ve de Türkiye' de ekonominin %94 n oluşturan KOBİ lere etkilerinden geniş anlamda bahsedilmiştir. Son olarak üçüncü bölümde de, Basel II ile Türk Bankacılık ve reel sektörde yaşanacak değişim ile ilgili hem bankacılık hem de reel sektörün bilinçlendirilmesinin ne düzeyde olduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BASEL II KRİTERLERİ

1.1. Basel II Kriterlerinin Ortaya Çıkış Süreci

Bankacılık ve finansal piyasalar konusunda standartlar koyma fikri uzun yıllar öncesinden beri gündemi meşgul etmiş bir konudur. Bunun başlıca sebebi bir çok ekonomik veya siyasi olay sebebiyle meydana gelen ve ülkelerin istikrarını önemli derecede olumsuz etkileyen finansal krizler ve onun bir alt dalı olan bankacılık krizleridir. 1950 yılından bugüne bu gelişmelere bakıldığında bankacılık krizlerinin de içinde bulunduğu finansal krizler dünya ekonomisinin bütünleşmesine paralel olarak belli başlı olayların akabinde meydana gelmişlerdir. Son asırda ülkelerdeki ekonomik krizlerin tetikleyicisi olan bu faktörlere tarihleri itibari ile aşağıda yer verilmiştir (Kazgan, 2008, s.76):

- 1929-31: Büyük Dünya Depresyonu sürecinde çöken tarım ürünleri fiyatları ve şiddetle aleyhe dönen dış ticaret hadleri, daralan ihracat pazarları ve dış kredi olanakları.
- 1954: Kore Savaşı'nın bitmesiyle dünyada çöken hammadde ve tarım ürünü fiyatları, aleyhe dönen dış ticaret hadlerinin izleyen yıllarda sürmesi.
- 1958: ABD'nin durgunluğa girmesi, Avrupa Ekonomik Topluluğu paralarının konvertibiliteye geçmesi ve 1959'da Roma Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinin yarattığı pazar daraltıcı etki.
- 1968: Doların altın değerinin, 1 ons eşit 35 dolarda kalmayacağını anlaşılmamasını izleyerek dolar aleyhine spekülasyonun giderek şiddetlenmesi
- 1974: Birinci Petrol krizinin patlamasıyla dış ticaret hadlerinin şiddetle aleyhe dönmesi; Alman markı ve İsviçre frankının dolara karşı hızla değer kazanması.
- 1978: "Petro-dolarları dolaşıma döndürme" politikasının yarattığı aşırı kısa vadeli borçlanmanın, bir dizi gelişmekte olan ülkeyi krize götürmesi (örneğin Meksika) ve uluslararası bankaların GOÜ'lere (gelişmekte olan ülkeler)

kredileri kısarken, faizleri yükseltmeleri.

- 1979 – 80: Petrol fiyatlarının tekrar reel sıçramaya geçmesi, ABD’de para arzı kısılmasının dünya reel faiz hadlerini katlayarak arttırması, tarım fiyatlarının tekrar çökmesi.
- 1982: Büyük borçlu Latin Amerika ülkelerinin borç ödeyemez duruma düşmesiyle dünyada “büyük borç krizi”nin patlaması, reel faiz hadlerinin tekrar yükselmesi.
- 1987: Kasım ayında New York borsasının çökmesi, izleyen yaygın banka iflaslarıyla ABD ekonomisinin uzun süreli (1987-91) durgunluğa girmesi, doların güçlü paralar karşısında (DM, yen gibi) değer kaybı.
- 1990: Tokyo borsasının çökmesi, Japonya’da finansal kırılganlığın ortaya çıkması ve uzun süreli durgunluk / deflasyon sürecinin başlaması.
- 1990 – 1991: Irak’a ambargo ve izleyen Körfez Savaşı; bölgeden turist ve sermaye kaçıışı, petrol fiyatı ve bölgeye kredilerin faizlerinde fırlama.
- 1994: Meksika’nın krize girmesi, Brezilya ve Arjantin’in onu izlemesi; bunların paralarının ve Çin parası Yuan’ın devalüasyonu, bu ülkeler ile GOÜ pazarlarından sermaye kaçıışı.
- 1997 – 99: Uzak Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerinde kriz. Bu ülkeler ve GOÜ’den sermaye kaçıışı. Krizin başta bölgeye yatırımcı Japonya, dünyayı tehdit eder boyuta varması. Petrol fiyatının çökmesi, ülke paralarında büyük çaplı devalüasyonlar, dünya pazarının daralması.
- 1998: Asya krizinin Rusya’ya intikali ve Rusya’nın moratoryum ilanı. Bölgeden sermaye kaçıışı ve kredi faizlerinin artışı. Ruble’nin devalüasyonu. Rusya pazarının daralması.
- 2000: Dünya petrol fiyatlarının katlanarak artması; ABD’de Nasdaq’da çöküşün başlaması. ABD’de durgunluk işaretleri ve sermaye kaçıışı.
- 2001: Arjantin krizi ve Latin Amerika’ya yayılması. ABD’de 11 Eylül terörüyle birlikte savaş göstergelerinin ortaya çıkışı ve Nasdaq’daki çöküşün diğer hisseler de yayılması. ABD’de büyük boylu şirketlerin iflasları ve büyük çapta yolsuzlukların patlak vermesi. ABD’de durgunluğun yayılması.
- 2002: ABD’nin İngiltere ile birlikte Afganistan’ı bombalaması ve işgal

etmesi, işgalin bölgedeki petrol yollarını kapsaması. Savaşın, ABD'ye boyun eğmeyi reddeden Irak ve İran'ı da kapsama olasılığının artması. Nasdaq başta olmak üzere, ABD'de New York borsasında çöküş, şirket iflasları ve şirket yolsuzluklarının sürmesi. Avrupa'da dolaşıma giren Euro karşısında ABD dolarının değer yitirmesi, giren sermayenin ABD'yi terk etmesi; Arjantin'deki çöküşü diğer bölge ülkelerinin izlemesi.

Yukarıda anlatılan faktörlerden özellikle 1974 yılında OPEC'in (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) petrol fiyatlarını dört kat arttırması sonucunda uluslararası döviz piyasalarında ve dolayısıyla bankacılık sektöründe büyük dalgalanmalar ve problemler yaşanmıştır (Mercan, 2006, s.15). İşte bu ortamda belirtilen sorunlara çare bulmak amacıyla Basel Komitesi 1974'te BIS bünyesinde kurulmuş olup, 1975'te çalışmaya başlamıştır (Filiz, 2007, s.201).

1980'li yılların başlarında ise gelişmiş ülkelerin finansal piyasaları hızlı bir deregülasyon sürecine girmiş ve ABD'de başlayan bu süreç, Avrupa, Japonya ve ardından ülkemizin de içinde olduğu gelişmekte olan ülkelerde devam etmiş, finansal piyasalardaki kontrol ve kısıtlamalar büyük ölçüde kaldırılmıştır. Bu tarihten sonra, Amerikan Merkez Bankası ve İngiltere Merkez Bankası bir çok uluslararası bankadan ciddi eleştiriler almaya başlamışlardı. Bu eleştirilerin sebebi olan haksız rekabet tüm dünyada bir çok düzgün bankacılık yapmaya çalışan kurumu da etkilemekte, bu sebeple özellikle Japonya ve Doğu Asya'da bir çok banka herhangi bir yasal düzenlemeye bağlı olmadığından kendi isteklerine göre sermaye ayırımı yaparak kredi kullanılabilmekteydiler. Belirtilen uygulamaların üstesinden gelinebilmesi için Amerikan Merkez Bankası ile İngiltere Merkez Bankası çalışmalarını hızlandırmışlardır. Fakat BIS'in giderek önemli bir kurum haline gelmesi ve söz konusu haksız rekabet durumları ile ilgili uluslararası bir kuruma ihtiyaç duyulması sebebiyle belirtilen çalışmalar 1988 yılından hemen önce BIS tarafından gerçekleştirilmeye başlanmış ve ilgili kurum 1988 yılında açıkladığı Basel Sermaye Uzlaşısı ile bu konudaki ilk somut ürününü ortaya koymuştur. Bu standartlar bir çok ülke tarafından benimsenmiş ve global anlamda uygulanmaya başlanmıştır (BIS, 2006, s.40).

1980'lerden sonra yaşanan bir başka gelişme de finansal deregülasyonun hızlanması ile birlikte finansal piyasaların istikrarının bozulmasıdır. Örneğin ABD'de iflas eden banka sayısı 1980'de 10 iken, bu rakam sürekli olarak artmış ve 1987'de 184'e ulaşmıştır. Bunun nedeni Batı Almanya'daki Herstatt'ın iflas etmesidir. Bunun sebebi, söz konusu bankanın yabancı döviz piyasalarında yaptığı işlemler sonucunda (USD/EURO) ciddi zarara girmiş olması ve işlem yaptığı diğer bankalara olan ödemelerini de aksatmıştır (Mercan, 2006, s.15). Bu sebeple, dünya genelinde bankacılık sektörünün kırılganlığı artmıştır. Bu da sektörün yeniden canlanması için yöneticileri yeni düzenleme arayışlarına yönlendirmiştir. Banka sahipliğine getirilen kısıtlamalar, sermaye yeterlilik kriterleri, iç ve dış denetim bu yöntemlerin başında gelmektedir.

1.1.1. Sermaye Yeterliliği Düzenlemesine Duyulan İhtiyaç

Tüm ülkelerde bankacılık sektörü, diğer sektörlerde faaliyet gösteren şirketlere kıyasla, kamu otoritesi tarafından daha ayrıntılı hukuki düzenlemelere tabi tutulmakta ve denetlenmektedir. Kamu otoritelerince yapılan bu düzenlemelerin önemli bir kısmını, bankaların sermaye ve öz kaynakları ile ilgili tanımlamalar ve sınırlamalar oluşturmaktadır. Mali otoriteler, bankaların bünyelerinde asgari bir sermaye bulundurmalarını istemekte, bankaların faaliyetleri öz kaynaklarının büyüklüğüne bağlı olarak sınırlandırılmaktadır. Bunların en önemlisi, bankaların aktifleri ile öz kaynakları arasında orantı kuran genel risk sınırıdır. Bu yaklaşımın arkasında, bankaların mali sağlamlık oranlarının güçlü olması ve böylece banka iflaslarının önüne geçilerek mali piyasalarda istikrarsızlık yaşanmaması fikri yatmaktadır. İşte bu fikir, Basel Sermaye Yeterliliği düzenlemelerinin temel dayanağını oluşturmaktadır.

1.1.2. Bankalarda Sermayenin Rolü

Bankaların yüksek miktarda sermaye bulundurmalarının, kamu düzenleyici denetleyici otoritelerinin bankalar için asgari sermaye yeterliliği öngörmesinin ve asgari sermaye yeterliliği standartlarının uluslararası bir nitelik kazanmasının ardında

bazı nedenler bulunmaktadır. bunlara kısaca aşağıda değinilmiştir:

- Bankacılıkta sermayenin en önemli işlevi, üstlenilen risklerden kaynaklanabilecek muhtemel veya çok yüksek miktartlı beklenmeyen zararların karşılanmasıdır. Sermayenin sadece yüksek tutarlı beklenmeyen zararları karşılaması yeterli değildir. Bu türden zararlar gerçekleştiğinde kalan sermayenin bankanın faaliyetlerine yeterli kapasite ile devam etmesine imkan verecek düzeyde olması gerekir. Bu sebeple bankaların kredi verirken ilerleyen dönemlerdeki faaliyetlerini herhangi bir sekteye uğramadan devam ettirebilmeleri için yeterli sermayeye ihtiyaçları bulunmaktadır.
- Banka sermayesi, yönetimin önceden beklemediği kısa ve orta dönemli zararları absorbe eden bankanın tercihen zararsız olarak faaliyetlerine devam etmesini sağlayan ve en azından bir bankanın faaliyetlerini yeniden kurabileceği bir zaman tanıyan bir güvenlik marjı olma fonksiyonuna da sahiptir. Sermayenin yeterli düzeyde olması, mevduat sahiplerinin haklarını güvence altına almaktadır. Zararları karşılama işlevi yönünden banka sermayesinin büyüklüğü önem taşımakla beraber, salt sermaye büyüklüğü bankaların hukuki varlığını sürdürmesi için yeterli değildir. Ülke ekonomisinin sarsıntı geçirdiği dönemlerde yeterince sermayeye sahip olmaları bankaların güç duruma düşmesini engelleyememektedir (Öçal, 1999, s.117).
- Sermayenin bir başka fonksiyonu da, banka için fon kaynağı olmasıdır. Bankadan borç alınmak istenen fonlarla, bankanın borç olarak verebileceği fonlar arasındaki farkın kapatılmasında banka sermayesi önemli bir rol oynamaktadır. Sermayenin fon kaynağı olma işlevi özellikle sıkı para politikası uygulanan dönemlerde önem kazanır. Sıkı para politikasının izlendiği dönemlerde yabancı kaynak/sermaye oranı büyük olan bankalar, merkez bankasından yeterince borç alamayacakları için likiditesi yüksek olmayan plasmanlarını azaltma yoluna gidebilirler. Böylece bir yandan merkez bankası bir kaynağının maliyetindeki artış, öte yandan likiditeye verilen ağırlık banka karlarının azalması sonucunu yaratır (Öçal, 1999, s.118). Böyle bir durumla karşılaşmamak için bankaların, sıkı para

politikasının uygulandığı dönemlerde, sermayeyi arttırmak istemeleri doğaldır. Buna karşılık ucuz para politikasının izlendiği dönemlerde bankaların gereğinden fazla sermayeye sahip olmaları karlılığı azaltabilir. Sermayesi güçlü bankalar, serbest sermayelerini daha düşük getirili ancak daha likit plasmanlarda değerlendirebildiklerinden, kriz veya panik dönemlerinde mevduat mudilerinin para çekme taleplerini çok daha rahat yerine getirebilmektedir (Altıntaş, 2006, s.53).

- Bankanın iflas etmesi ya da tasfiye yoluna gitme zorunda kalması durumunda alacaklıları, özellikle mevduat sahiplerinin uğrayabilecekleri kaybı en düşük düzeye indirmektedir. Bu bağlamda bazı yazarlar banka sermayesinin bir başka işlevinin para arzını artışını denetim altında tutmaya yardım etmek olduğunu ileri sürerler. Bu sava göre, banka sermayesi ile toplanabilecek azami mevduat arasında belli bir oran bulunmasının zorunlu olduğu ülkelerde yetkililer, söz konusu oranı büyötmek ya da küçöltmek yoluyla mevduattaki, dolayısıyla para arzındaki artışı bir ölçüde denetim altına alabilirler (Öçal, 1999, s. 117).
- Banka sermayesinin diğeri bir fonksiyonu da, bankanın normal faaliyetleri sonucu ortaya çıkan kredi riskini karşılamasıdır (Durer,1988, s.64-65-66).
- Bankaların kredibilitesi sermayeleriyle doğru orantılıdır. Sermayesi güçlü bankalar, rating kuruluşlarından yüksek kredi notu alıp, ulusal ve uluslararası piyasalardan ucuza borçlanma imkanı elde ederler (Altıntaş, 2006, s.53).
- Üretim sürecinin gerekli bir girdisi olan mevduat fonlarını cezbetmekte kullanılır(Vardar, 1998 ,s.18).
- Sadece tek tek bankaların değil, bir ülkedeki tüm bankacılık sektörünün yeterli sermaye ile faaliyet göstermesinin sağlanması, sistemik kriz riskini azaltır. Zira sektördeki zayıf tek bir banka bile ,tüm sektör, için risk arz edebilir (Altıntaş, 2006, s. 53).
- Otoritelerin, bankaların kabul edebileceği mevduat miktarına sermaye ile ilişkilendirilmiş bir sınır oluşturmaları halinde, banka sermayesinin mevduat büyümesini sınırlayıcı fonksiyonu ortaya çıkmıştır. Bu sınırla para arzındaki büyümenin yavaşlatılması halinde para otoritelerine yardımcı olmaktadır

(Vardar, 1998, s. 16).

- Ulusal veya uluslararası ölçekte, kamu veya özel sektör sermayeli tüm bankalar için uygulanan eşit asgari sermaye yükümlülükleri bir taraftan, finansal istikrara hizmet ederken, diğer taraftan çok düşük veya değişik sermaye oranlarıyla çalışılmasından kaynaklanabilecek rekabet eşitsizlikleri önleyici bir işlev görür (Altıntaş, 2006, s.53).

1.2. Basel Bankacılık Denetim Komitesi

Basel Bankacılık ve Denetim Komitesi, BIS (Bank for International Settlements- Uluslararası Uyuşmazlık Bankası) bünyesinde faaliyet gösteren çalışma gruplarından bir tanesidir.

Basel Bankacılık Denetim Komitesi evvelce de belirtildiği gibi İsviçre'nin Basel kentinde yerleşik Uluslararası Ödemeler Bankası nezdinde 1974 yılında bankacılık denetim, gözetim ve düzenleme kalitesini iyileştirici çalışmalarda bulunmak üzere G-10 ülkelerinin Merkez Bankası Başkanları'na oluşturulmuştur. Komite üye ülkelerinin Merkez Bankası ve Banka Denetim Otoriteleri temsilcilerinin katılımıyla toplanmaktadır (Altıntaş, 2006, s. 59).

Komite uluslararası boşluklar sebebiyle denetimden kaçan banka olmaması ve yapılacak denetimin de kaliteli olması hedeflenmektedir. Komitece yürütülen faaliyetleri üç başlık altında toplamak mümkündür (Altıntaş, 2006, s.59):

- Ülkeler arasında, banka denetimi ve mevzuatı ile ilgili, bilgi paylaşımı ve değişimini sağlamak,
- Uluslararası bankacılık faaliyetlerinin denetimindeki etkinliği artırmak,
- Bankacılık denetim gözetim ve düzenlemesi ile ilgili ihtiyaç duyulan alanlarda minimum standartlar koymak.

Üye ülkelerin merkez bankaları arasındaki işbirliğini sağlamak, uluslararası mali işlemler için ek finansman olanakları yaratmak ve bu tür işlemlere güvence

vermek gibi fonksiyonlara sahip olan (Bolgun, 2003, s.56) kuruluşa üye olan ülke sayısı 40'ın üzerindedir. Ülkemiz ise 1964 yılında BIS sözleşmesini imzalayarak üye olmuştur.

Basel Komitesi etkin bankacılık denetimi için 25 temel ilke belirlemiştir. Bunlar konuları itibariyle aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Altıntaş, 2006, s.60):

- Etkin bankacılık gözetim ve denetim için ön koşullar,
- Bankacılık lisansı verilmesine ilişkin ilkeler,
- Bankaların faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde sürdürmesini temine yönelik ilkeler,
- Bankacılık denetim ve gözetiminde kullanılacak yöntemlere ilişkin ilkeler,
- Bilgi gereksiniminin karşılanmasına ve kamunun aydınlatılmasına yönelik ilkeler,
- Denetim ve gözetim otoritesinin yasal yetkilerine dair ilkeler ve
- Sınır ötesi bankacılık faaliyetlerine yönelik ilkelerdir.

Komite Basel I ve Basel II olarak bilinen, temel olarak sermaye yeterliliği üzerine kurulmuş olan ve bu yolla bankacılık sisteminin ulusal ve uluslararası düzeyde istikrara kavuşmasını sağlayacak değişik boyutlardaki bir dizi düzenlemeyi içeren taslaklar yayınlamıştır. Yayınlanan taslak çalışmalar üye ülkelerin veya hatta üye olmayan ülkelerin bile görüşlerine sunulacak ortak bir sonuca ulaşmaya çalışılmaktadır.

1.2.1. Basel I Kriterleri

Basel Bankacılık ve Denetim Komitesi ilk olarak 1988 yılında Sermaye Uzlaşısı (Basel Capital Accord- Basel I) ile bankacılık sektörünün ilk sermaye standardını yayınlamıştır. İngiltere Merkez Bankası Başkanı Peter Cook önderliğindeki 'Basel Committee on Banking Supervision' aldığı bu kararla uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların riskli faaliyetleri ile bu riske karşılık olarak ayırdıkları sermaye tutarı arasında bir ilişki kurulmuş ve 'Cook Oranı' olarak

da bilinen sermaye yeterliliği tanımını yapmıştır (Mercan, 2006, s.17). Küresel finans sektöründe birçok ülkenin yürürlüğe koyduğu Basel I, bir bankanın iflas etmesi halinde mevduat sahiplerinin karşılaşılabileceği maliyetleri en aza indirmek için asgari olarak tutulması gereken sermaye üzerinde odaklanmıştır.

Basel I’de, bankanın maruz kaldığı kredi riski, bankanın aktiflerinin ve bilanço dışı kalemlerinin farklı risk sınıflarına ayrılması ve her sınıfa karşılık gelen risk ağırlıkları olan %0, %10, %20, %50 ve %100 katsayılarıyla çarpılması suretiyle hesaplanmaktadır. Sadece beş farklı risk ağırlığı kullanılması nedeniyle risk duyarlılığı düşük olan Basel I, farklı faaliyet alanları olan bütün bankalara aynı şekilde uygulandığından ‘herkese tek beden elbise’ şeklinde tanımlanabilecek bir sermaye düzenlemesidir. Ayrıca, Basel I’de, ‘OECD klüp kuralı’ şeklinde tanımlanmış olan uygulamadan dolayı OECD’ye üye ülkelerin hükümetlerine yüzde sıfır, üye ülkelerin bankalarına olan borçlara ise % 20 risk ağırlığı verilmektedir. Buna karşın, OECD üyesi olmayan ülkeler için % 100 risk ağırlığı öngörülmüş olması bu düzenlemenin zayıf yanı olarak değerlendirilmektedir (söz konusu risk ağırlıkları detaylı olarak aşağıda verilmiştir). Yine de Basel I, Finansal İstikrar Forumu tarafından oldukça başarılı bir finansal standart olarak kabul edilmektedir. Nitekim, Basel Bankacılık Denetim Komitesi’nin üyesi olan G-10 ülkeleri tarafından hazırlanan Basel I, halihazırda 100’den fazla ülkede, ulusal bankalar da dahil olmak üzere, uygulanmaktadır (Yayla, 2005, s.12).

Tablo 1. Basel Uzlaşısındaki Aktiflerin Risk Ağırlıkları

Ağırlık	Aktifler
%0	▪ Nakit, ▪ Merkezi hükümetlere, merkez bankalarına ulusal para biriminde verilen krediler, ▪ OECD merkezi hükümetlerine ve merkez bankalarına verilen krediler, ▪ OECD merkezi hükümetlerinin nakdi veya menkul kıymetleri ile teminatlandırılmış krediler,
%20	▪ Uluslararası kalkınma bankalarına verilen krediler ile bu bankaların garantileri karşılığında kullandırılmış krediler, ▪ OECD dahilindeki bankalara verilen veya bu bankaların garantisinde verilmiş olan krediler, ▪ OECD dışındaki bankalara verilmiş olan ve vadesine 1 yıldan az kalmış olan krediler ile yine bu bankalar tarafından garantilenmiş olan diğer krediler,
%50	▪ İkamet amaçlı bir gayrimenkul üzerinde tesis edilmiş bir ipotek karşılığı kullandırılmış krediler,
%100	▪ Özel şirketlere verilen krediler, ▪ OECD dışındaki bankalara verilmiş olan ve vadesine 1 yıldan fazla kalmış krediler ile yine bu bankaların garantisinde verilmiş olan diğer krediler, ▪ OECD dışında merkezi hükümetlere verilen krediler, ▪ Kamu sektörünün sahip olduğu özel işletmeler, ▪ Müştemilatlar, gayrimenkuller ve diğer duran varlıklar, ▪ Başka bankalar tarafından ihraç edilmiş sermaye araçları, ▪ Bunlar dışındaki tüm aktifler.

Kaynak: Basel Komitesi, s.21-22

Yukarıda belirtilen düzenleme bir diğer düzenleme olan Basel II'ye kadar geçerliliğini sürdürmüştür. Fakat özellikle Basel Sermaye Uzlaşısı ile Basel II'ye kadar geçen süre zarfında yaşanan bir çok olumsuz gelişme yeni bir düzenlemeye ihtiyaç olduğunu gözler önüne sermiştir. Belirtilen bu olumsuz gelişmeler de önemli ekonomilerde yaşanan krizler olarak özetlenebilir. Bunlar aşağıda belirtilmiştir (Erkekoğlu ve Bilgili, 2005, s.15):

- 1991; Finlandiya ve İsveç,
- 1994 ve 1995; Meksika,
- 1997; Güneydoğu Asya,
- 1998; Rusya
- 1999; Arjantin ve Brezilya ve
- 2001; Arjantin ve Turkey

Yukarıda belirtilen gelişmeler BIS'in de daha ciddi çalışmalar yapmasını gerekli kılmıştır. İlk olarak 1996 yılında yapılan bir değişiklikle bankalara piyasa risklerini kendi yöntemleriyle ölçebilmeleri için kendi sistemlerini kullanabilme imkanı getirilmiştir. Bunun ardından söz konusu çalışmalar devam etmiş; 3 Haziran 1999 yılında yayınlanan ve adına Birinci İstişare Belgesi (First Consultative Document) denilen çalışma yayınlanmıştır. Bu belge 1988 Basel Uzlaşısı'nın yerini almakta ve sermaye yeterliliğine daha risk duyarlı bir yapı getirmekteydi (BIS, 2008a,s.21). Bu yeni düzenleme ile birlikte Basel II'ye giden yolda ilk ciddi adım atılmış olup, asgari sermaye yeterliliği yanında sermaye yeterliliğinin denetimi ve piyasa disiplini de dikkate alınmaya başlanmıştır (BIS, 2008a,s.22).

Birinci İstişare Belgesinin açıklanmasının ardından çok geçmeden 16 Ocak 2001 tarihinde İkinci İstişare Belgesi de kamuoyuna duyurulmuştur (BIS, 2008b,s.35). Bu düzenlemenin en önemli katkısı asgari sermaye hesabı formülüne operasyonel riski koymak olmuştur. Yetersiz ve başarısız içsel süreçlerden, personel ve sistemlerden ya da dışsal olaylardan kaynaklanan, doğrudan veya dolaylı zarar riski olarak tanımlanan operasyonel risk (Basel Komitesi, 2001, s.27), kredi veya

piyasa riskleri altında sınıflandırılmayan tüm risklere verilen ortak isim olarak da anılmaktadır (Boyacıoğlu, 2002, s.51). Bu doküman aynı zamanda 1999 yılında ortaya konan piyasa disiplini de geliştirmiştir.

Aynı belgede, yukarıda bahsedilenler yanında sermaye yeterliliği denetimi de aşağıdaki hususlarda geliştirilmiştir (Basel Komitesi, 2001, s.31):

- Bankalar sermaye yeterliliklerini gözlemleyebilmek için bir değerlendirme sürecine sahip olmalıdırlar.
- Denetçiler bankaların iç sermaye yeterlilik değerlendirmelerini ve stratejilerini gözden geçirebilmeli ve gözlemleyebilmelidirler. Eğer uygunsuz sonuçlar ile karşılaşılırsa mutlaka gerekli önlemleri alabilmelidirler.
- Denetçiler, bankaların belirtilen sermaye oranları üzerinde çalıştıklarını düşünmeli ve gerektiğinde bankaların daha fazla sermaye tutmaları gerektiğini ifade edebilmelidirler.

2003 yılında ise üçüncü bir doküman olan “Üçüncü İstişari Belgesi” yayınlanmıştır. Bu dokümanda diğer belgelerin üzerine fazla bir ekleme yapılmadan bir kaç parametre üzerinde değişiklikler gerçekleştirilmiş böylece daha risk duyarlı bir çerçeve kazandırılmıştır (BIS, 2008c,s.30).

Görüldüğü gibi Basel II’ye giden yolda bir çok düzenleme veya değişiklik yapılmıştır. Hatta yapılan bazı değişiklikler tekrar gözden geçirilmiş ve tekrar düzenlenmiştir. Bu sebeple 26 Haziran 2004 tarihinde ulusal merkez bankası başkanlarının katılımı ve anlaşması ile imzalanan Basel II’ye gelindiğinde uluslararası bankacılık sisteminde haksız rekabeti azaltacak ve bankacılık risklerini önleyecek veya etkisini azaltacak bir çok husus bankacılık sektörüne sunulmuş ve bu düzenlemeler zorunlu tutulmuştur (BIS, 2008d,s.42).

Genel olarak yukarıdaki sürece bakıldığında Basel I; basit içerikli olması açısından gelişmiş ülkelerin uluslararası faaliyet gösteren büyük oyuncularının ve akademik çevrelerin olumsuz eleştirilerine maruz kalmıştır. Ancak, içerdiği

standartların basit ve kolay uygulanabilir olması, Basel I'in özellikle gelişmekte olan ÷lkelerce benimsenmesini kolaylaştırmıştır. Basel I, bu ÷lkelerin dñzenlemelerinin modernleşmesine ve finansal sekt÷rlerinde rekabetin artmasına katkıda bulunmuştur. Basel I'e y÷nelik olumsuz eleştirilerin yanında kabul g÷ren olumlu hususlar ise piyasadaki oyuncular için kuralları olan bir 'adil rekabet ortamı' (level playing field) yaratması ve Basel I'i benimsemiş kimi gelişmekte olan ÷lkelerin % 8'in üzerinde asgari sermaye yeterliliğini zorunlu kılmaları nedeniyle finansal istikrarın g÷lenmesidir (Yayla, 2005, s.12).

1.2.2. Basel II Kriterleri

Yukarıda bahsedilen ve Basel II'ye gelen s÷re zarfında yaşanan gelişmeler yeni ve kapsamlı bir dokümanın açıklanmasını zorunlu kılmıştır. Bu gelişmelerle beraber, Haziran 2004'te Basel Komitesi, sermaye yeterliliğı hesaplamasında Basel I'in 'herkese tek beden elbise' yönteminin terk edilmesi anlamına gelen 'Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)'nı yayımlamıştır. Bu uzlaşının, gerekli hazırlıklar tamamlanarak 31.12.2006 tarihinde y÷r÷rl÷ğ÷ girmesi planlanmaktayken 2008'e ertelenen uzlaşı son olarak da 2009 da ertelenmiştir (Yayla, 2005, s.12).

Basel II'den de kısaca bahsetmek gerekirse; risklerin daha duyarlı ölç÷lmesi, her bankanın risk profilinin ayrı ayrı belirlenmesi, banka üç y÷netimine dñřen sorumlulukların artırılması ve finansal tabloların bankanın gerçek durumunu en iyi biçimde yansıtacak şekilde açıklanması suretiyle finans sektörünün oyuncuları arasındaki asimetrik bilginin minimize edilmesi ve bu sayede daha rekabetçi, sağıam ve istikrarlı bir finans sektör÷ne erişilmesi hedeflenmektedir. Basel II ilk etapta, uluslararası faaliyet g÷steren bankaları hedeflese bile, yeni dñzenlemenin bu bankalarla finansal ilişki içerisinde olan diğerk bankaları da etkileyeceğı ve uygulamanın yaygınlaşacağı beklenmektedir (Yayla , 2005, s.13).

S÷z konusu dñzenleme ve Basel I arasında da g÷n÷m÷ř şartlarının etkisi ile önemli farklılıklar da meydana gelmiştir. Bu farklılıkları ortaya koymak için aşağıdaki tabloda eski ve yeni uygulama ana hatlarıyla özetlenmiştir.

Tablo 2. Eski ve Yeni Düzenlemenin Karşılaştırılması

Eski Düzenleme (1988)	Yeni Düzenleme (2004)
Tek tip risk ölçümüne odaklıdır.	Bankaların dahili risk yönetim metodolojilerine, denetimlerine ve piyasa disiplinlerine duyarlı bir yapı getirmektedir.
Tüm kuruluşlar için tek tip model uygulanmaktadır.	Daha esnek bir uygulama sağlamaktadır. (daha iyi bir risk yönetimi için sermaye teşvikleri uygulanabilmektedir.
Risk temeline dayalı sermaye gereği yapısı	Riske daha fazla duyarlıdır.

Yukarıdaki tabloda yeni düzenleme ile eski düzenleme arasındaki riske dayalı temel farklılığın üzerinde durulmaktadır. Yeni düzenlemede risk hassasiyetinin yüksek oluşu bu düzenlemelere uyumun daha zor olacağını göstermekle beraber, piyasa disiplini için ise faydalı bir düzenleme olabileceği görüşü yaygındır.

Basel II basiretli bir sermaye yeterliliği düzenlemesi, denetim ve piyasa disiplininin tesisi için sağlam temeller oluşturmayı ve risk yönetimini ve finansal istikrarı daha da geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu bölümde de sermaye yeterliliğinin hesaplanması, söz konusu hesaplamalara derinlemesine inilmeden, ana hatlarıyla anlatılacaktır. Söz konusu düzenlemenin üç temel ayağı (pillar) bulunmaktadır:

- Asgari sermaye gereği (Pillar I)
- Sermaye yeterliliği denetimi (Pillar II)
- Piyasa disiplini (Pillar III)

1.2.2.1. Birinci Yapısal Blok (Pillar I-Asgari Sermaye Gerekliği)

Birinci Yapısal Blok (Pillar-I), bankanın risklere karşı elinde bulundurması gereken asgari sermaye tutarına ilişkin olan bölümdür. Yeni düzenlemede mevcut sermaye tanımı ve asgari sermaye yeterlilik oranının % 8 olması koşulu aynı kalmıştır. Ancak rasyonun paydasında önemli değişiklikler yapılmıştır. Kredi riski daha detaylı tanımlanmış, piyasa riskinde değişiklik olmamış ve ilk defa faaliyet riski

(operasyonel risk) ilave edilmiştir (Babuscu, 2005, s.265).

Toplam Sermaye (Sermaye Tabanı) SYO: -----= Sermaye Yeterlilik Oranı (en az % 8) (Kredi +Piyasa +Faaliyet Riski)

Sermaye yeterliliği oranının uygulanmasının amacı, taşınan risk ve banka sermayesi arasında bir bağlantı kurmaktır. Bu hesaplanan minimum sermaye düzeyi bankanın faaliyetlerine sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi için gerekli optimum sermaye düzeyinin hesaplanması için sadece bir başlangıçtır (Altıntaş, 2006, s.78).

Temelde sermaye ile ilgili hesaplamalar içeren bu yöntemlerin daha doğru yapılabilmesi için sermayenin hangi kalemlerden oluştuğunun anlaşılması da gerekmektedir. Buna göre bankalar için toplam sermaye, temelde aşağıdaki tabloda belirtildiği gibi 3 ana kalemden oluşmaktadır (Altıntaş, 2006, s. 64).

Tablo 3. Sermaye Hesaplaması

1.(+) Ana Sermaye (I. Kuşak)

- + Ödenmiş Sermaye
- + Kanuni Yedek Akçeler
- + İhtiyari ve fevkalade Yedek Akçeler
- + Özsermaye hesaplarının enflasyon muhasebesine göre düzeltilmesinden kaynaklanan sermaye yedekleri
- + Vergi sonrası dönem karı geçmiş yıllar karı toplamı
- Dönem zararı ve geçmiş yıllar zararı toplamı

2.(+) Katkı Sermaye (II.Kuşak)

- + Genel Kredi Karşılığı tutarı
- + Banka sabit kıymet yeniden değerlendirme fonu
- + İştirakler, bağlı ortaklıklar, sabit kıymetler yen.değ.karş.
- Alınan sermaye benzeri krediler
- + Menkul kıymet değer artış fonu
- + Muhtemel riskler için ayrılan serbest karşılıklar

(-) Sermayeden İndirilecek Değerler

- + Mali iştirakler
- + Özel Maliyet Bedelleri
- + İlk Tesis Giderleri
- + Peşin Ödenmiş Giderler
- + İştirakler ve Sabit Kıymetlerin Rayiç Bedelleri bilançoda kayıtlı değerinin altında ise aradaki fark
- + Türkiye'de faaliyet gösteren diğer bankalara verilen sermaye benzeri krediler, Kamu Tüzel kişileri hariç banka sermayesinin %10'u veya daha fazlasına sahip ortaklarına ve bununla dolaylı kredi kapsamına giren gerçek ve tüzel kişilere kullandırılan nakdi krediler
- + Şerefiye
- + Aktifleştirilmiş Giderler

3.(+) Üçüncü Kuşak Sermaye

Bankacılık ilke ve kurallarına aykırı hüküm şart ve kısıtlamaları taşımayan sözleşmelere dayalı sermaye benzeri krediler ile katkı sermayenin ana sermaye üzerinde kalan kısmından oluşmakta olan bu sermayenin aşağıdaki özellikleri bulunmaktadır:

- Ana sermayenin kredi riski için kullanılmayan veya piyasa riski için kullanılabilecek kısmının %250'sini geçemez.
- Piyasa riski için kullanılmayan kısmı sermaye yeterliliği oranında hesaba alınmaz.
- Yalnızca piyasa riskinden doğan özkaynak gereksinimini karşılamak üzere özkaynaklara eklenir, kredi riski için kullanılmaz.

- Herhangi bir teminatı yoktur.
- Tamamı bankaya ödenmiştir.
- Başlangıç vadesine en az iki yıl vardır.
- BDDK'nın izni olmadan vadesinden önce geri ödenmesi, mahsubu veya kapatılması talep edilemez.
- Vadesi gelmiş olsa bile sözleşmesinde banka sermaye yeterlilik oranını standardın altına düşürecek bir durum oluşursa, faiz ve anapara ödemesini engelleyici hükümler içerir.

Kaynak: Altıntaş, 2006, s.64

Sermaye yeterliliği oranının payını oluşturan toplam sermaye (sermaye tabanı) miktarı, yukarıda sayılan kalemler göz önünde bulundurularak hesaplanmaktadır. Paydasındaki risk faktörlerinin hesaplanması ise daha karmaşık ve çeşitli tekniklere dayanmaktadır.

Basel II; kredi, piyasa ve operasyonel risklerin ölçümünde değişik risk ölçüm yöntemlerini önermektedir. Aşağıdaki tabloda gösterilen bu yöntemler detaylı olarak incelenmektedir (Çakır,2007,s.18)

Tablo 4. Risk Ölçüm Yöntemleri

		Dahili Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (Internal Ratings Based Approach-IRB)	
Kredi Riski	Standart Yaklaşım (Standardized Approach)	Temel Yaklaşım	İleri Yaklaşım
Piyasa Riski	Standart Yaklaşım (Standardized Approach)	Dahili Modeller Yaklaşımı (Internal Models Approach)	
Operasyonel Risk	Temel Gösterge Yaklaşımı (Basic Indicator Approach)	Standart Yaklaşım (Standardized Approach)	Dahili Ölçüm Yaklaşımı (Internal Measurement Approach)

Kaynak: Altıntaş, 2006, s.79

Yukarıda belirtilen risk çeşitlerini ayrı şekilde incelemek yerinde olacaktır.

1.2.2.2.1. Kredi Riski

Kredi riski ile analizimize başladığımızda, söz konusu riskin tüm finansal kuruluşların maruz kaldığı en temel risk olduğunu ifade edebiliriz. Kredi riski, borçlu kişi veya kuruluşun anlaşma şartlarına uygun bir şekilde taahhüt ettiği yükümlülükleri yerine getirmemesi durumuna verilen addır. Kredi riski yönetiminin amacı, bankanın kredi riskini ölçmek ve risk düzeyine en uygun şekilde fiyatlandırma yaparak riske ayarlı getiri oranını maksimize etmek olmalıdır (Mercan, 2006, s.29).

Yukarıda da belirtildiği gibi Basel II kredi riskinin ölçülmesine yönelik olarak üç seçenek sunmaktadır. Bunlar, standart yaklaşım, temel dahili derecelendirme yaklaşımı ve ileri dahili derecelendirme yaklaşımıdır. Söz konusu yaklaşımlar ve özellikleri aşağıdaki tabloda belirtilmektedir.

Tablo 5. Kredi Risklerin Hesaplanmasında Uygulanabilecek Yöntemler

Basel II kısımları	Standart Yaklaşım	Dahili Derecelendirmeye Dayalı; Temel Yaklaşım	İleri Yaklaşım
1. Asgari sermaye yeterliliği	İyi derecelendirilmiş borçlar için yararlıdır. -Risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız kredi değerlendirme kuruluşları kullanılır. - Kredi riskini azaltmak için kullanılan tekniklerin sayısı artmıştır.	<i>Standart yaklaşımdaki kriterlere ilave olarak;</i> - Kendi borç ödememe (default) olasılıklarının kullanılması, - 2004'e kadar iki yıllık veri seti oluşturulması, - İlave veri toplanması ve saklanması, -Menkul kıymetleş-tirme üzerinde ters yönlü etki yaratması, -Standart teminatlarda iskonto yapılması.	<i>Önceki yaklaşımlardaki kriterlere ilave olarak;</i> -Banka verilerinin geniş kullanımı (zarar oranları, borç ödememe durumunda maruz kalınacak risk, teminat durumu vb.) vardır, Gayrimenkul teminatların değişen niteliği dikkate alınmaktadır, -Muhtemel vade birleşmeleri, -Tahminler için "back test" yapılması, -Proje finansmanının yönetimi öngörülmektedir.
2. Sermaye yeterliliğinin denetimi	- Mevcut uygulamada olduğu gibidir.	-Denetim otoritesi ile nitel testlere ilişkin anlaşma sağlanacaktır. -Yönetim Kurulu ve üst yönetim derecelendirme işlevinden sorumludur.	- Denetim otoritesi tüm zarar değişkenlerini inceler.
3. Kamuoyuna bilgilendirme (Piyasa Disiplini)	- Standart yaklaşımın kullanıldığına dair kamuoyu bilgilendirmesi yapılmalıdır.	- Portföy yapısı ve borç ödememe olasılıkları kamuoyuna duyurulacaktır (3 yıllık veri) -Risk modellerinin ve tekniklerinin açıklanması gerekmektedir.	-Default durumundaki maruz kalınan risk tahminleri, -Default durumundaki zararlarla ilişkin veriler, -Derecelendirmedeki değişikliklerin dağılımı, -Ekonomik sermaye verisi, -Kredi türevlerine karşılık risk transferi ve menkul kıymetleştirme.
Sermaye Üzerindeki Etkileri	Pozitif (ancak faaliyet riskine bağlı sermaye ihtiyacı doğması bu etkiyi dengeleyecektir).	Basel Komite tüm bankacılık sistemi toplam sermayesinde yüzde 2-3'lük bir azalma beklemektedir.	Temel yaklaşımın altında yüzde 10'a kadar gerekçeli olarak değişebilir.

Kaynak: Tanrısever, 2008,s.19

Bu yöntemlerden standart yaklaşım metodunun daha çok küçük ve orta ölçekli finans kuruluşları tarafından kullanılması beklenmektedir. Bu yöntemde bankalar bir kredi için ayrılması gereken sermayeyi belirlerken uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından verilmiş notu ile belirlenen kredi notunu kullanarak risk ağırlıklı aktif miktarını belirleyecektir. Buna göre, Basel I' den farklı olarak OECD üyesi ülkelere verilen kredilerin risk ağırlığının hesaplanması kredi derecelendirme kuruluşlarının değerlendirmelerine bağlanmıştır. Basel II ile birlikte Türkiye gibi birçok gelişmekte olan ülke risk oranlarının artmasından dolayı OECD üyesi olma avantajını yitirecektir (Mercan, 2006, s.30).

Kredi derecelerine ilişkin olarak standart yaklaşımda vadesi geçmiş alacaklar ile yüksek-risk grubu tanımlarına yer verilmiştir. BB derecesi altında yer alan krediler ile vadesi geçmiş alacakların yüksek risk grubunda değerlendirileceği ifade edilmektedir. C ve D derecesine sahip firmalara ait kredilerin özel karşılık düşüldükten sonraki tutarı maruz kalınan risk olarak kabul edilmiştir (Çabukel, 2006, s.121)

Özetle, Basel II'deki Standart Yaklaşımın Basel I'e göre getirdiği en önemli yenilik, ilgili risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız derecelendirme kuruluşları Standard & Poors, Moody's ve Fitch gibi. (External Credit Assessment Institutions-ECAI) tarafından ülke, bankalar ve şirketlere verilen derecelendirme notlarının kullanılmasıdır.

Tablo 6. Risk Dereceleri

Risk Derecei	ÜLKE	BANKALAR BİRİNCİ OPSİYON	BANKLAR İKİNCİ OPSİYON	ŞİRKET
AAA'dan AA - 'ye	0%	20%	20%	20%
A + dan AA- ye	20%	50%	%50 uzun vade %20 kısa vade	50%
BBB + dan BBB - ye	50%	100%	%50 uzun vade %20 kısa vade	BB - ye kadar %100
BB + dan BB - ye	100%	100%	%100 uzun vade %50 kısa vade	BB - nin altı için %150
B - den aşağı	100%	150%	150%	150%
DERECELENDİRİLMEMİŞ	150%	100%	%50 %20 kısa vade	100%

Kaynak: Garanti bankası Finansal Kurumlar Müdürlüğü, 2003,s.25

Yine Basel II'ye özgü bir husus, bazı konularda ulusal tercih (national discretion) seçeneğinin ve değişik opsiyonların kullanılmasının ülke otoritelerinin kararına bırakılmasıdır. Bu bağlamda, ulusal otoriteler, kendi ülke hazinelerine ilişkin, kaynağı ve kendisi ulusal para cinsinden olan risklere daha düşük bir risk ağırlığı uygulayabilmektedir. Bankalara verilen krediler için de ulusal tercihlerin uygulanabildiği Standart Yaklaşımda, yüksek risk sınıfına giren takipteki alacaklar ve diğer bazı varlıklara derecelendirme notlarından bağımsız standart risk ağırlıkları verilmiştir (Yayla, 2005, s. 13). Ulusal tercih seçeneğinin varlığı sebebiyle, Basel II önceki uzlaşıdan daha esnek bir yapıya sahiptir. Hangi derecelendirme şirketinin notlarının kullanılacağı hususu da ulusal otoritenin tercihinin bırakılan bir husustur. Basel II, ulusal otoritelere ilgili düzenlemelerde daha fazla hareket alanı sağladığından, söz konusu otoritelere daha fazla sorumluluk yüklemektedir.

Basel II dokümanında bankaların tüm alacakları için sınıflandırma ve rating notlarına göre risk ağırlıklarının ne olacağı da belli durumdadır. Bu çerçevede Basel II’de banka alacakları aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır (Çakır, 2007, s.21):

- Kamudan alacaklar: Bankaların, ülke hazinelerinden ve merkez bankalarından olan alacakları, ilgili ülke hazine ve merkez bankasının dışsal derecelendirmesine bağlı olarak aşağıdaki tabloya göre risk ağırlıklandırılmasına tabi tutulacaktır. (Ziraat Bankası, 2005, s.7).

Tablo 7. Risk Ağırlıkları

Rating Notu	AAA / AA -	A + / A -	BBB + / BBB -	BB + / B -	B - altı	Ratingsiz
Risk Ağırlığı	%0	%20	%50	%100	%150	%100

(Babuscu, 2005, s. 267)

Düzenlemeye göre banka, kendi devletinden olan yerel para cinsi alacaklarına, Ulusal Denetim Otoritesinin inisiyatifi doğrultusunda, daha düşük bir risk ağırlığı uygulayabilecektir. ‘National Discretions’ adı verilen uygulama tercihleri, Ulusal Düzenleyici Otoritelere belirli konularda inisiyatif kullanma hakkı vermektedir. BDDK’nın bu konudaki tercihleri Basel Komitesi Uzlaşım Uygulama Grubu denetlenmesine tabidir (Ziraat Bankası, 2005, s.7).

YP cinsi alacaklarda ise yukarıdaki tablo esas alınacaktır. BIS, IMF, Avrupa Merkez Bankası ve AB’den olan alacaklar %0 risk ağırlığına tabi olacaktır (Mercan, 2006, s.31).

Ülkemiz kredi notunun BB- (S&P) olduğu düşünülürse, bankaların Hazine ya da Merkez Bankası’ndan olan YP alacakları için %100 risk ağırlığı uygulanması gündeme gelecektir ki bu husus ülkemiz bankaları için ciddi bir

ilave sermaye gereksinimi yaratacaktır (Ziraat Bankası, 2005, s.7).

- Bankalardan alacaklar: Komite, bankalardan olan alacaklar için iki seçenek öngörmektedir. Ulusal Denetim Otoritesinin kararı doğrultusunda, bu seçeneklerden bir tanesi uygulanacaktır (Babuscu, 2005, s. 268).

Tablo 8. Risk Ağırlığı Banka (1. seçenek)

1.SEÇENEK						
Ülke Rating Notu	AAA / AA -	A + / A -	BBB + / BBB -	BB + / B -	B - altı	Ratingsiz
Risk Ağırlığı	%20	%50	%100	%100	%150	%100

(Babuscu, 2005, s. 268)

1. seçeneğe göre, bankalar için, yukarıdaki tabloda yer alan ve ülke risk ağırlığının bir derece yükseğine karşılık gelen risk ağırlıkları kullanılırken 2. seçenekte ise karşı taraf bankanın ratingine göre belirlenmiş aşağıdaki risk ağırlığı tablosu kullanılacaktır.

Tablo 9. Risk Ağırlığı Bankalar (2. seçenek)

2.SEÇENEK						
Banka Rating Notu	AAA / AA -	A + / A -	BBB + / BBB -	BB + / B -	B - altı	Ratingsiz
Risk Ağırlığı	%20	%50	%50	%100	%150	%50
Kısa Vadeli Alacaklar İçin Risk Ağırlığı	%20	%20	%20	%50	%150	%20

(Babuscu, 2005, s. 269)

BDDK, Sayısal Etki Çalışmaları (QIS) kapsamında, Basel II dokümanının hazırlanması aşamasında, birkaç taslak doküman yayınlanmıştır. Basel Komitesi, taslak dokümanlarda gerçekleştirilen değişikliklerin bankaların

sermaye yapıları üzerindeki etkilerini ölçebilmek amacıyla çeşitli tarihlerde deneme çalışmaları gerçekleştirmiştir. Bu deneme çalışmalarına Sayısal Etki Çalışması (Quantitative Impact Study) adı verilmektedir. Bu çalışmada bankalardan olan alacaklar için 2. seçeneğin kullanılması gerektiğini ifade etmiştir (Ziraat Bankası, 2005, s.9).

- Kamu kuruluşlarından alacaklar: Kamu kuruluşlarından olan alacaklar için de, bankalardan alacaklar için geçerli olan yöntemler söz konusudur. Ancak Ulusal Denetim Otoritesinin tercihinine göre, düzenlemede belirtilen kriterlere sahip bazı kamu kuruluşları için ülke hazine ve Merkez Bankası için kullanılan risk ağırlığı uygulanabilecektir. BDDK, QIS çalışmaları kapsamında, kamu kuruluşları için ülke risk ağırlığının kullanılmasına karar vermiştir (Ziraat Bankası, 2005, s.10).
- Çok uluslu kalkınma bankalarındaki riskler: Çok uluslu kalkınma bankalarından olan alacaklarda, bankalar için geçerli olan ikinci alternatif kısa vadeli bölümü uygulanmaksızın kullanılacaktır. Komite, bazı özel koşulları sağlayan çok uluslu kalkınma bankaları için %0 risk ağırlığının uygulanmasını kabul etmektedir. Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası, Afrika Kalkınma Bankası, Avrupa Kalkınma Bankası vb. bankalar bu kısımda yer almaktadır (Çakır, 2007, s.21).

Gözetim ve denetim düzenlemeleri bankalar gibi yeterli düzeyde ise, bankalara uygulanan risk ağırlıklandırması göz önüne alınacak ve hesaplama bu şekilde yapılacaktır. Fakat denetim ve gözetim yeterli seviyede değil ise, bu alacaklara kurumsal alacaklar için uygulanacak olan risk ağırlıkları dikkate alınacaktır.

- Kurumsal riskler: Basel II kapsamında Kurumsal Firma, yıllık cirosu EUR 50 milyon ve üzerinde olan firmalar şeklinde tanımlanmaktadır. Derecelendirmeye tabi olmamış kurumsal krediler için mevcut durumda

herhangi bir değişikliğe gidilmeksizin %100 oranı korunmuştur (Mercan, 2006, s.35). Sigorta şirketlerinden alacaklar da bu kategoride değerlendirilmektedir. Ülkemiz için hayli yüksek olan bu ciro rakamına sahip olan firmalarda risk ağırlığı, firmanın dışsal ratingine bağlı olarak aşağıdaki tabloya göre risk ağırlıklandırmasına tabi tutulacaktır. Bu portföyde de sadece sözkonusu tanıma uyan firmalara direkt olarak kullandırılan krediler değil, bu tip firmaların garantörlüğünde kullandırılan krediler de yer alacaktır (Ziraat Bankası, 2005, s.12).

Tablo 10. Risk Ağırlığı Kurumsal

Rating Notu	AAA / AA -	A + / A -	BBB + / BB -	BB- altı	Ratingsız
Risk Ağırlığı	%20	%50	%100	%150	%100

(Babuşcu, 2005, s.270)

- Perakende riskler: Bu tür riskten söz edebilmek için kredinin, kişilere ya da küçük işletmelere verilmeleri gerekmektedir. Yenilenen krediler, kredi kartları limitleri, bireysel krediler ve kiralamarlar, küçük işletme ve taahhütlerini kapsarken, gayrimenkul kredileri bu kategoride yer almamaktadır. Burada kullanılan bir kredi tutarı 1 milyon Euro'yu geçemeyecektir. Bu portföy içinde yer alan risklerin ağırlığı takibe düşen krediler hariç %75'dir(Çakır,2007,s.22).
- İkametgah amaçlı gayrimenkul ipotekli alacaklar: Tamamı, borçlu tarafından kullanılacak ya da kiraya verilecek olan konut üzerinde tesis edilen ipotekle teminat altına alınmış alacaklar % 35 risk ağırlığına tabi tutulacaktır (Mercan, 2006, s.36). Sermaye tahsisi açısından en avantajlı uygulamanın söz konusu olduğu bu alacak grubunda %35 risk ağırlığının uygulanabilmesi için düzenleme, gözetim ve denetim otoritelerine bazı görevler yüklemektedir.

Yerel otoriteler bu risk ağırlığının, sadece konut amacıyla kullanılan gayrimenkullerin finansmanı için kullandırılan ve konut değerlemesinin çok

sıkı kurallarla yapılıp, değerlemenin sonucunda güvenli bir marj dahilinde kullandırılan kredilerde geçerli olduğundan emin olmalıdır. Kriterlerin yerine getirilmediği durumlarda düzenleyici otorite standart risk ağırlığını artırmalıdır (Ziraat Bankası, 2005, s.11).

- Ticari gayrimenkul alacaklar: Pek çok ülkede, ticari gayri menkul ipotekli krediler, bankacılık sektörü için sürekli sıkıntı yaratan bir aktif türü olduğundan, Basel Komitesi, bu krediler için %100 risk ağırlığının uygun olduğu sonucuna varmıştır (Babuscu, 2005, s.271). Ancak, gelişmiş ve iyi organize olmuş emlak piyasaları olan ülkelerde, kredinin bazı çok sıkı koşulları taşıması durumunda %50 risk ağırlığına tabi tutulması mümkün olmaktadır (Babuscu, 2005, s.271).

Uygulamaya geçiş aşmasında, herşeyden önce, sektörde ticari gayri menkul ve konut ayırımının net olarak yapılması gerektiği düşünülmektedir. İki farklı türdeki gayri menkul için kullandırılan krediler için kullanılacak risk ağırlığının çok farklı olması, bu gerekliliğin nedenini ortaya koymaktadır.

- Takipteki krediler: Basel II düzenlemesine göre, kredilerin teminatla güvence altına alınmamış olan tutarlarından geri ödemesi 90 günden fazla gecikmiş olanlar, ayrılan özel karşılıklar düşüldükten sonra aşağıdaki risk ağırlıklarına tabi tutulacaktır (Ziraat Bankası, 2005, s.13):
 - Özel karşılığın, takipteki kredi tutarının %20'sinden az olduğu durumda %150 risk ağırlığı,
 - Özel karşılığın, takipteki kredi tutarının %20'sinden az olmadığı durumda %100 risk ağırlığı,
 - Özel karşılığın, takipteki kredi tutarının %50'sinden az olmadığı durumda, düzenleyici otoritenin onayıyla, %100 risk ağırlığı yerine %50 risk ağırlığı uygulanacaktır.

Düzenlemenin yukarıdaki ayrıntılarından da görülebileceği gibi, bankalarımızda bu spesifik konuya uyum aşamasında, takibe intikal etmiş

kredilerin tutarlarının, teminat ve karşılık yapısının tüm detaylarıyla elde edilebildiği bir sistem oluşturulması gerekecektir.

- Diğer aktifler: Diğer tüm aktifler %100 risk ağırlığına tabi tutulacaklardır (Babuscu, 2005, s.272)
- Yüksek Risk Kategorileri: Karşı taraf kategorilerine göre % 150 risk ağırlığına tabi olan risklere ek olarak: Kamu ve kamu kuruluşlarından, bankalardan ve menkul kıymet şirketlerinden B- altından risk derecesi alanlardan alacaklar, BB- altında risk derecesine sahip olan kurumsal alacaklar, Menkul kıymetleştirilen kısmın BB+ ve BB- arasında risk derecesi olanlardan uzun vadeli risk ağırlığı %350 olmaktadır. Özel sermaye yatırımları ya da risk sermayesi gibi daha yüksek risk ağırlığını yansıtan diğer aktiflere, düzenleyici otorite % 150 ya da daha yüksek risk ağırlığı uygulamaya karar verebilir (Çakır , 2007, s.23)
- Bilanço dışı işlemler: Bilanço dışı işlemlerden; türevler, taahhütler ve gayri nakdi kredilerin, kredi eşdeğeri tutarları, kredi dönüşüm oranları kullanılarak kredi eşdeğerlerine çevrilmesi kararlaştırılmıştır. Tezgah üstü türev işlemlerde ise borçlunun risk ağırlığının temel bir üst limitle sınıflandırılmaması öngörülmüştür. Bu durumda, örneğin, söz konusu işlem bir banka ile yapılmış swap işlemi ise, kredi dönüşüm faktörü ile hesaplanan tutar, ilgili bankanın dışsal derecelendirmesine karşılık gelen risk ağırlığı ile çarpılarak, risk ağırlıklı varlık tutarı bulunacaktır (Mercan, 2005, s.38).

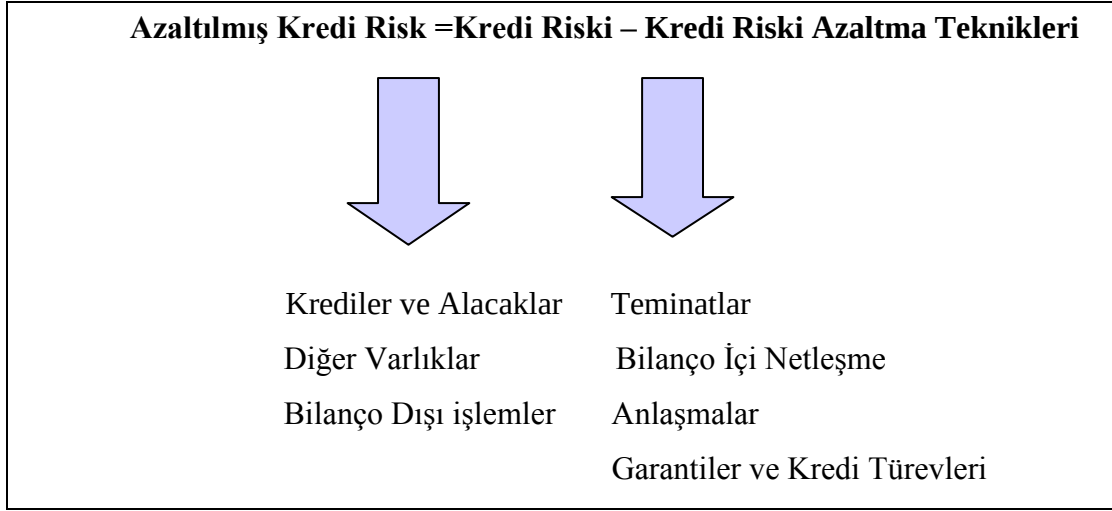
Yukarıda anlatılan standart yaklaşımı özetlediğimizde aşağıdaki risk ağırlıklarını görebilmekteyiz.

Tablo 11. Standart Yaklaşımda Kullanılan Risk Ağırlıkları

Kurum	AAA / AA-	A+ / A-	BBB+ / BBB-	B+ / B-	B- den düşük	Derecesiz
Merkezi hükümetlere veya devletlere verilen krediler	%0	%20	%50	%100	%150	%100
BIS, IMF, Avrupa Merkez Bankası gibi kurumlara verilen krediler	%0	%0	%0	%0	%0	%0
Bankalara açılan krediler	%0	%20	%50	%100	%150	%100
İşletmelere verilen krediler	%20	%50	%100	%150		%100
Bireysel Krediler veya Bireysel Sektör İşletmeleri	%75					

Kaynak: TOBB, 2005, s. 12.

Kredi riskinin hesaplanmasında, bankaların vermiş oldukları krediler için almış oldukları teminatların Basel II Düzenlemesi'nde belirtilen koşulları sağlamaları durumunda sermaye yeterliliği hesaplamalarında, kredi tutarlarından bir indirim kalemi olarak değerlendirilebilmesi mümkündür. Bankalar tarafından risk azaltıcı unsurların kullanılabilmesi için asgari olarak belirtilen yasal standartlara uygunluk sağlaması gerekmektedir. Kredi riski azaltım teknikleri kapsamında teminatlar, bilanço içi netleştirme ve garantiler yer almakta olup bu yöntemler aşağıda açıklanmıştır (Kaya, 2007, s. 60)

Tablo 12. Kredi Riski Azaltım Teknikleri

Kaynak: Aytolun, 2008,s.4

Basel II düzenlemesinde bankaların teminatlarla risk azaltma tekniğini kullanırken basit ya da kapsamlı olmak üzere iki yöntem kullanılabileceği belirtilmektedir. Bunları kullanırken basit yöntemde var olan riskin en fazla % 80'ine kadar azaltılabilirken, kapsamlı yöntemde tamamı ortadan kaldırılabilir (Çakır,2007,s.25).

Bu iki yöntemden, banka bilançosunun bankacılık portföyünde ikisinden biri seçilebilirken, alım-satım portföyü için sadece kapsamlı yaklaşımı kullanabilmektedir. Her iki yöntemde de kısmi teminatlandırma mümkündür. Teminat ile risk arasındaki vade uyumsuzluğuna sadece kapsamlı yaklaşımda izin verilir. Basit yaklaşımda teminatın risk ağırlığı karşı tarafın risk ağırlığının yerine geçer. Kapsamlı yaklaşımda ise teminat alınırken, teminatın etkisini görebilmek amacıyla karşı taraf için ayarlanmış riskin hesaplanması gerekir. Banka riskin ve teminatın gelecek değerindeki dalgalanmaları dikkate alan hesaplamalar yapmalıdır. Gelecekte olası gelişmeler dikkate alınarak hesaplanan riskin, aynı şekilde hesaplanan teminatı aşan kısmı risk ağırlığına tabi tutulur (Çakır,2007,s.25).

Borçlunun krediyi geri ödeme yeteneği ile teminatın değeri arasında yüksek pozitif korelasyon bulunması halinde söz konusu teminatların değerlendirilmeye alınmaması gerekmektedir (Kaya, 2007, s. 61). Aşağıdaki tabloda kredi riski azaltımı kapsamında basit ve kapsamlı yöntemde kabul edilebilecek teminatlar gösterilmiştir.

Tablo 13. Teminatlandırma

Basit ve Kapsamlı Yöntem	Nakit, mevduat sertifikası, altın, borçlanmayı temsil eden menkul kıymetler, borsaya kote edilmiş ve temel bir endekse kote edilmiş hisse senetleri (veya bu hisse senetleri ile değiştirilebilir tahviller), portföyü yukarıdaki araçlardan oluşan ve günlük fiyat açıklayan yatırım fonları
Sadece Kapsamlı Yöntem	Borsaya kote edilmiş ancak temel bir endekse kote edilmemiş hisse senetleri (veya bu hisse senetleri ile değiştirilebilir tahviller), borsaya kote edilmiş ancak temel bir endekse dahil olmayan hisse senetlerini içeren ve günlük fiyat açıklayan yatırım fonları

Kaynak: Candan ve Özün, 2006, s.152

Basit yöntemde riskler teminatlı ve teminatsız olarak ikiye ayrılmakta, teminatlı kısımlar teminatlara ilişkin risk ağırlıkları ile, teminatsız kısımlar ise borçlunun tabi olduğu risk ağırlıkları ile çarpılmaktadır. Kapsamlı yöntemde bu riskler ve risklere ilişkin teminatlar, her iki tutarında zaman içinde değişebilirliğine bağlı olarak artırılmakta / azaltılmakta, elde edilen iki tutarın farkı ise karşı tarafın risk ağırlığı ile çarpılmaktadır (Kaya, 2007,s.62)

Teminatlandırma dışında bir de bilanço içi netleştirme mevcuttur. Söz konusu netleştirme, iki tarafın bir anlaşma çerçevesinde yaptıkları sözleşmede belirlenmiş kurallar içinde mevcut ya da gelecekte yapacakları iş akitlerinden doğacak olan alacak ve borçların belirli periyotlarda birbirinden düşerek netleştirmeleridir. Bankanın, kredi ve mevduat için yasal geçerliliği olan netleşme anlaşması varsa, gerekli koşulları taşıması durumunda, sermaye yeterliliğini net kredi riski üzerinden hesaplayabilecektir (Çakır, 2007,s.62)

Söz konusu hususla ilgili bir diğer kavram ise garantidir. Basel II dokümanında kredi riski azaltma işleminde kullanabilecek garantiler, cayılamaz nitelikte ve şartsız olması hükümlerine bağlanmıştır. Garantilerin dikkate alınarak risk azaltımı yapılması durumunda sistemin işleyişi; garantinin kapsadığı risk tutarı garanti edenin risk ağırlığıyla, korumasız kısım ise kredi kullananın risk ağırlığıyla değerlendirilmesi şeklinde gerçekleşecektir. Basel II Dökümanı'nda kabul edilen garantörler şunlardır (Kaya,2007,s. 62):

- Borçludan daha iyi kredi değerliliği olan kamu teşebbüsleri ve bankalar
- A- veya üstü ratingli şirketler (sigorta şirketleri dahil)

Standart yaklaşımdan sonra diğer yöntem olan Dahili (İçsel) Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım da değinmek gerekmektedir. Bu yöntemin kullanımı Komite'nin geliştirdiği standartlara dayalı olarak denetim otoritesinin iznine bağlı olacaktır. Bazı standartlara bağlı kalmak kaydı ile bankalara borçlunun kredibilitelerini kendi dahili yöntemleriyle belirleme izni verilecektir. Bankanın her bir borçlu için yapacağı hesaplar, gelecekteki olası bir zarar tahmini cinsinden ifade edilecek, bu da asgari sermaye gereklerinin temelini oluşturacaktır (Babuscu, 2005, s. 277).

Basel II' de İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar'da varlıklar farklı derecelendirme kriterleri ve farklı risk oluşumları nedeniyle gruplara ayrılmış ve her risk grubu için 3 anahtar öge belirlenmiş olup bunlar aşağıda açıklanmıştır (Babuscu,2005,s. 278):

- **Risk Unsurları:** Düzenlemeye göre İDY hesaplamaya yönelik olarak bileşenler şu şekilde oluşturulmuştur (Çakır,2007, s. 28):
 - Temerrüt Olasılığı (Probability of Default PD)
 - Temerrüt Halinde Kayıp (Loss Given Default LGD)
 - Temerrüt Anındaki Bakiye (Exposure at Default EAD)
 - Vadeye Kalan Gün (M)

Temerrüde düşme olasılığı borçlunun kriterlere göre alacağını geri ödememe olasılığının hesaplamasını içermektedir. Diğer bileşenler ise daha çok alacakla bağlantılı hesaplanmaktadır. Bu bileşenlerde alacağın özellikleri dikkate alınarak temerrüt halinde ne kadarlık bir alacak bakiyesinin tahsil edilemeyeceği, temerrüt halinde ne kadarlık bir bakiye olacağı, vadeye kalan sürenin etkilerinin tahmini olarak hesaplanmasını hedeflemektedir.

- **Risk Ağırlıkları Fonksiyonları:** Farklı hesaplama yöntemine göre gerekli risk ağırlığı hesaplama fonksiyonları kullanılacaktır.
- **Asgari Gereklilikler:** Bir bankanın İDY kullanabilmesi için bazı kriterlere sahip olması gerekmektedir. Bu kriterler aşağıda tanımlanmaktadır (Çakır, 2007,s.28):
 - Kredi riskinin tanımlanmış olması ,
 - Derecelendirme sisteminin yeterli olması ve denetlenmesi,
 - Derecelendirme sisteminden elde edile bilgilerin yeterli düzeyde kullanılması,
 - Yeterli düzeyde veri temin ediliyor olması,
 - Kullanılan modelin yetkili otorite tarafından onaylanmış olması,
 - Temerrüt olasılık tahmin yönteminin bulunmasıdır.

İçsel derecelendirme yönteminin temel uygulama süreci sırasıyla, risk kategorilerinin sınıflandırılması ve gerekli veri setlerinin belirlenmesi, teminatların değerlendirilmesi, risk ağırlıklarının kalibrasyonu ve portföy hassas değerlendirme düzeltmelerinin yapılması safhalarından oluşmaktadır. İçsel derecelendirme yaklaşımları, “Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşım” ve “Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı” olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlar aşağıda açıklanmıştır (Kaya,2007, s.63):

- Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı; banka her bir borçlunun ödememe olasılığını (Probability of Default-PD) tespit etmekte, denetim otoritesi ödememe durumunda maruz kalınacak risk (Exposure at Default-EAD) ve

doğacak zarar tahminlerine (Lost Given Default-LGD) ilişkin veriyi sağlamaktadır. İleri yaklaşımda, gelişmiş bir sermaye tahsis yapısına sahip olan bankaya her iki veriyi de sağlama izni verilmektedir (Babuscu, 2005, s.277).

Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı'nı uygulayan bankaların kurumsal, hazine ve banka alacaklarına ilişkin temerrüt olasılığını tahmin edebilmeleri için en az beş yıllık bir veri setine sahip olmaları gerekmektedir. Perakende alacaklara dair temerrüt karakteristiğinin tahmin edilebilmesi için de en az beş yıllık veri kullanılmasının gerektiği ifade edilmektedir. Buna ilaveten, banka tarafından “uygun” derecelendirme sisteminin en az üç yıldır kullanıldığının resmi otoriteye kanıtlanması gerekmektedir (Yayla,2005,s.10)

Tablo 14. İçsel Derecelendirme

VERİLER	TEMEL IRB	GELİŞMİŞ IRB
Probability of Default PD	Bankalar tarafından kendi tahminlerine dayanarak belirlenir.	Bankalar tarafından kendi tahminlerine dayanarak belirlenir.
Loss Given Default LGD	Komite tarafından denetim amaçlı değerler belirlenir.	Bankalar tarafından kendi tahminlerine dayanarak belirlenir.
Exposure At Default EAD	Komite tarafından denetim amaçlı değerler belirlenir.	Bankalar tarafından kendi tahminlerine dayanarak belirlenir.
Maturity	Komite tarafından denetim amaçlı değerler belirlenir veya ulusal insiyatife ve bankanın kendi tahminlerine göre belirlenir.	Bankalar tarafından kendi tahminlerine dayanarak belirlenir. Maruz kalınan bazı risklerin dahil edilmemesine izin verilebilir.

Kaynak: Garanti Bankası Finansal Kurumlar Müdürlüğü, 2003,s. 25

İçsel derecelendirme yaklaşımlarından olan Temel IRB’de, banka portföyünde bulundurduğu kredi müşterileri için temerrüde düşme olasılığını (Probability of Default-PD) kendisi tahmin etmektedir. Diğer risk bileşenleri ulusal gözetim otoritesi tarafından veri (given) olarak sunulmaktadır. İleri Düzey IRB’de, banka PD’nin yanı sıra, temerrüt halinde kayıp (Loss Given Default-LGD), temerrüt anındaki risk tutarı (Exposure at Default- EAD) ve asgari standartları karşılamak koşuluyla, vadeyi (maturity-M) kendisine ait içsel verilere dayanarak tahmin etmektedir. Söz konusu parametrelerin Basel II uzlaşısı tarafından verilen ‘risk ağırlığı fonksiyonlarına’ uygulanmasıyla sermaye yeterliliği belirlenmektedir. Tıpkı standart yaklaşımlarda olduğu gibi içsel derecelendirme yaklaşımlarında da risk azaltıcı teknikler kullanılabilir. Standart yaklaşıma benzer şekilde teminatlar, bilanço içi netleşme anlaşmaları ve garantiler/kredi türevleri kredi riski azaltma teknikleri olarak kullanılabilir ve yaklaşımın gelişmişlik düzeyi arttıkça teminatların kapsamı da genişlemektedir (Yayla, 2005, s.16).

Bankaların içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımını (İDD) kullanabilmeleri için hem başlangıçta hem de kullanım sürecinde asgari koşulların sağlandığını veya bu asgari koşullardan sapmaların önemsiz olduğunun ispatlamaları istenmektedir. Asgari şartların sağlanmasındaki amaç, derecelendirme ve risk tahmin sistemlerinin ve süreçlerinin, borçlunun durumunun değerlendirilmesi ve riskin tutarlı ve doğru olarak tahmin edebilmesi için anlamlı sonuçlar vermesidir. Derecelendirme sisteminden kast edilen, bankanın yöntemlerini, süreçlerini, kontrollerini, veri toplama ve bilgi sistemlerini ve kredi değerlendirmesini sağlayan tüm faktörlerin toplamıdır (Mercan, 2006, s. 74).

- Gelişmiş (İleri Düzey) İçsel Derecelendirme Yaklaşımı’nda; banka temerrüt olasılığının yanı sıra, temerrüt halinde kayıp, temerrüt anındaki risk tutarı ve asgari standartları karşılamak koşuluyla vadeyi, kendisine ait içsel verilere dayanarak tahmin etmektedir. Söz konusu parametrelerin Basel II uzlaşısı tarafından verilen “risk ağırlığı fonksiyonlarına” uygulanmasıyla sermaye yeterliliği belirlenmektedir. Gelişmiş (ileri düzey) İçsel Derecelendirme

Yaklaşımı'nı uygulayan bankanın tekrar standart veya temel içsel yaklaşıma dönmesi, ancak, bankanın iş alanında önemli değişiklik gerçekleşmesi gibi olağan üstü koşullarda ve resmi otoritenin onayı ile mümkün olabilmektedir. Tıpkı standart yaklaşımlarda olduğu gibi içsel derecelendirme yaklaşımlarında da risk azaltıcı teknikler kullanılabilmektedir. Standart yaklaşıma benzer şekilde teminatlar, bilânço içi netleştirme anlaşmaları ve garantiler, kredi riski azaltma teknikleri olarak kullanılabilmekte ve yaklaşımın gelişmişlik düzeyi arttıkça teminatların kapsamı da genişlemektedir (Kaya,2007, s.65)

1.2.2.2.2. Piyasa Riski

Piyasa riski genel anlamı itibarı ile, bankaların tutmuş oldukları pozisyonlarda finansal piyasalardaki dalgalanmalardan kaynaklanan faiz, kur, ve hisse senedi fiyat değişimlerine bağlı olarak ortaya çıkan riskler nedeni ile zarar etme ihtimalidir (Babuscu,2005,s.45). Kısacası genel ekonomik koşullardan kaynaklanan ve dolayısıyla tüm yatırım araçlarını etkileyen, kaçınılamayan riski ifade eden piyasa riski sistematik risk olarak da adlandırılmaktadır.

Piyasa riski temel olarak dört ana risk başlığı altında incelenebilir (Kaya, 2007,s.66):

- **Kur Riski;** bir bankanın döviz kalemleri üzerinden, kur dalgalanmalarına karşı taşıdığı risklerdir. Bilindiği gibi işletmelerin varlık ve yükümlülüklerinin bir kısmı yerel para birimi dışında bir çok para biriminden oluşabilir. Örneğin bir işletme Euro cinsinden kredi kullanıp aynı zamanda Amerikan Doları mevduat tutabilir. Bu durumda iki para birimi arasındaki bir değişim işletmeye ya kar ya da zarar getirebilecektir. 1990'lı yıllarla birlikte bankaların kolay kazanç olarak nitelendirdikleri döviz bazlı borçlanarak TL bazlı yatırımlar yapması, bir kaçının iflas etmesine sebep olmuştur. Bu bankalara örnek olarak 1994 yılında iflas eden Marmara Bank, İmpexbank ve TYT Bank gösterilebilir.
- **Hisse Senedi Pozisyon Riski;** bankalarca tutulan hisse senedi pozisyonlarında

finansal dalgalanmalara bağılı olarak oluşan zarar etme riskidir.

- Likidite Riski; bankanın menkul kıymet satışı veya yeniden borçlanma yoluyla, uygun maliyetli nakit sağlama zorluğu içine girmesi durumudur.
- Faiz oranı riski, bir işletmenin veya kişinin elinde bulundurduğu faiz doğuran veya faiz getirisi olan bir kredi veya yatırımın faiz oranlarındaki aşağı veya yukarı yöndeki değişimler sebebiyle oluşan risktir. Bu riski sadece bankalar için düşündüğümüzde bankaların işlem defteri içerisindeki kıymetlerin faiz oranlarındaki değişimlerden kaynaklanan fiyat değişimleri olduğunu ifade edebiliriz (Özün ve Çifter, 2006, s.4).

Daha önce de belirtildiği gibi 1988 Mutabakatına 1996'da yapılan bir ekleme ile sermaye yeterliliği hesaplamalarına piyasa riski dahil edilmiştir. Yeni düzenleme, piyasa riski yaklaşımına herhangi bir değişiklik getirmemiştir. Mevcut uygulamada olduğu gibi Basel II altında da piyasa riskinin hesaplanmasında Standart Yöntem veya İçsel Model Yaklaşımı(Riske Maruz Değer –RMD) kullanılabilecektir.

Kredi riski hesaplamasında da kullanılan standart yöneme göre her risk kategorisi (kur riski, hisse senedi pozisyon riski, likidite riski, faiz oranı riski) için gerekli sermaye gereksinimi ayrı ayrı hesaplanmakta ve daha sonra bu tutarlar toplanarak, toplam sermaye gereksinimi hesaplanmaktadır. Standart yöntem portföy içinde yer alan varlıklar arasındaki korelasyonu dikkate almamakta, bu nedenle hesaplanan sermaye gereksinimi tutarı olması gerekenden daha yüksek çıkmaktadır (Babuscu, 2005,s.27).

Standart Yöntemde faiz oranı riski hesaplanırken genel piyasa riski (sistemik risk) ve spesifik risk (sistemik olmayan yatırıma özgü risk) ayrı ayrı hesaplanmaktadır. Genel piyasa riskinin hesaplanması kıymetlerin; döviz cinsleri ve vadelerine kalan süreler dikkate alınarak gruplandırılıp, belirlenen katsayılar ile ağırlıklandırılması esasına dayanır. Vadeye kalan süre uzadıkça faiz oranı riskinin artacağı varsayılmaktadır. Spesifik risk sermaye yükümlülüğü hesaplanırken kamu menkul kıymetleri için uygulanan esaslarda da değişikliğe gidilmiştir. Bundan böyle kamu menkul kıymetleri için standart metotlarla spesifik riskin hesabında da ülke notları

esas alınacaktır. Özel sektör menkul kıymetleri için spesifik risk hesabı zaten riske duyarlı olarak düzenlendiğinden değişiklik ihtiyacı duyulmamıştır (Altıntaş, 2006, s. 82).

Hisse senedi pozisyon riskinin hesaplanması, ilgili kıymetlerin günlük piyasa değerlerinin belirlenen oranlarla ağırlıklandırılması esasına dayanır. Genel piyasa riski için ayrılması gereken sermaye yükümlülüğü ise toplam pozisyonun % 8'idir. Hisse senetleri pozisyonlarının taşıdığı spesifik risk için ayrılması gerek sermaye yükümlülüğü, hisse senetlerine ilişkin kısa ve uzun pozisyonların mutlak değerleri toplamının % 8'idir. Kur riskinin hesaplanması, döviz cinsleri itibariyle belirlenen kısa ve uzun pozisyonların netleştirilmesi, net uzun veya kısa pozisyon toplamlarından mutlak değerce büyük olanına altın pozisyonunun eklenmesi ve öngörülen oranla ağırlıklandırılması esasına dayanır (Kaya, 2007,s. 68)

Diğer yöntem olan Riske Maruz Değer Yaklaşımı; temel olarak belli bir zaman içerisinde, belli bir güven aralığında ortaya çıkabilecek en yüksek zararı ifade etmektedir (Bolgun ve Akçay, 2003, s.207). Örneğin, bir bankanın 50 milyon \$'lık portföyünün 1 günlük RMD tutarını 500.000 \$ olarak belirlemesi, bir günde karşılaşılabilecek zarar miktarının 500.000 \$'ın üzerinde olabileceğini ifade etmektedir (Kaya, 2007, s. 68)

Riske Maruz Değer hesaplama sürecinde göz önünde bulundurulması gereken parametreler aşağıda belirtilmektedir (Babuşcu,2005, s. 82):

- Elde tutma süresi
- Örnekleme Periyodu
- Güven aralığının belirlenmesi
- Volatilitenin zaman ayarlaması
- Risk faktörleri arasındaki kolerasyonun belirlenmesi
- Baz alınan para birimi
- Sermaye zorunluluğunun hesaplanması

Riske maruz değer yaklaşımının hesaplanmasında üç farklı yöntem kullanılmakta olup bunlar aşağıda kısaca açıklanmaktadır;

- **Parametrik Yöntem:** Bu yöntemde alım-satım portföyünün değerini etkileyen parametreler belirlenmekte ve bunlarda belirli bir olasılık dahilinde meydana gelebilecek dalgalanmalardan yola çıkılarak portföydeki değer kaybı hesaplanmaktadır. Bu yöntemde oluşturulan kıymetlere ait getirilerin normal dağılım sergilediği varsayılır ve bu varsayımdan hareketle toplam portföy getirilerine ait dağılımında normal olarak nitelendirilebileceği kabul edilir (Kaya, 2007, s.69)
- **Tarihsel Simülasyon Yöntemi:** Portföyü oluşturan kıymetlerin fiyatlanmasında kullanılan risk faktörlerinin tarihsel değişimlerinden hareketle portföyün gelecekteki kazanç ve kayıp dağılımının belirlenmesini ifade etmektedir.Bu yöntemde minimum bir yıl olmak üzere seçilen bir zaman dilimi süresince gerçekleşmiş günlük fiyat hareketleri alınarak portföy fiyatlaması yapılmakta ve bir değer dağılımı oluşturulmaktadır. Bu değer dağılımında % 1'e denk gelen gözlem RMD olarak belirlenmektedir (Babuscu, 2005, s. 85)
- **Monte - Carlo Simülasyonu Yöntemi:** Bu yöntemde ise rastgele seçilen rakamlar risk faktörlerinin tarihsel verileri kullanmasıyla birbirleriyle korelasyonlu yeni piyasa fiyatları belirlenmektedir. Bu yeni piyasa fiyatları ile taşınan pozisyonların farklı değerleri hesaplanarak portföyün değer dağılımı elde edilmiş olmaktadır. Standart uygulamalarda simülasyon sayısı 500- 10.000 arasında değişmektedir (Bolgun ve Akçay,2003, s.210).

1.2.2.2.3. Operasyonel Risk (Faaliyet Riski)

Operasyonel risk, iç süreçlerdeki başarısızlıklardan, çalışanların hataları veya sahtekarlıklarından veya işletme içindeki sistemin tutarsızlıklarından kaynaklanan dolaylı veya dolaysız olarak zarar edilmesi durumunu ifade etmektedir. Bu risk türü BDDK tarafından da “Banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman

ve koşullara uygun hareket edilmemesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanabilecek kayıplara ya da zarara uğrama ihtimali” (BDDK, 2001) olarak tanımlanmaktadır.

Operasyonel risk bankaların karşılaştıkları en eski risk türüdür. Yeni kurulan bir banka kredi işlemleri veya piyasa pozisyonuyla ilgili karar vermeden önce operasyonel risklere maruz kalır (Boyacıoğlu, 2002, s.51). Bu risk temelde bir banka için aşağıdaki durumların bir sonucudur (Moosa, 2007, s.171):

- Zimmetine para geçirmek, görevini kötüye kullanmak gibi her türlü sahtekarlık,
- İstihdam sorunları, iş güvenliği ve ayrımcılık problemleri,
- Kara para aklama,
- Terorizm,
- Yağmacılık, hırsızlık veya banka şubelerine yapılan herhangi bir olumsuz eylem,
- Bankacılık sisteminde ve bankanın iç süreçlerinde aksaklık, yanlışlık veya tutarsızlık
- Yasal süreçlere uymamaktan kaynaklanan problemler.

Yukarıda belirtilenler ile birlikte operasyonel riskin temel bileşenlerini açtığımızda aşağıdaki beş temel unsur ile karşılaşmaktadır (Boyacıoğlu, 2002, s.52-53):

- **Personel riski:** Banka yönetiminin ve personelin yetersizliğinden, ihmalinden, görevlerini unutmalarından ya da kötüye kullanmalarından veya kasıtlı olarak suç sayılan eylemleri gerçekleştirmelerinden kaynaklanan risklerdir. Örneğin banka yönetiminin limitleri aşarak ve yeterli güvence almadan kredi açması, gerekli incelemeleri yapmadan başka teşebbüslere iştirak etmesi, teknolojik yenilikleri bankaya adapte edememesi, değişime ayak uyduramaması, ürün ve hizmet tanıtımındaki yetersizlik ve belirsizliğin yanı sıra personelin yolsuzluk, hırsızlık ve sahtekarlık yapması, emirleri

dikkate almaması veya kurallara aykırı olarak yerine getirmesi, bilerek işi engellemesi, kötü niyetli davranması gibi hususlar personel riski kapsamında değerlendirilebilir

- **Teknolojik Riskler:** Bilgisayar ve iletişim sistemlerindeki teknik sorunlar ve aksamalar, virüs problemleri, yetersiz ya da eskimiş sistemlerden kaynaklanan risklerdir.
- **Organizasyon Riski:** Banka örgüt yapısı ve işleyişiyle ilgili sorunlardan doğan risklerdir. Örneğin, örgüt içerisindeki kademeler arasındaki bilgi akışının yetersizliği, yetki sınırlarının kesin olmaması, yapı-işleyiş değişikliklerinden doğan belirsizlikler bu gruba girmektedir.
- **Yasal Riskler:** Bankalar özellikle yeni tip işlemlere girerken veya uluslararası bankacılık faaliyetlerinde yasal risklerle karşılaşır. Bunun nedeni söz konusu faaliyetlerin yabancı unsur taşımaları, buna bağlı olarak da birden fazla hukuk düzenini ilgilendirmeleridir. Dolayısıyla uluslararası bankacılık işlemlerinde ve sözleşmelerde yabancı hukuk sistemine uygunluk denetimi şarttır. Örneğin, karşı taraf taahhüdünü yerine getirmeyi reddediyorsa veya belirli sözleşme tipleri yabancı hukuk sisteminde geçersiz ise, bankanın taleplerini elde edebilmesi hususu önemli bir risk taşır.
- **Dış Etkenler:** Banka dışında üçüncü kişilerle ilgili sahtekarlık olayları, risk doğurması muhtemel konulara ilişkin hukuki düzenlemelerdeki değişiklik ve boşluklar, deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanan riskler, terörist faaliyetler, sosyal kargaşanın yol açacağı zararlar, para aklama, web sitelerinin dış müdahalelerle kötüye kullanılması, enerji iletiminde oluşan aksamalar bu gruba dahil edilebilir.

Operasyonel riske verilebilecek iyi örneklerden bir tanesi, Enron firmasında yaşananlardır. 1985 yılında kurulan ve 2000 yılına gelindiğinde 100 Milyar YTL yi aşan gelirleri ile dikkat çeken bu enerji şirketi, özellikle bazı zararlarını örtbas etmek için çeşitli ortaklıklar kurarak borçları burada saklamaya çalışmıştır. Söz konusu gelişmeleri görmesine rağmen denetim raporlarında bunlar hiç olmamış gibi bahseden Arthur Anderson şirketi de hem zararların büyümesine ve işletmenin iflas

etmesine sebep olmuş hem de kendi sonunu hazırlamıştır.

Operasyonel riskin tanımlanmasının ardından söz konusu riskin sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasına yönelik üç farklı yaklaşım aşağıda açıklanacaktır (Sakar , 2002, s.68-69):

- Temel Gösterge Yaklaşımında; bankanın tüm faaliyeti için tek bir gösterge kullanmaktadır.
- Standartlaştırılmış Yaklaşım; farklı iş kolları için farklı göstergeler tanımlamaktadır.
- Dahili (İçsel) Ölçüm ;gereken sermayenin hesaplanmasında bankaların kendi zarar rakamlarının kullanılmasını esas almaktadır.

Basel II'nin sermaye yeterliliğinin hesaplanmasındaki yeni eklentisi olan söz konusu operasyonel riskin hesaplanmasında kullanılan Temel Gösterge Yaklaşımında (BIA), sermaye yükümlülüğü son üç yılın ortalama brüt gelirinin % 15'ne eşittir. Standart Yaklaşımında (SA) ise üç yıllık ortalama brüt gelir sekiz ayrı faaliyet kolu olarak ayrıştırılmakta ve faaliyet kollarına ilişkin brüt gelir %12, %15 ve %18 oranındaki katsayılarla çarpılarak toplam sermaye yükümlülüğü bulunmaktadır. Alternatif Standart Yaklaşımında (ASA) ise perakende ve kurumsal bankacılıkta brüt gelir yerine bu faaliyet kollarındaki alacakların % 3,5'i kullanılmakta, diğer faaliyet kolları için ise yine brüt gelir kavramı benimsenerek standart yaklaşımdaki hesaplamanın benzeri yapılmaktadır (Ziraat Bankası, 2005, s.15).

1.2.2.2. İkinci Yapısal Blok- Denetim Otoritesinin Gözden Geçirilmesi (Pillar II)

İkinci yapısal blok kapsamındaki denetim otoritesi inceleme süresi, sadece bankanın maruz kaldığı risklere karşılık öngörülen sermaye yükümlülüğünün yeterliliği veya birinci blokta hesaplanan sermayeden daha fazla sermaye gereksinimi olup olmadığı değil, bankaların münferit olarak risklerini izlemeleri ve yönetmeleri

sırasında daha iyi risk yönetimi teknik ve süreçlerini geliştirip kullanmalarının teşvikini amaçlamaktadır (Mercan, 2006, s. 101).

Basel Komitesinin, Yeni Sermaye Uzlaşısının duyurulmasından hemen sonra Temmuz 2004'te yayımladığı 'Basel II'nin Uygulanmasında Dikkate Alınması Gereken Hususlar' isimli dokümanda özellikle gelişmekte olan ülkelerin denetim otoritelerine (Altıntaş, 2006, s. 83):

- Basel II'nin sadece uyulması zorunlu veya uyulup uyulmadığı kontrol etmek suretiyle denetimi yapılabilecek bir kurallar bütünü olmadığını,
- Basel II'nin risk yönetimi, sermaye yeterliliği, piyasa disiplini ve finansal istikrarı geliştirme amacı güttüğünü ,
- Basel II' ye geçişten önce var olan denetim sisteminin yeterince gelişmiş olup olmadığının iyi ölçülmüş olması gerektiğini,
- Yeterli düzeyde eğitilmiş personelin ve risk bazlı bir denetim anlayışının varlığının Basel II'nin uygulanabilmesi için şart olduğunu,
- Eğer bu hususta kuşku varsa denetim otoritelerinin Basel II ye geçiş yerine 'Etkin Bankacılık Denetimi İçin Temel İlkeler' üzerine konsantre olmalarının daha iyi olacağını,

Belirtmektedir.

Denetimciler, bankaların riskleri oranında sermaye tutmalarından sorumludurlar ve bankalardan asgari kanuni sermaye oranlarını aşan miktarda sermaye tutmalarını da talep edebilmektedirler. Bu ayakta, bankaya ve denetçi otoriteye özel görevler yüklenmektedir. Bankanın yönetim kuruluna ve yöneticilerine yüklenen görevler sayesinde, iç kontrol ve diğer kurumsal yönetim ilkelerinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir. İkinci ayakta, bir yanda banka toplam risklere karşı sermaye yeterliliğini değerlendirmekte, diğer yanda ise düzenleyici otorite bankanın risk değerlendirmesini gözden geçirerek, birinci ayakta hesaplanan sermayenin ötesinde daha fazla sermayeye gerek olup olmadığını belirlemektedir. Bankanın, birinci ayakta kullandığı yaklaşımların doğasına ve karmaşıklığına uygun

bir risk değerlendirmesini gerçekleştirmesi, ikinci yapısal bloğa tam uyum açısından oldukça önemlidir (Yayla, 2005, s.11). Basel II’de ikinci yapısal blokla, yani denetim otoritesinin incelemesi ile ilgili dört temel prensip belirlenmiştir (Mercan, 2006, s. 102):

- **Birinci Prensip;** Bankalar sermaye taşıdıkları risklerle orantılı olup olmadığını ölçecek bir değerlendirme sürecine ve sermaye yeterliliğinin sürekliğini sağlayacak bir stratejiye sahip olmalıdır. Bunlar; yönetim kurulu ve st yönetimin gözetimi, güvenilir sermaye değerlendirilmesi, risklerin kapsamlı değerlendirilmesi, izleme ve raporlama ve i kontrolün gözden geçirilmesidir (Babusçu, 2005, s.288). Bu ilkenin hayata geçirilebilmesi için, bankanın risk ölçüm tekniklerinin var olan tüm riskleri lbilecek genişlikte olması gerekmektedir. Banka yönetimi açık ve kesin olarak, bankanın maruz kaldığı riskler için gerekli yeterli sermayenin bulundurulması konusunda esas sorumluluğu taşımaktadır (akır, 2007, s. 35)
- **İkinci Prensip;** Bankaların çalışmalarına esas olan sermaye yeterliliğinin düzenli olarak gözden geçirilmesi suretiyle değerlendirme yapmasını içeren bir husustur. Bu değerlendirmeleri yapacak olan ülkelerin denetleyici otoriteleridir. Denetleyici otorite kullanılan yöntemlerin durumunu belirlemek için geriye yönelik testler yapmaya, düzenli olarak risk durumlarının raporlarını yapmaya, stres testleri yapmaya yönelik çalışmalar yapmaktır. Bu ilkedeki amaç, bankaların karşılaşacağı riskleri göz önünde tutarak elinde bulundurması gereken sermayeyi ortaya koyacak i yöntemlere sahip olduklarını belirlemektir. Denetim kuruluşları bankaların riskleri oranında sermaye tutmaları konusunda sorumludurlar. Denetleyici kuruluşlar gerektiğinde bankaların risk yönetim merkezlerine müdahale etme yetkisine sahiptir. Resmi otoritenin yapacağı değerlendirmelerde şu denetim araçları kullanılmaktadır (Mercan,2006,s.103);
 - Yerde inceleme ve soruşturmalar
 - Uzaktan inceleme ve değerlendirmeler
 - Banka yönetimi ile görüşmeler
 - Bağımsız denetçilerin çalışmalarının değerlendirilmesi

- Düzenli aralıklarla yapılan raporlamalar

Analiz yöntemleri veya varsayımlarındaki hataların sonuç olarak ortaya çıkan sermaye gereksinimi üzerindeki etkisinin büyük olabilmesi, her bir bankanın içsel analizlerini denetim otoriteleri tarafından detaylı bir şekilde gözden geçirilmesini gerektirmektedir (Çakır, 2006, s. 36)

- **Üçüncü Prensip;** Denetim otoritesi, bankaların asgari yasal sermaye yükümlülüğünün üzerinde sermaye ile faaliyette bulunmalarını istemeli ve asgari yükümlülüğünün üzerinde sermaye bulundurmalarını sağlayacak güce sahip olmalıdır. Basel II'nin birinci yapısal bloğunda belirlenen asgari sermaye yeterliliği oranının, bütün bankaları etkileyen genel belirsizlikler için asgari bir koruma sağlayacağı öngörülmektedir. Fakat bankanın faaliyette bulunduğu piyasaya ve bankaya özgü belirsizliklerin doğurduğu sermaye ihtiyacının karşılanıp karşılanmadığının belirlenmesi ikinci yapısal blokla mümkün olmaktadır. Bu süreçte denetim otoriteleri, bankaları, asgari sermaye yükümlülüğünün üzerinde bir sermaye ile faaliyette bulunmaları hususunda ikna ve teşvik etmelidir (Kaya, 2007, s.77)
- **Dördüncü Prensip;** bankaların elinde bulundurması gereken asgari sermaye tutarının standartlarda belirlenenin altına düşmemesi için denetleyici otorite tarafından yol gösterici öneriler vermesine ilişkindir. Sermayenin korunamadığı veya tekrar yerine konulamadığı durumlarda denetim otoriteleri bankadan hızlı düzeltici tedbirlerin alınmasını istemelidir. Bu durumun gerçekleşmesi için denetim otoritesinin bankayı yakından izlemesi ve ona bazı yaptırımlar uygulaması mümkündür. Yani denetleyici otorite bankanın asgari sermaye tutarını tutturmasını ayarlamak için bankadan kar payı dağıtımıyla ilgili sınırlandırmalar yapmasını isteyebilir. Acil bir şekilde sermaye artırımı da istemesi mümkündür. Bankanın karşılaştığı zorlukların kalıcı çözümü her zaman sermayenin artırılması yoluyla yapılmamaktadır. İlk etap mevcut risk sitemlerinin güçlendirilmesi hedeflenmelidir. Bunlar zaman alacağı için, sermayenin artırılması geçici bir tedbir olarak kullanılabilir. Bu

ilkenin asıl amacı, mevduat sahiplerine ve finansal sisteme olan riskin sınırlandırılabilmesi için bankanın sermayesindeki potansiyel aşınmanın mümkün olduğunca erken belirlenmesi ve gerekli tedbirlerin alınmasıdır (Çakır,2007,s.37).

Kuşkusuz bankaların karşılaştığı zorlukların kalıcı çözümü her zaman için sermayenin arttırılması değildir. Aksaklıklar bankanın risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinden kaynaklanıyorsa arttırılan sermayenin de bir süre sonra yitirilmesi sürpriz olmayacaktır. Diğer taraftan bir bankanın yönetim ve denetim sistemlerinin güçlendirilmesi veya alınan bir takım pozisyonların düzeltilmesi belli bir zamanı gerektirebilir ki bu süreler boyunca bankanın sermayesini geçici olarak artıracak tedbirler öngörülebilir (Altıntaş, 2006, s. 88).

1.2.2.3. Üçüncü Yapısal Blok – Piyasa Disiplini (Pillar III)

Üçüncü Yapısal Bloкта (Pillar-III) ana hedef piyasa disiplininin sağlanmasıdır. Bankaların sahip oldukları sermaye ile sermaye yeterliliği ve risk değerlendirme yöntemleri dahil olmak üzere önem arz eden konularda kamuya açıklama yapma (disclosure) gerekliliğini ortaya koyan üçüncü blokta, bankalar arasında karşılaştırma yapılabilmesi ve bu yolla şeffaflığın sağlanması hedeflenmektedir. Üçüncü yapısal blokta belirlenen açıklama standartlarının ulusal muhasebe standartları ile uyumlu olması ve bu standartlar ile çelişki içermemesi sağlanmaya çalışılmıştır (Yayla, 2005, s.16).

Piyasa disiplinin amacı; ilk iki dayanağın tamamlayıcısı olmaktır. Komite, piyasa disiplininin bir dizi açıklama gereklilikleri oluşturarak güçlendirmeye çalışmakta (Babusçu, 2005, s. 293) ve piyasa disiplini kapsamında yapılacak olan açıklamaların ülkede mevcut muhasebe standartları dahilinde yapılacak açıklama yükümlülükleriyle çelişmemesini istemektedir. Bilgilendirmenin hangi vasıta ile yapılacağı hususunda banka yönetimlerinin yetkileri yer almaktadır. Ancak bankaların bütün bilgileri mümkün olduğunca aynı kaynaktan vermeye dikkat etmesi

istenmektedir. Ayrıca rakipleriyle paylaştığında bankanın yatırımlarının değerini düşüren ve rekabetçi dezavantajlar getiren bilgiler özel bilgi kapsamında ve genel itibarıyla müşterilere ilişkin bilgiler gizli bilgiler kapsamında tutulmuş ve açıklanmamalarına imkân sağlanmıştır (İmişiker, 2005, s.32).

Basel Komitesi, bankalar için kamuyu bilgilendirme yükümlülükleri açısından yeni düzenlemenin yeterince güçlü olduğu inancındadır. Yeni düzenleme ile öngörülen Üçüncü Yapısal Blok aşağıda açıklanmaktadır (Mercan, 2006, s. 109):

- Kamuyu bilgilendirme yükümlülüğü; bankaların kamuya açıklayacakları bilgilerin belirlenmesine ilişkin yaklaşımı ve bilgilendirme politikaları olmalıdır. Bu politika, açıklamaların süresi, sıklığı ve bilgilerin geçerliliğinin uygunluğu da içeren bir değerlendirme sürecine sahip olmalıdır.
- Rehber ilkeler; bankaların bilgi ve açıklamalarının, yönetim kurulu ve diğer üst düzey yöneticilerce benimsenen bankanın risklerinin değerlendirilmesi ve diğer yönetsel kararlarıyla tutarlı olması beklenmektedir.
- Uygun bilgilendirmenin sağlanması; güvenilir ve sağlam bir bankacılık ortamı piyasa disiplini için ön koşullardan biridir. Denetim otoritelerinin bu kapsamda bankalardan bildirimde bulunmasını istemeleri en doğal hak ve piyasa disiplininin gereğidir. Denetim otoritesinin etkin bir biçimde çalışmaması bankaların sermayelerine göre çok fazla risk almalarına olanak sağlayabilecek ve piyasa disiplinin bozulmasına yol açacaktır. Piyasa disiplinin sağlanamaması krizleri tetiklemekte ve 2001 krizinde de olduğu gibi finansal piyasalar ve bankacılık sistemi üzerine çok ağır maliyetler doğurmaktadır.
- Muhasebe açıklamaları ile etkileşim, finansal raporlar ve açıklanan diğer bilgilerin geçerliliğinin ve doğruluğunun sağlanmasının yanı sıra denetimden geçmiş bilgilerin sunumu da güvenilirliğe katkıda bulunacaktır.
- Önemlilik; bildirilmemesi veya yanlış biçimde açıklanması durumunda ekonomik kararlarını oluşturmak için bu bilgiye güvenen piyasa katılımcılarının değerlendirmelerini ve kararlarını değiştirecek veya önemli ölçüde değiştirecek bilgi önemli olarak kabul edilmektedir. Bu bakımdan her

banka hangi bilgileri açıklayacağına önemlilik prensibi çerçevesinde karşılaştırmalıdır.

- Bildirim sıklığı; piyasa disiplini kapsamında bankaların yapacakları açıklamalar zamanlandırılmıştır ve genel kural altı aylık dönemler halinden bildirim yapılmasıdır. Bankalar tüm önemli bilgileri her durumda denetim otoritesi tarafından ve ulusal mevzuatta öngörülen süreler içerisinde açıklayabilir durumda olmalıdırlar.
- Bankaya ait gizli ve özel bilgiler; bankacılık ürünleri ve bankaya özgü sistemler gizli ve özel bilgi olarak sayılabilir. Bu tarz bilgilerin, rakip bankaların eline geçmesi durumunda yapılan yatırımlardan beklenen getiri elde edilemeyecek ve böylece bankanın rekabetçi gücü azalacaktır.
- Uygulama kapsamı ve bilgilendirme yükümlülükleri; risk düzeyi ve değerlendirmesi için yöntem ve girdilere ilişkin bölümler ve dönemler bazında niteliksel ve niceliksel açıklamalar ile değerlendirmenin güvenilirliğine ve kalitesine yönelik açıklamalardan oluşmaktadır.

1.2.3. Basel II Uygulamasına Geçiş

Basel II bir çok ülkede zorunlu olduğu gibi bazı ülkelerde de zorunlu olmasa da ülkelerin merkez bankaları tarafından gerek çağdaş bankacılık sisteminde etkin yer alabilmek gerekse de ülke içindeki haksız rekabeti engellemek için zorunlu hale getirilmiştir. Bu sebeple bir çok ülke kendileri için Basel II'yi uygulamaya sokmak adına çeşitli süreler kabul etmiştir. Uygulamaya geçiş için ülke merkez bankaları tarafından 2007 öncesinde taahhüt edilen geçiş süreleri aşağıda gösterilmektedir (Cornfold, 2008, s.5):

- Avrupa: AB ülkeleri ve İsviçre: 2007 / 2008
- Asya - Okyanusya: Avustralya 2008, Bahreyn 2008 / 2009, Hong Kong 2007 / 2008, Hindistan 2007, Malezya 2008 / 2010, Yeni Zelanda 2008, Filipinler 2007, Singapur 2007, Güney Kore 2008, Sri Lanka 2008, Tayvan 2007, Tayland 2007.

- Amerika: Kanada 2008, ABD 2008
- Afrika: Güney Afrika 2008

Basel II'nin uygulamasında sadece ülkelerin merkez bankalarının taahhütleri değil bankaların bu konuya gösterdikleri hassasiyet de önemli olmaktadır. Bu sebeple bankaların Basel II ile birlikte detaylandırılan asgari sermaye yükümlülüğünü hesaplamak için çeşitli yazılımlar aldıkları görülmektedir. Söz konusu yazılımlar ve ne tür riskleri hesapladıkları aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 15. Basel II Yazılımları

İşletme	Ürün Adı	Risk Çeşidi			
		Operasyonel	Kredi	Piyasa	Diğer
Algorithmics	Algo Suite	X	X	X	
Reveleus (i-flex)	Risk Analytics	X	X	X	
Kamakura	Kamakura Risk Manager (KRM) software	X	X	X	
FinArch	Fin Arch Financial Studio	X	X		X
Raft International	Raft credit (credit risk and capital), Raft rader(operational)	X	X		
Acrys Consult	ORSA for IT risk, VOB-ORC for Operational Risk	X			X
Riskmanagement Concepts Systems	RCS OpRisk Suite	X			
Paisley Consulting	Risk Navigator, CardMap	X			
Portiva	Portiva's J-PORT Software	X			
Comit Gruppe - Ci3	Sword	X			
BWise	B Wise Risk Management	X			
Centerprise Services	OpRiskCenter	X			
Methodware	Orcas	X			
FRS/Providus	FRS Risk Measurement		X		
Quadrus	Quic				
SAP	SAP solution for Basel II		X	X	
SAS	SAS Risk Management for Banking		X		
SunGard	SunGard Basel II Capital Manager		X	X	

Business Objects	Business Reporting Systems				X
CXO Systems	CXO Digital Dashboards				X
Fair Isaac	FICO Risk Scores				X
Fermat	Fermat CAD (Capital Adequacy Directive)				X
IBM	IBM				X
Oracle	Oracle				X
Teradata	Teradata enterprise data warehouse				X

Kaynak: Basel II Risk, 2008

Türk Bankacılık Sektörünün Basel-II'ye 01.01.2009 tarihinde geçisine yönelik Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından yürütülen çalışmalar sonucunda önemli mesafeler kaydedilmiş olmakla beraber, son dönemde uluslararası finansal piyasalarda yaşanan sebepleri ve etkileri derin ve belirsiz gelişmeler ışığında özellikle seküritizasyon ve likidite riski açılarından Basel- II uzlaşısında eksiklikler tespit edilmiştir. Söz konusu eksikliklerin giderilmesi amacıyla ilgili dokümanlarda değişiklik çalışmalarının uluslararası düzeyde devam ettiği bilinmektedir. Bahsi geçen değişiklik çalışmaları yanında, uygulama sonuçları bu süreçte oldukça önemli olan Türk Ticaret Kanunu tasarısının henüz yasalaşmaması, finans ve reel sektör temsilcilerinin Basel-II'nin uygulanma zamanlamasına ilişkin görüşleri de dikkate alınarak bankaların sermaye yeterliliğinin ölçümünde esas alınacak kredi riskinin derecelendirmeye dayalı olarak hesaplanmasına ilişkin uygulamanın ileri bir tarihe ertelenmesi uygun görülmüştür (Bddk, 2008, basın açıklaması 15).

Bu aşamaya kadar Basel II'ye gelinceye kadar geçilen süreçler, hangi çalışmaları yapıldığı, ulaşılan son noktada Basel II'nin getirdikleri ele alınmaya çalışılmıştır. Bundan sonraki bölümde ise Basel II kriterlerinin reel sektöre olan etkilerinin açıklanması amaçlanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

BASEL II KRİTERLERİNİN ETKİLERİ

2.1. Basel II'nin Ekonomimize ve Bankalarımıza Olan Etkisi

Basel II Kriterlerinin amacı olarak global bankacılık sektöründe ve finansal piyasalarda istikrarın, piyasa disiplinin, şeffaflığın ve rekabetin artırılarak güven ortamının sağlanması ve dalgalanmalar sonucu meydana gelen krizlerin engellenmesi gösterilmiştir. Türkiye’de bankalar ve BDDK tarafından kabul gören bu düzenleme sonucunda bankacılık sisteminde kalitenin, etkinlik ve verimliliğin artmasını amaçlamaktadır (Mercan, 2006, s. 124).

Bilindiği gibi Türkiye Basel II’ ye hazırlık çalışmalarının sürdürüldüğü ülkelerdendir. Basel II hem Türk bankalarının, hem de sektörün denetim ve düzenlemesinden sorumlu BDDK’nın performans, kapasite ve uyum yeteneklerinin test edileceği önemli bir sınav olarak değerlendirilmektedir. Esasen Basel II’nin uygulanması, muhtemelen Avrupa Birliği ülkeleri haricinde hiçbir ülke için yasal bir zorunluluk değildir. Ancak gelişmekte olan ülkeler bazı güçlükleri içerisinde barındırmasına ve geçişin hayli maliyetli olmasına rağmen, ister istemez uluslararası finans dünyasının geçerli yeni standart halini alacak gibi görünmektedir. Basel II’ye uyum sağlayamamanın maliyeti hem bankalar hem de ülkeler için çok yüksek olabilecektir (Altıntaş, 2006, s. 94).

Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye’de, Basel II’nin ilk ve en önemli etkisi borçlanma maliyeti üzerindeki etkidir. Basel II’nin uygulamaya konulması halinde, Türkiye; risk ağırlıkları açısından OECD üyesi ülkesi olma avantajını yitirecektir. Basel I’e göre OECD ülkesi olması sebebiyle bankaların Türk Banklarına kullandırılan kredilerin % 20’si kadar sermaye ayırmaları gerekirken bu oran Basel

II ile Türkiye'nin ülke notunun düşük olması sebebiyle % 100'e çıkacaktır. Ülke derecesinin yüksek olması ve dış kaynak ihtiyacının yüksek oluşu, dış kreditorlerin Türkiye risklerinin artmasına yol açabilecek, Türkiye'nin kaynak maliyetlerinin yükselmesine ve dış kaynak imkanlarının azalmasına neden olabilecektir. Dış finansman imkanlarının azalması sonucunda, Hazine'nin iç piyasalardan borçlanması gereken tutar artacak, bu da enflasyon ve faiz oranlarının yükselmesine yol açabilecektir. Bu sebeple Türkiye'nin etkin bir finans sistemine sahip olması ve bankaların daha ucuz maliyetlerle borçlanabilmesi için ülke notunun yüksek olması her zamankinden daha çok öneme kazanacaktır (Kavuncu, 2005, s.128-129) .

Basel II'nin Türk Bankalarının kredi politikaları üzerindeki bir diğer etkisi kredi vadelerinin kısalması yönünde olacaktır. Standart yaklaşımda kısa vadeli (3 aydan daha kısa) kredilere sağlanan sermaye indiriminden yararlanmak isteyen bankalar, aktiflerini rotatif olmamak koşuluyla 3 aydan daha kısa vadeli kredilerde yoğunlaştırabileceklerdir (Kavuncu, 2005, s. 129).

Basel II'nin en olumlu etkisi, temelde risk ağırlığındaki önemli azalmalar (%100 yerine %75) nedeniyle bireysel kredilerde hissedilecektir. Dolayısıyla önümüzdeki dönemde Türk Bankalarının bireysel kredilere daha agresif bir biçimde yönelmeleri beklenmektedir (Mercan, 2006, s. 127).

Basel II standart yaklaşımında esas alınacak uluslararası rating kuruluşlarınca verilen notların ne derece öncü gösterge oldukları da tartışmalı bir konudur. 1997 yılında Güney Asya'da patlak veren kriz öncesinde uluslararası rating kuruluşlarının bu ülkelere yüksek notlar vermeleri ve verdikleri notları kriz çıktıktan sonra düşürerek krizin daha da derinleşmesine neden oldukları yaygın bir kanaattir. Dolayısıyla olayların önünde gitmesi gerektiği halde ancak arkadan takip etme yeteneğine sahip kuruluşlarca verilen notlara göre hareket edecek bankaların kriz dönemlerinde krizin daha da derinleşmesine veya krizden çıkışının gecikmesine sebep olabileceği düşünülmektedir. Basel II'nin, ekonomik devresel hareketleri daha da belirginleştirmek, krizleri derinleştirmek veya kriz çıkarmak bir tarafa ' finansal istikrarın' sürdürülmesine katkıda bulunma gibi bir de çok önemli hedefi

bulunmaktadır (Altıntaş, 2006, s. 97).

Türk Bankalarının riske duyarlı olan ileri ölçüm modellerine geçiş için hazırlık yapmak zorundadırlar. Basel II'ye geçişte, ileri yaklaşımları kullanan ülkeler standart yaklaşımı kullananlara göre orta vadede daha az maliyetle karşılaşacaklardır. Bu nedenle bankaların kendi içsel risk ölçüm modellerini kurmak için gerekli eğitim ve teknolojik alt yapıyı oluşturmak üzere gerekli yatırımları yapmaları gerekmektedir (Kavuncu, 2005, s. 131).

Tablo 16. Basel II' nin Getirdiği Maliyetler

Yeni sermaye düzenlemesinin beklenen etkileri	Getirdiği Maliyetler
Sermaye ihtiyacı artacaktır.	Kamuoyunu bilgilendirme ihtiyacı ve maliyeti artacaktır.
Risk Yönetimi daha önemli olacaktır.	Gerekli risk yönetim sistemlerinin kurulması için maliyet gerekecektir.
Otorite ile daha iyi ilişkiler geliştirilecektir.	Gerekli verilerin toplanmasının maliyeti devam edecektir.
Piyasa ve kredi kurumları arasındaki ilişki iyileşecektir	Sistemlerin ve personelin etkin çalışması için maliyetler devam edecektir.
Piyasa riskinin anlık ölçülebilmesi mümkün olacaktır.	Sermaye boyutunda kısıtlayıcı ciddi tedbirlerin uygulanması.
Uluslararası standartlarda rating sisteminin uygulanması gerekmektedir.	Risk derecelendirme firmalarının gelişmekte olan ülke piyasalarında artması

(Kaynak: Bolgun, 2003, s. 104)

Yukarıda ki tablomuzda Basel II Uzlaşısının şartlarına uyum sağlamak, pek çok çalışma grubunun çok fazla proje çalışmalarını aynı anda yürütmesini zorunlu kılacaktır. Risk sisteminin kurulması, veri toplanması, işlem kontrol uygulamaları ve test kontrol mekanizmaları geliştirilmelidir. Banka üst yönetimleri, artan risk

yönetimi yatırımlarını cazip kılmak için bu yatırımlar sonucu gelecekte azalacak sermaye yeterliliği zorunluluklarını göz önüne almalıdır. Bu noktada, özellikle kredi riski için gerekli veri setlerinin toplanması ve saklanması üzerinde önemle durulması gereken konudur. Türkiye gibi hemen hiçbir alanda sağlıklı veri tabanı bulunamayan, veri toplama ve saklama kültürünün olmadığı ülkelerde, yeni anlaşmanın üzerine fazlasıyla eğildiği içsel derecelendirme yaklaşımının uygulanması daha da zor olacaktır (Bolgun, 2003, s. 105) .

Basel II hem Türk finans sektörünü hem de reel sektörü ileride de anlatılacağı gibi mali şeffaflığa zorlayacaktır. Uygun kredi koşullarından faydalanmak isteyen firmalar, derecelendirilmemiş olma durumunda % 100 risk ağırlığına tabi olacaklarından bundan daha düşük bir risk ağırlığı ile değerlendirilebilmek için uluslararası derecelendirme kuruluşlarının vereceği notlara ihtiyaç duyacaklardır. Bunu sağlamak için Türk bankalarının ve Türk firmalarının mali bilgilerinin, muhasebe kayıtlarının doğru ve ulaşılabilir olması gerekmektedir (Kavuncu, 2005, s. 131).

Yeterince gelişmemiş orta ve küçük ölçekli yerel bankaların, yeni uzlaşıya finansal yetersizlik ve teknik eksiklik gibi sebepler yüzünden kolaylıkla uyum sağlayamayacakları beklenebilir. Bu bakımdan kredi ve operasyonel riskler için gereğinden fazla sermaye ayırarak daha verimsiz duruma düşmemeleri de muhtemeldir. Ayrıca geçmişe dönük veri tabanına sahip olmayan bankalar özellikle içsel derecelendirme tekniklerinin uygulanması konusunda zorluklarla karşılaşacakları için bankacılık sisteminde uluslararası faaliyet gösteren bankaların öncülüğündeki konsolidasyonun artarak devam etmesi beklenebilir (Mercan, 2006, s.128).

Basel II'nin makro etkileri ile birlikte bankacılık sektörüne olan genel etkilerinin anlatılmasından sonra bankacılık sektörüne olan etkilerin daha da açıklanması yerinde olacaktır. Evvelce yapılan açıklamalardan anlaşılmıştır ki, bankaların üzerindeki en temel yükümlülük asgari sermaye miktarının tutulmasının sağlanmasıdır. Bunun için de evvelce belirtildiği gibi iki önemli yol mevcuttur:

Standart Yaklaşım ve İçsel Derecelendirme Yaklaşımı. Bankalar bunlardan birini seçmekte serbest olsalar da birinci yolda bankalar tamamen dış derecelendirme kurumlarına ve Basel II'nin koymuş olduğu şartlara bağımlıdırlar. Fakat ikinci yöntem her ne kadar bir ölçüde bağımsızlık sağlasa da bunun uygulaması oldukça pahalı ve uzun bir süreçtir.

Bankaların birinci yöntemi seçmeleri durumunda asgari sermaye miktarını belirlemek için işletmelerin büyüklüklerini, varsa kredi derecelerini, kredi karşılığında verilen teminatları iyi analiz etmeli ve gereken bilgileri işletmelerden talep etmelidirler. İşletmelerin uzun zamandır bankalar ile çalışma sistemlerini değiştirmeleri zor olacağından bankaların bu konuda işletmeleri bilgilendirmeleri de gerekebilecektir. Bu da bankalar üzerinde ek yükler yaratacaktır.

Basel II düzenlemelerinin bankalar üzerine etkileri incelendiğinde, bu süreçte yaşanacak en önemli gelişmenin bankaların risk yönetimine verdikleri önemin artması olacaktır. Bankacılık sistemi yeni düzenleme ile birlikte borçluların kredi kalitesini, gerek kendi içsel değerlendirme yöntemleri gerekse standart yaklaşımlarda yer alan kredi derecelendirme kuruluşlarının vermiş oldukları kredi notları sayesinde belirleyeceklerdir. Bu bağlamda bankaların almış oldukları risk, etkin analizler ve değerlendirmeler yapılması sonucu azaltılabilecektir (Kaya,2007, s.90).

Türkiye'de bankalar tarafından standart yaklaşım uygulandığında tüm firmalar yüzde 100 risk ağırlıklandırılmasına tabi tutulsa bunu hak etmeyen firmalar için içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanan yabancı bankalarca daha düşük risk ağırlığı kullanılacak ve böylece bu bankalar standart yaklaşım kullananlara göre avantaj elde edeceklerdir (Çağır,2006, s.58).

Basel II düzenlemeleri ile önem kazanan diğer bir değişken ise verilerdir. Bankalar özellikle içsel değerlendirme yöntemlerini kullanmaları durumunda bu verilerden yararlanacaklar ve bu süreçte bankaların sahip oldukları verilerin önemi artacaktır. Bu nedenle Basel II ile birlikte bankaların kullanmış oldukları verilerin daha kaliteli olması önem kazanacaktır.

Basel II'nin bankacılık sistemine olan diğer etkileri ise; piyasa disiplinin artması, şeffaflık ve rekabetin artması, ürün fiyatlamasında ve müşteri iliksilerinde değişimin yaşanacak olmasıdır (Özince, 2005, s.127).

Basel II'ye gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren bankalar ile gelişmiş ülkelerde faaliyet gösteren bankaların uyum süreçlerinin eşgüdümlü olarak gerçekleşmesi düzenlemenin teknik düzeyinin yüksek olması nedeni ile zor görülmektedir. Uyum sürecinde gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren bankaların kredi riski hesaplamalarında standart yöntemi, gelişmiş ülkelerde faaliyette bulunan bankaların ise içsel değerlendirme yöntemlerini kullanmaları beklenmektedir (Çağıl,2007,s. 90).

Yukarıda yer alan etkiler göz önünde bulundurulduğunda Basıl II'nin düzenleme amaçlarına uygun olarak bankaların uyum sürecini tamamlamaları sonucunda sağlayacakları faydalar söz konusudur. Bu faydaları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz(Çağıl,2007,s.91);

- Bankalarda risk yönetiminin etkinliğinin artması,
- Bankaların aracılık faaliyetlerini daha etkin biçimde gerçekleştirmelerinin sağlanması,
- Bankalar tarafından kamuya açıklanacak bilgiler sayesinde piyasa disiplininin sağlanması,
- Bankaların sermaye düzeylerinin maruz kaldıkları risklerle paralel olmasının sağlanması.

Buraya kadar anlatılanlarla bankaların etkilenebileceği alanlar özetlenmeye çalışılmıştır. Şimdi bu etkilerden biri olan kredi riski hesaplamasının bankaların fiyatlandırmasını nasıl etkileyeceği bir örnek ile açıklanacaktır.

Sermayesi 100.000 YTL olan bankanın taşıyabileceği toplam risk 1.250.000 YTL olacaktır. Taşınan risk 2.500.000 YTL'ye yükseldiğinde ise bankanın sermayesini 200.000 YTL'ye çıkartması gerekecektir. Eğer banka sermayesini 200.000 YTL'ye çıkartamıyorsa 2.500.000 YTL tutarındaki riski alamayacaktır. Bunun sonucunda banka sermayesini arttırarak krediyi daha yüksek fiyatla verebilecektir.

Yukarıdaki genel örneğin yanında işlemleri biraz detaylandırdığımızda işletmelerin almak istedikleri kredi miktarı ile yıllık satış tutarları da alacakları kredi için bankanın ayıracağı sermaye miktarını etkileyecektir. Bu sınıflandırmadan gelecek kısımda bahsedilmiştir. Aşağıdaki örneğim anlaşılabilmesi için gelecek bölümdeki sınıflandırmanın incelenmesi yerinde olacaktır.

AAA Ltd. Şti.

X Bankası'ndan kullanılan kredi toplamı: 700.000 YTL (<EUR 1 milyon)

Firma Derecelendirmesi : Yok

Firma Yıllık Satış Miktarı : 10.000.000 YTL (<EUR 50 milyon)

Kullanılacak Kredi : 100.000 YTL, nakit

Teminat : İkamet Amaçlı Gayrimenkul İpoteği

BBB Ltd. Şti.

X Bankası'ndan kullanılan kredi toplamı: 2.5 Milyon YTL (>EUR 1 milyon)

Firma Derecelendirmesi : Yok

Firma Yıllık Satış Miktarı : 12.000.000 YTL(<EUR 50 milyon)

Kullanılacak Kredi : 100.000 YTL, nakit

Teminat : Çek/Senet veya Ortak Kefaleti veya

Grup Şirketi Kefaleti

Yukarıda bahsedilen her iki işletmenin işlemlerine geldiğimizde ise Her 2 firmada ciro < EUR 50 milyon olduğundan işletmeler KOBİ olarak sınıflandırılmakta ve toplam kredi bakiyelerinden de AAA < EUR 1 milyon olduğundan Perakende portföy, BBB > EUR 1 milyon olduğundan Kurumsal portföy

içinde yer alacaktır. Bu durumda AAA firması için %75, BBB firması için ise %100 risk ağırlığı hesaplanacaktır. Fakat, teminatlara bakıldığından AAA firmasının teminatı (ipoteke) risk azaltıcı bir etki gösterecek ve risk ağırlığı %75 yerine, %35 alınacaktır. Bunun yanında BBB firmasının teminatları herhangi bir risk ağırlığı azaltıcı etkide bulunmayacak ve risk ağırlığı %100 olarak kalacaktır. Bankanın ayırması gereken sermaye:

$$\text{AAA firması; } 100.000 \times \%35 \times \%8 = 2.800 \text{ YTL}$$

$$\text{BBB firması; } 100.000 \times \%100 \times \%8 = 8.000 \text{ YTL}$$

Olacaktır. Bu durumda BBB firması daha yüksek oranlı kredi bulabilecektir. Bunun sebebi bankanın fazladan ayırdığı 5.200 YTL (8.000 – 2.800) için fırsat maliyetini hesaplamasıdır.

Makro ekonomi ve bankacılık piyasasına olan etkinin anlatılmasından sonra şimdi de reel sektörün nasıl etkilendiğinden bahsedilmesi yerinde olacaktır.

2.2. Basel II' nin Reel Sektöre Etkisi

Basel II'nin bankalara olan etkisine değindikten sonra reel sektöre olası etkilerinden de bahsedilmesi önemli olacaktır. Aslında bu etkiler bankaların etkileneceği ile paralel kabul edilebilir. Çünkü örneğin, bankalar sermaye ayırmaları gerektiği durumlarda kredi fiyatlarını arttıracaklar, bunun sonucunda ise işletmeler daha yüksek oranlardan finansman sağlayabileceklerdir.

Yukarıda da belirtildiği gibi Basel II uygulamasından bankacılık sektörü gibi doğrudan olmasa bile dolaylı olarak büyük ölçüde etkilenecek kesimlerden biri de reel sektör yani işletmelerdir. Basel II düzenlemesi ile birlikte bankaların davranışını etkileyecek olan yeni risk yönetimi anlayışı kredi müşterilerini yani firmaları da büyük ölçüde etkilemektedir (Babusçu, Hazar, 2007, s.1).

Tablo 17. Ciroya Göre Standart Yöntemde Şirket Sınıflandırması

Kredi tutarı (K)	Yıllık Satış Ciro (C)	Sınıflandırma
$K > 1.000.000 \text{ €}$	$C > 50.000.000 \text{ €}$	Kurumsal
$K > 1.000.000 \text{ €}$	$C < 50.000.000 \text{ €}$	Kurumsal-Kobi
$K < 1.000.000 \text{ €}$	$C > 50.000.000 \text{ €}$	Kurumal
$K < 1.000.000 \text{ €}$	$C < 50.000.000 \text{ €}$	Perakende

Kaynak: Alan Greenspan, 2007, s. 2

Yukarıda detayları belirtilen tabloda Basel II nin firmaların satış cirolarına göre nasıl sınıflandırıldığı gösterilmektedir. Firmaların cirosu 50.000.000 Euro'nun altında ise KOBİ olarak, 50.000.000 Euro'nun üzerinde ise de kurumsal olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca KOBİ sınıflamasında firmanın bir bankadaki kredi limiti 1.000.000 Euro'nun üstünde ise Kurumsal – KOBİ, 1.000.000 Euro'nun altındaysa Perakende – KOBİ olarak sınıflandırılmaktadır. Bu durumda bir firmanın bir bankada limiti 1.000.000 Euronun üstündeyse Kurumsal- KOBİ bu tutarın altında ise Perakende- KOBİ olarak değişecektir. Tabii ki bu durumda firmanın kredi maliyeti her bankada farklılık gösterebilecektir. Bu durum firmaların aleyhine olabildiği gibi lehine de olabilmektedir.

Ülkemizdeki uygulamaya baktığımızda ise çok farklı kurumlar tarafından firmaların farklı şekilde ayrıldığını görmekteydik. Bu kurumlardan biri olan Hazine Müsteşarlığı'nın tanımına göre imalat sanayinde faaliyette bulunan ve yasal defter kayıtlarında arsa ve bina hariç, makine ve teçhizat, tesis, araç ve gereçleri, demirbaşlar v.b toplamının net tutarı 400 milyar Türk Lirasını aşmayan (Babuscu, Hazar, 2007, s.2);

- 9 işçi çalıştıran işletmeler çok küçük
- 10-49 işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli
- 50-250 işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletmeler olarak gösterilmektedir.

Ayrıca en fazla 400 milyar TL tutarında sabit yatırım harcaması yapan işletmelerin tüm yatırımları KOBİ kapsamında değerlendirilmektedir.

Dış Ticaret Müsteşarlığına göre ise, imalat sanayinde faaliyet gösteren 1-2000 işçi çalıştıran, gerçek usulde defter tutan , arsa ve bina hariç sabit sermaye tutarı bilanço net değeri itibarıyla 2 milyon ABD doları karşılığı TL yi aşmayan işletmeler KOBİ daha büyük olanlar ise büyük işletme kabul edilmektedir (Babuscu, hazar, 2007, s.2).

Yukarıdaki müsteşarlıklara göre KOBİ ler ile daha yakın ilişkiler içinde olan KOSGEB tarafından da bir tanımlama yapılmıştır. Buna göre (Babuscu, Hazar, 2007, s.2);

- 1-50 arasında işçi çalıştıran firmalar küçük,
- 51-150 arasında işçi çalıştıran firmalar ise orta ölçekli olarak kabul edilmektedir.

Son olarak kobi tanımı ile ilgili ortak bir tanım yapılmıştır; Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından çıkarılan ve 18.11.2005 tarih 2005/9617 sayılı Resmi Gazete ile yayımlanan “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik”te belirtilen KOBİ tanımı, küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri ilgilendiren mevzuatın uygulanmasında dikkate alınacaktır. Ancak KOBİ’lere yönelik destek sağlayan kuruluşlar, bu Yönetmelik’te belirtilen sınırları aşmamak kaydıyla, kendi sektör ve büyüklük önceliklerini belirleyebileceklerdir. Bu Yönetmelik’in yürürlüğe girmesi ile birlikte, ülkemizde kısmen de olsa KOBİ tanımı konusunda yeknesaklık sağlanabilecektir.

İlgili Yönetmelik Madde 4.b ile, *“Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ); 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25 Milyon YTL’yi aşmayan ve bu Yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ve kısaca “KOBİ” olarak*

adlandırılan ekonomik birimleri ifade eder.” şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca bu Yönetmelik ile, KOBİ’ler aşağıdaki şekilde sınıflandırılmaktadır.

Tablo 18. İşletmelerin Sınıflandırılması

İŞLETME TİPİ	ÇALIŞAN SAYISI	NET SATIŞ HASILATI VE/VEYA MALİ BİLANÇOSU
Mikro İşletme	< 10	< 1 Milyon YTL
Küçük İşletme	< 50	< 5 Milyon YTL
Orta Büyüklükteki İşletme	< 250	< 25 Milyon YTL

Ülkemizde faaliyet gösteren reel sektör kuruluşlarının istatistikleri incelendiğinde; İstanbul Sanayi Odası’nın 2004 yılı sonu rakamlarına göre ve ilk 1.000 firmasından 660’ının, TCMB’nin bilanço verilerini topladığı 7.500’e aşkın firmanın ise 6.800’ünün Basel II kriterlerine göre KOBİ sayıldığı bir ortamda ne kadar büyük bir kitlenin etki alanına girdiği ortaya çıkmaktadır. (Gresspan, 2007, s.3).

Yukarıda belirtilen sebeplerle ülkemizde faaliyet gösteren firmaların büyük bir çoğunluğunun iç yapılarını Basel II’ye adapte etmeleri yönünde faaliyet göstermeleri beklenmektedir. Özellikle bankalarımızda risk yönetimi ve kültürünün gelişmesi, dolaylı olarak da bankaların müşterisi konumunda bulunan reel sektör firmalarının bundan olumlu yönde etkilenmesi beklenmektedir. Basel II derecelendirme notu bulunmayan şirketler için mevcut duruma herhangi bir değişiklik getirmemektedir. Ancak, Basel II ile birlikte yüksek derecelendirme notuna sahip şirketler diğerlerine göre daha avantajlı hale gelecekler ve kredi maliyetlerini düşüreceklerdir. Şirketler kurumsallaşmanın artması ve kayıt dışılığının azalması yönünde doğal bir teşvik mekanizması oluşacaktır (Gresspan, 2007, s.4).

Reel sektörün; Avrupa Birliğine üyeliğimiz söz konusu iken yeni uzlaşuya ayak uydurması, gerekli alt yapıyı kısa zamanda oluşturmaları ve yeni uzlaşuya yabancı kalmamaları daha sağlam bir Türk Bankacılık Sektörü hatta global olarak

tüm finans sektörü için adaptasyonun hızlı olması ve eksikliklerin kısa sürede tamamlanması oldukça önem teşkil edilmektedir.

2.3. Basel II' nin Kobilere Etkisi

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ), ekonomik yapıları ne kadar farklı olursa olsun hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde önem taşımaktadırlar. Bu önem özellikle Türkiye gibi zaman zaman ekonomik krizlerle karşı karşıya gelen ülkeler için daha da artmaktadır.

Basel II düzenlemeleri kaynak ihtiyaçları sürekli olan KOBİ'ler üzerinde oldukça etkili olacaktır. 2000'li yılların ikinci yarısında, Basel II'ye hazırlanan bankalar, KOBİ'lerin de düzenlemelerden nasıl etkileneceği bilmekte ve gerekli çalışmaların yapılması için kendilerine destek vermektedirler.

Kuşkusuz Basel II uygulanmaya başlandıktan sonra KOBİ'lerin karşılaşacağı en büyük sorun kredi sağlama konusunda yaşanacaktır. Çünkü Basel II ile birlikte bankaların kredi kullandırırken bu kredinin firmaya yansıtılacağı maliyeti hesaplamak için kullanacağı yöntemlerden biri olan Standart Yöntem altında, bankaların bir firmanın kredisi için ayrılması gereken sermayeyi tespit ederken firmayı 'perakende' ya da 'kurumsal' olarak sınıflaması gerekmektedir. Bankalar kurumsal portföydeki firmalar için bağımsız uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından verilmiş notu ile belirlenen kredi değerliliğini kullanacaklardır. Perakende portföyde yer alan firmalar için ise herhangi bir dış derecelendirme notu söz konusu olmayıp, bu firmalara standart % 75 risk ağırlığı uygulayacaklardır (TBB, 2004, s.16).

Bilindiği gibi, derecelendirilmemiş kurumsal firmaların risk ağırlığı % 100 olarak alınacak ve ülke risk ağırlığından daha iyi olamayacaktır. Ülkemizde de firmalarımızın büyük çoğunluğu dışsal derecelendirmeye tabi tutulmamış durumdadır. Üst denetçi mercii bankalara portföylerindeki firmaların kredi notlarına

bakmaksızın hepsi için % 100 risk ağırlığı kullanma izni verebilir. Bu durumda bankaların tutarlı bir yaklaşım izleyerek ya bütün firmalar için % 100 risk ağırlığını kullanma ya da kredi notu olan firmalar için kredi notunu, derecelendirilmemiş firmalar içinse % 100 risk ağırlığı uygulama yoluna gitmeleri gerekmektedir (Risk Yönetimi ve Basel II nin Kobilere Etkileri, 2004, s. 7).

Verilen kredinin, kime verildiğinin riskinin ölçülmesinde kullanılan kriter, firmanın derecelendirme notudur. Firmanın finansal (bilanço, gelir tablosu gibi finansal verilerinin değerlendirilmesi) ve niteliksel (yönetici ve ortakların geçmişi, ithalat-ihracat, pazar payı vb.) faktörlerinin değerlendirilmesi sonucu atanan derecelendirme notu bankaya bu firmaya verilecek kredinin taşıyacağı riski gösterir ve bu işlem sonucu bankanın tutması gereken sermayenin belirlenmesinde girdi olarak kullanılır. Yani, kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe banka hem daha çok risk alacak, hem karşılık olarak daha çok sermaye tutacak ve dolayısıyla daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakacaktır (Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobilere Etkileri, 2004, s. 9).

KOBİ'ler için bir başka sıkıntı da kredi karşılığında verilen teminatlarda yaşanabilecektir. Mevcut düzenlemelerde bankalara kredi karşılığı en sık gösterilen teminatlar; ortak kefaleti, grup şirketi kefaleti, çek ve senetlerdir. Fakat bilindiği gibi Basel II düzenlemesi ile oluşan yeni ortamda kredilere karşılık verilen teminatlar da değişmiştir. Buna göre yeni düzenlemede sadece aşağıdaki teminatlar kabul edilebilecektir. Bu da bu zamana kadar işletmelerin verdiği çek, senet gibi teminatların geçersiz kalacağı anlamına gelmektedir (Yılmaz,2007, s.7):

- Nakit
- Altın
- Hisse senedi
- Mevduat ve mevduat sertifikası
- Yatırım fonları
- Hazine bonusu veya devlet tahvili
- İpotek

Teminatların değişmesi yanında diğer bir çok nedenden dolayı KOBİ lerin Basel II'ye giden yolda sıkıntı yaşayacakları düşünülmektedir. En önemli nedenler aşağıda gösterilmektedir (Gresspan, 2007, s.4):

- **Şeffaflık sorunları;** kayıt dışı işlemlerin kayıt içine alınmasının talep edilmesi, Bankalar tarafından daha fazla bilgi ve belge istenerek firmaların daha yakın izlemeye alınması, finansal tabloların firmaların gerçek kapasitelerini ortaya koymaktan uzak olması.
- **Finansman sorunları;** KOBİ'lerin çalıştıkları bankaların değişen ve değişmekte olan kredi tahsis ve kullandırma süreçlerine uyum sağlayamamaları nedeniyle finansal olanakların daralması, firmanın sahip olduğu iş hacminin üzerinde banka ile çalışması veya tek banka ile çalışmasının getireceği sıkıntılar, bilançoda yer alan aktif ve pasif kalemler arasında vade, döviz kuru, parite ve faiz oranı uyumsuzluğunun finans kuruluşları tarafından daha detaylı değerlendirilmesi nedeniyle ortaya çıkabilecek sorunlar olarak belirtebiliriz.

Risk odaklı bir yaklaşımı hayata geçiren Basel II uygulamaları karşısında KOBİ lerin alması gereken aksiyonları da aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (TBB, 2006, s.60):

- Bağımsız derecelendirme kuruluşlarından ve bankalardan alacakları derecelendirme notlarını düşük maliyetli kredi olanaklarına dönüştürecek şekilde sermayelerini güçlendirmelidirler.
- Basel II'nin ön gördüğü teminat yapısına uyum sağlamalıdır.
- Bütçe, planlama, yönetim, iletişim sistemleri ve kurumsal yönetim gibi kavramları benimseyip geliştirmelidirler.
- Profesyonel finans yöntemlerini, bu konuda uzman kişileri istihdam ederek işletmelerinde uygulanabilir hale getirmelidirler.
- Gerçekleri yansıtan mali tablolar üzerinde derecelendirmenin yapılabilmesi amacıyla, tüm faaliyetlerini kayıt altına almalı ve uluslararası alanda kabul görmüş standartlarda güvenilir mali tablolarda üretmelidirler.

- Faaliyetten doğan risklerini kompanse edebilecek finansal enstrümanları kullanabilmelidirler.
- Raporlama ve veri tabanı oluşturma konularında teknolojik, özellikle risk yönetimi konusunda uzmanlaşmayı sağlamak üzere nitelikli insan kaynağı üzerine yatırımlar yapmalıdırlar.

Her türlü yeniliğe daha kolay uyum sağlayan esnek yapılarıyla KOBİ'ler yönetim kalitelerini geliştirerek, bu yeni Basel II uygulamalarını da lehlerine çevirebilirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASEL II KONUSUNDA TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN VE REEL SEKTÖRÜN EĞİTİMİ

3.1. Türk Bankacılık Sektörünün İnsan Kaynakları ve Eğitim Politikası

Bankaların sermaye yeterliliği standartlarını yeniden tanımlayan ve risk yönetimini öne çıkaran Basel II düzenlemesi, daha önce ifade edildiği üzere, bankaların geleneksel risk ölçümü ve kredi fiyatlamalarının yerini bankaların şirketlerle ilişkilerinde yeni bir döneme, müşterilerin risklilik düzeylerinin derecelendirme kuruluşlarından aldıkları rayting notları ile veya bankaların kendi ölçüm yönetmeleri ile belirleyecekleri bir döneme bırakmaktadır. Bu yeni dönemin, bankaların yönetim ve düzenlemelere uyum politikalarında önemli değişmelere yol açacağı göz önünde bulundurulduğunda, Türk bankacılık sektörünün insan kaynakları ve eğitim politikalarının da bu değişime ayak uydurması beklenmektedir.

İnsan kaynakları ve eğitim politikaları, bankanın yönetiminde stratejik bir rol üstlenir. Bu konuda, proaktif ve yenilikçi bir yaklaşım, bankalara, ileriye yönelik karar alma ve politika oluşturma süreçlerinde etkin olmak ve değişen koşullara hızla uyum sağlamak konularında yardımcı olacaktır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından 2009 yılı başına ertelenen bankaların sermaye yeterliliğinin ölçümünde esas alınacak kredi riskinin derecelendirmeye dayalı olarak hesaplanmasına ilişkin uygulama da, özellikle içsel ve ileri yöntemlerin teknik seviyesinin çok yüksek olması hem bankaların hem de denetim otoritelerinin gerekli işgücünün sağlanması veya mevcut personelin eğitilmesi ve yetiştirilmesinde ciddi problemlerin ortaya çıkmasına neden olabilecektir. Sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında içsel ve ileri yöntemlerin

kullanılması bankaları önemli tutarda yatırım harcamaları yapma durumuyla karşı karşıya bırakmaktadır (Altıntaş, 2006,s. 99).

3.1.1. İnsan Kaynağı Yoğun Sektörlerde İnsan Kaynakları ve Eğitim Politikasının Yeri

Günümüzde teknolojinin devamlı olarak bir ilerleme ivmesi gösteren gelişimine günlük olarak bile ayak uydurulamazken, temelde yatan insan gücü hep göz ardı edilmektedir.

Yönetim bilimi; örgüt başarısının odağına en değerli sermaye olan insanı yerleştirmekte ve bütünsel bir bakış çerçevesinde insan-örgüt, insan-sistem v.b etkileşimlerini değerlendirmektir. Rekabet ortamında üstünlük elde edebilmek ve pazar payını arttırabilmek, verimlilik ve kalite unsurlarının sürekli artan bir ivme ile gelişimine bağlıdır. Tüm bu gelişimi gerçekleştiren ve koordine eden en önemli unsur da örgütün insan kaynağıdır. Bugün başarılı olan kuruluşların görünmeyen değerleri şirket imajı, müşteri sadakati yanında etkili biçimde kullanılan insan kaynağıdır (Ziraat Bankası, 2007, s.1).

Eğitim; bir insanın hayata hazırlanması için geçirdiği öğrenim dönemleri olarak nitelemek mümkündür. Başka bir tanım ise; eğitim bugünü ve geleceği şekillendirmede temel rol oynayan bir çalışmadır. Ancak; iş hayatına atılan bir insanın yapacağı işin niteliklerini, işin ne olduğunu tam olarak bilmesi her zaman mümkün değildir. O nedenle, işe yeni başlayan bir insanın, çalışacağı kuruluşun hedef ve amaçları doğrultusunda verimli, etkin ve üretken olarak iş görebilmesi için, yeni bilgi ve beceriler kazandırılması yani eğitilmesi şarttır (Özpek, 1991, s.5).

Eğitim, kurumsal bir ihtiyaç ve gereklilik olmasının yanı sıra çalışanlar açısından da önemli bir beklenti olarak ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda günümüz çalışan profili, bireysel olarak kendisini geliştirmeyi bir amaç ve psikolojik bir tatmin unsuru olarak görürken, artan rekabet karşısında kendisini güvence altına almak

konusunda sürekli eğitimi talep eden bir konuma gelmiştir (Ziraat Bankası, 2007, s.2).

Eğitimin önemine değindikten sonra söz konusu hususun sağladığı faydalar da aşağıdaki gibi sıralanabilir (Kuzuoğlu, 1991, s.4):

- İş görenlerin işlerini çabuk ve etkin bir şekilde öğrenmeleri sağlanır. İş görenlerin işlerini öğrenirken yol açtıkları maliyetlerin en düşük seviyede kalmasına yardımcı olunur.
- Mevcut iş görenlerin performansının artırılmasını, işin kalitesinin yükselmesini sağlar.
- Hataların azalmasıyla işin miktarında artış sağlandığı gibi yönetimin hataları düzeltmekle zaman kaybetmesi önlenmiş olur.
- Özellikle yeni iş görenlerde rastlanan yüksek iş gücü devri önlenabilir.
- İş kazaları azalır.
- Hastalık ve izin gibi nedenlerle boş kalan işlerin diğer iş görenler tarafından geçici olarak üstlenilmesi ve yapılması mümkün olur.
- İyi bir eğitim programının uygulandığının çevrede duyulması işletmenin itibarını ve çekiciliğini artırır.
- İş görenler iş güvenliği, yükselme, statü, iş tatmini sağlayarak toplumsal gelişmeye olumlu yönde katkıda bulunur.
- Kurum içinde haberleşmeyi geliştirir. Etkili iletişim olanaklarını artırır.
- Personel ve yönetim arasındaki anlaşmazlıkları azaltır.

Eğitim hakkında genel bazı bilgilere değindikten sonra şimdi de bankacılık sektörü özelinde söz konusu hususa bakış tarzı hakkında değerlendirmeler yapılacaktır.

3.1.2. Türk Bankacılık Sektörü Eğitim Politikası

Bankacılık sektöründe eğitim ihtiyacının ortaya çıkışının başlıca nedenleri aşağıda belirtilmektedir:

- Bankacılık yoğun olarak insangücü kaynağına bağlı bir sektördür. İyi yetişmiş insan kaynağının bankanın ayakta tutulması ve piyasada yeterli rekabet gücüne sahip olmasındaki rolü çok önemlidir.
- Süreğiden günlük ekonomik ve sosyal yaşamda, bankaların çok sık karşılaştığı, çözümü için de büyük çabaların harcandığı, pek çok sorun vardır. Bu sorunlar da beraberinde yeni eğitim ihtiyaçlarını ortaya çıkarmaktadır.
- Bankalarca yapılan ihtiyaç analizi, anket, sektörel araştırmalar ve hizmet politikalarındaki stratejik değişiklikler sonrasında, yeni eğitim programları düzenlemesi gerekmektedir.

Eğitimin temel hedefi ise, edinilen teknik bilgi ve becerilerin hayata geçirilerek, uygulanır hale getirilmesi, çalışanların birbirleri ve müşteriler ile ilişkilerinin olumlu yönde gelişiminin desteklenmesi ve bireysel gelişim eğitimleri ile çalışanların kalitelerinin arttırılmasına katkıda bulunulmasıdır.

Bankalarda eğitim faaliyetleri bankaların insan kaynakları departmanları tarafından bir bankacının mesleki bilgi ve muhakeme gücünün devamlı geliştirilmesi, personelin var olan bilgisine, bankacılık ve banka hizmet ve ürün bilgisi ekleme çalışması olarak görülmekte ve bu süreç personele bankacılık ürün ve hizmetlerini pazarlayabilme yeteneğinin kazandırılması olarak gerçekleştirilmektedir (Özpek, 1991, s.6).

Eğitimler; yurtiçi ve yurtdışı sınıf eğitimi, işbaşında eğitim, web tabanlı eğitim olarak veya mevcut çalışanların kariyerlerine yönelik olan ya da bankanın stratejik hedeflerine ulaşmasını sağlamak, kurum kültürünü yaygınlaştırmak için tasarlanan proje bazlı; vizyon/kalite eğitimler şeklinde gruplanabilmektedir. Eğitim

konusunda farklı yöntemler benimsenebilmekle birlikte, bankacılık sektöründe eğitimlerin genel kategorilerini aşağıda yer alan şekilde sıralamak mümkündür:

Sertifika Programları: Bankalarda uzman adayı, müşteri temsilcisi ve müfettiş yardımcısı olarak göreve başlayan personeller için sınıf içi, işbaşı ve e-öğrenme eğitimlerinden oluşan eğitim paketleridir.

Uzmanlık Eğitimleri: Mevcut görev tanımlarının gerektirdiği bilgi ve becerilerin aktarıldığı eğitimlerdir.

Kariyer Eğitimleri: Çalışanların performans değerlendirme ve kariyer planları doğrultusunda bir üst ünvanın gerektirdiği bilgi ve yönetsel becerilerin aktarıldığı eğitimlerdir.

Bilgi Teknolojileri Eğitimleri: Banka faaliyetlerinin izlenmesi ve yönetiminde mühim işletim sistemlerinin ve bu sistemde meydana gelen değişikliklerin paylaşıldığı eğitimlerdir.

Bankadışı Eğitimler: Personelin ihtiyaçları doğrultusunda Türkiye Bankalar Birliği ve konusunda uzman kuruluşlarca düzenlenen eğitimlerdir.

E-Öğrenme (Online Akademi) Eğitimleri: Web tabanlı kişisel gelişim, bankacılık uygulamaları ve bilgi teknolojileri eğitimlerini içeren uzaktan eğitim sistemidir.

Yukarıda bahsedilen bu eğitimlerin özellikle bankalar içerisinde şube, muhasebe, hazine ve pazarlama birimlerinde bankacılık kariyerine yeni başlamış, uzman, yetkili ve müdür seviyesinde personele yönelik olduğu görülmektedir.

Son dönemde, banka faaliyetlerinin çok çeşitlenmesi ve karmaşık bankacılık ürünlerinin ortaya çıkması gibi nedenlerle, özellikle konularında uzman bağımsız denetim kuruluşlarından alınan eğitimlerin tüm sektörde artış gösterdiği görülmektedir. Bununla birlikte, sektörün gelişmesi, bilgi birikiminin paylaşılması ve tüm sektörü yakından ilgilendiren Basel II gibi konularda topyekün farkındalığın oluşturulmasında önemli bir yere sahip bir meslek kuruluşu olan Türkiye Bankalar Birliğinin her seviyedeki personele yönelik seminerleri de, değişik bankalardan gelen personelin aynı konularda bilgi ve fikir alışverişinde bulunmasına ve farklı banka

uygulamalarının tecrübe edilmesine katkı sağlaması açısından, sektörde öne çıkan banka dışı eğitimlere örnek teşkil etmektedir.

Ayrıca, bazı bankaların e-dergi, e- bülten uygulamalarını hayata geçirdikleri görülmektedir. Bu gibi uygulamalar da, içeriğinde yeralan; makaleler, röportajlar, aylık güncel sektörel haberler gibi alt başlıklarla, hem personelin bilgi birikimini arttırarak bireysel kalitenin yükselmesine katkı sağlamakta hem de banka departmanlarının birbirleri ile olan iletişimlerini kuvvetlendirerek kurumsal politikaların benimsenmesi ve uygulanmasına yardımcı olmaktadır.

Gelişen teknoloji ile de tüm bankalarda bilgisayar çağının başlaması ve teknolojiye en yakın olan, teknolojiye ayak uyduran banka günümüzdeki bir caddede nerdeyse bir bankanın bile iki şubesinin bulunduğu bu kadar kızgın bir rekabet ortamında öne geçmektedir. Çünkü müşterilerin ve bankacıların zamanı çok değerli olduğu için her iki tarafın da işini kolaylaştıran teknolojik gelişmelere uyum sağlamak ve bunları takip etmek günümüzde çok önemlidir. Bunu yakalayan banka rakiplerinin arasından çok fark edilir bir şekilde sıyrılmakta ve rakiplerini geride bırakmayı başarabilmektedir.

3.1.3. Basel II İle Birlikte Türk Bankacılık Sektöründe Eğitim Politikasında Yapılması Gereken Değişiklikler

Basel II bankacılık anlayışında ve uygulamasında tarihsel öneme sahip değişimlere yol açacak bir düzenleme olduğundan ve bu düzenlemeye uyum bankanın tüm sistem ve süreçlerinde revizyon ihtiyacı doğurduğundan, konuyla ilgili olarak sadece risk yönetimi ve kontrol birimlerinin değil, banka çapında tüm birimlerin bilgi sahibi olması hayati önem taşımaktadır.

Son yıllarda pek çok banka, risk yönetiminin önemini keşfetmiş, taşınan risklerin ağırlığının farkında olarak bu risklere karşı gerekli tedbirlerin alınması ile muhtemel kayıpların engellenmesi için gerekli altyapı çalışmalarını hızla artırmışlardır. Bu farkındalık pek çok bankanın, gerek konuyla ilgili yetişmiş iş gücü

yaratmak ve Ar-Ge faaliyetlerini yürütmek, gerekse de bilgi sistemlerini geliştirmek için milyonlarca dolarlık yatırım yapması sonucunu doğurmuştur. Bugün gelinen noktada bankalar, sistemlerini Basel II düzenlemesine uyumlu hale getirebilmek için ciddi yatırımlar yapmakta ve bu sayede uluslararası alandaki yerlerini korumaya çalışmaktadırlar.

Basel II'nin Türkiye'de uygulanması için gerekli alt yapının oluşturulmasına yönelik faaliyetlerin yürütülmesi ve hem bankacılık sektöründe hem de tüm ülke düzeyinde Basel II konusunda toplumun ve ekonominin diğer aktörlerinin bilinçlendirilmesi amacıyla çeşitli faaliyetler yapılmaktadır. Bankacılık sektörü tarafından, Basel II süreci ile ortaya çıkabilecek konuların ve bu konuların faaliyet, organizasyon, insan kaynakları ve eğitim politikalarında değişiklikler gibi yansımalarının değerlendirildiği komiteler Türkiye Bankalar Birliği bünyesinde oluşturulmuş olup, bu komiteler faaliyetleri BDDK gözetiminde sürdürmekte ve bahse konu hususlarda raporlar oluşturmaktadır (Ziraat Bankası, 2005, s.20).

BDDK tarafından, tüm ekonomik birimlerin ve kamuoyunun aydınlatılmasına yönelik olarak, bankaların sermaye yeterliliklerinin hesaplanmasında köklü değişiklikler getiren Basel II'nin olası etkilerinin tahmin edilmesi amacıyla çeşitli Sayısal Etki Çalışmaları (Quantitative Impact Study- QIS) gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de de Basel II ve ilgili AB Direktifleri hükümlerinin Türk bankacılık sektöründeki bankaların sermaye yeterlilikleri üzerine etkilerini görebilmek amacıyla yapılan etki çalışmaları, Basel Komite tarafından 2003 yılından gerçekleştirilen QIS-3 çalışmasına katılım ile başlanmış ve sektör aktif büyüklüğünün %95'ini temsil eden 23 bankanın katılımı ile ilk yerel sayısal etki çalışması QIS-TR-1, son olarak da sektör aktif büyüklüğünün %97'sini temsil eden 31 bankanın katılımı ile de QIS-TR-2 sayısal etki çalışması gerçekleştirilmiştir. Söz konusu çalışmanın sonuçları 25.07.2007 tarihinde BDDK tarafından kamuoyuna açıklanmıştır (BDDK, 2007). Bu sayede, Basel II düzenlemesinin uygulanması durumunda, bankacılık sektörünün ve reel sektörün karşılaşacağı tablo somut bir şekilde ortaya konulmuştur.

Yıllar itibariyle hem banka şubelerin hem de çalışanlarının sayılarındaki gözle görülebilir artış dikkate alındığında, her geçen gün büyüyen ve çalışan sayısı artan bir sektörün, köklü değişiklikleri bünyesinde bulunduran Basel II kriterlerine uyum için, ciddi yatırım ve eğitim planlaması yapması gerekmektedir. Türk bankacılık sektörü içinde 2007 Aralık sonu itibariyle toplam banka ve şube sayısı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 19. Bankacılık Sisteminde Banka ve Şube Sayısı*

	Aralık 2006		Eylül 2007		Aralık 2007	
	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube
Mevduat bankaları	33	6.804	33	7.318	33	7.570
Kamu bankaları	3	2.149	3	2.165	3	2.203
Özel bankalar	14	3.582	12	3.868	11	3.625
Fondaki bankalar	1	1	1	1	1	1
Yabancı bankalar	15	1.072	17	1.284	18	1.741
Kalkınma ve yatırım bankaları	13	45	13	48	13	48
Toplam	46	6.849	46	7.366	46	7.618

* K.K.T.C ve yabancı ülkelerdeki şubeler dahil. (TBB-2007)

(TBB, 2007, Sayısal veriler)

Bu husus, BDDK tarafından Basel II yol haritası kapsamında Basel II uygulamalarının mali sektör üzerinde gerçekleşen ve olası etkilerini incelemek üzere hazırlanan Aralık 2006 dönemine ilişkin Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporunda da belirtilmektedir. Bahse konu Raporda; bankaların Basel II'ye uyum sürecinde karşılaştığı sorunlar arasında sırasıyla ileri ölçüm yöntemlerinde kullanılacak veri eksikliği, mevzuat belirsizliği, teknoloji, bütçe ve nitelikli personel eksikliği yer almaktadır.

Söz konusu ilerleme raporu çerçevesinde yapılan anket çalışmasına katılan banka aktif toplamaları içerisinde %6,1'lik kısım Basel II uygulamasında insan kaynaklarının etkisiz, %78,5'i kısmen etkili, %13,1'i ise etkili olduğu konusunda beyanda bulunmuştur. Bankaların Basel II uygulamalarına uyumu çerçevesinde

yatırımlarının özellikle kredi riski üzerinde yoğunlaştığı, bunu piyasa ve operasyonel riske ilişkin yatırımların izlediği, 2007 yılının ikinci yarısında üçüncü yapısal blok yatırımlarına başlanmasının önem arz ettiği, 2008 yılında öngörülen yatırımlarda ise kredi riskinin başı çektiği, devamında ise ikinci ve üçüncü bloka ilişkin yatırımların geldiği görülmektedir. (BDDK, 2006)

Söz konusu ilerleme raporunda, Türk bankacılık sektörü açısından insan kaynakları Basel II'ye uyum sürecinde önemli bir sorun olarak görülmediği ifade edilmekle birlikte, sektörün aktif toplamı içerisinde %94'lük kısmın, insan kaynaklarını “kısmen etkili” veya “etkili” olarak görmesi, bunun yanında, bankaların Basel II konusunda yoğun olarak destek ve danışmanlık hizmeti aldıklarını ve ileride artan seviye almayı planladıklarını beyan etmeleri, insan kaynaklarının, Basel II'ye uyum sürecindeki önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan, insan kaynaklarının sorunun bu süreçte ortaya çıkması muhtemel olan sorunların başında görülmemesinde en önemli etken olarak, insan kaynakları ve eğitim politikalarının yeni dönem ve değişikliklere uyumlaştırılmasında sıkıntı yaşanmayacağı görüşünün bulunduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda, bankaların risk yönetimi ve kontrol birimlerinin yanı sıra banka çapında tüm birimlerin bilgi sahibi olmasına yönelik olarak bankaların eğitim politikalarını aşağıda yer alan konuları kapsayacak şekilde değiştirmeleri gerekmektedir (TBB, 2006, Mart- Nisan Seminer Konuları):

- Bilgi işlem ve risk yönetimi departmanlarında çalışanlara yönelik olarak bilgisayarla istatistiksel veri analizine ilişkin, verilerin toplanması, veri toplama teknikleri, verilerin derlenmesi ve özetlenmesi, merkezi eğilim ve dağılım ölçüleri, örneklem dağılımları, hipotez sınamaları, varyans analizleri ve ekonometrik modellere ilişkin konular,
- Teftiş kurulu, bilgi teknolojileri denetim ve risk yönetimi, iç kontrol birimlerinde çalışanlara yönelik olarak bilgi teknolojileri denetim alanları ve yöntemleri, teknik alt yapı ve operasyonel uygulamaları ile ilgili konular,

- Risk yönetim birimlerinde çalışanlara yönelik olarak, risk yönetimi ve türev ürünler, risk ve piyasalar, vadeli piyasaların risk yönetimindeki yeri, tezgah üstü türev işlemler, vadeli işlemler borsasında gerçekleştirilen işlemler, futures, forward ve opsiyon işlemleri ile ilgili konular,
- Muhasebe, hazine, aktif pasif yönetimine ilişkin pazarlama departmanlarında çalışanlarına yönelik olarak, faiz riski, kur riski, likidite riski, piyasa riski ve söz konusu risklerin yönetimi ve fiyatlamasına ilişkin konular,
- İç denetim, iç kontrol ve risk yönetim departmanlarında çalışanlara yönelik olarak, iç denetim süreci, uluslararası iç denetim standartları, iç denetim metodolojisi, teknikleri ve araçları, denetim türleri, finansal denetim, uygunluk denetimi, kurumsal yönetim ve iç denetim, 5411 sayılı Bankacılık Kanununu ve ilgili mevzuatın bankaların kurumsal yönetimi kapsamında iç sistemlere yönelik olarak getirdiği yeniliklere ilişkin konular,
- Bankaların bir çok departmanında çalışan personele yönelik olarak, 5411 sayılı Bankacılık Kanunun Bankaların kurumsal yönetim ve koruyucu hükümleri kapsamında banka uygulamalarına getirdiği yenilikler, yasal sorumluluklar ve cezai yükümlülüklerle ilişkin konular,
- Krediler, hazine, denetim, teftiş, muhasebe, mali analiz bölümlerinde çalışanlara yönelik olarak, Türk bankalarının Basel II kapsamında yapması gerekenler, Basel II'ye uyum süreci, bankacılıkta sermaye yeterliliğinin hesaplanması, risk-getiri-sermaye analizleri, riske uyarlanmış fiyatlama sistemleri konular,
- Krediler, hazine, denetim ve teftiş departmanlarında çalışanlara yönelik olarak, kredi riski derecelendirme sistemleri ve metotları, derecelendirme kavramının önemi, derecelendirme türleri, örnekleri, kriterlerine ilişkin konular,
- Krediler departmanlarında çalışanlarına yönelik olarak, kredi türleri, kredi fiyatlama sistemleri, kredilerde teminatlar, teminat türleri, teminatların derecelendirilmesi, bankalarda skorlama sistemleri, temerrüt olasılıklarının tanımlanması, temerrüt olasılıklarının Basel II çerçevesinde belirlenmesine ilişkin konular,

- Muhasebe, denetim ve iç kontrol departmanlarında çalışan personele yönelik olarak, uluslararası finansal raporlama standartları ve uluslararası muhasebe standartlarına ilişkin konular.

Yukarıda belirtilen konularda eğitim programlarının hazırlanması ve bunlara bankaların eğitim politikası içerisinde yer verilmesi gerekmektedir. Türk bankacılık sektöründe görev yapan personelin Basel II sürecine uyumuna, yeni düzenlemeler çerçevesinde yetiştirilmesi ve eğitilmesine gereken önemin verilmesi Türk bankalarının Basel II'yi uygulamalarında yaşayabileceği sıkıntılarını en aza indirecek önemli faktörlerden biri olarak düşünülmektedir.

Yukarıda belirtilen konuların yer aldığı eğitim programının oluşturulmasında bankaların insan kaynakları ve eğitim departmanları tarafından göz önünde bulundurulması gereken diğer hususlara da aşağıda yer verilmektedir (Ziraat Bankası, 2007, s.7):

- Eğitim etkinliklerinin odağında eğitim alacak kişiler yer almalı, dolayısıyla ihtiyaç belirlemesi bizzat ihtiyaç sahiplerine yönelik olarak yapılmalıdır.
- Eğitim ihtiyacı belirlenirken katılımcıların bireysel farklılıklara sahip oldukları gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır.
- Aynı zamanda bankanın genel politika, strateji ve hedefleri göz önüne alınmalı, dolayısıyla, gerek kuruluşun gerekse kişilerin eğitim ihtiyaçları ortak bir payda da değerlendirilmelidir.
- Her çalışanın aldığı banka içi banka dışı eğitimler kayıt edilmeli, kişisel dosyasında yer almalı ve sürekli olarak izlenip değerlendirilmelidir.
- Bankada periyodik olarak eğitim ihtiyacını belirlemeye yönelik anket uygulanması, toplantı ve gözlemler, denetim raporları ve benzerleri yoluyla elde edilen veriler plan ve programların oluşturulmasında mutlaka göz önüne alınmalıdır.
- Periyodik taramaların yanı sıra yeni birimlerin kurulması, yeniden yapılanma

alışmaları ve benzeri durumlarda da yeni eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi yoluna gidilmelidir.

- Özellikle Bankadaki teknolojik yenilik ve alt yapı değişikliklerinin mutlaka eğitim ihtiyacı yaratacağı göz önünde tutulmalıdır.
- Performans değerleme sonuçları eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesini sağlayan önemli verileri içerdinden performans değerleme sonundaki verilerin bu amaçla da değerlendirilmesi zorunludur.
- Çalışanların, yapılacak eğitim çalışmalarına isteyerek katılımlarını, eğitimleri daha çok benimseyip yararlanmalarını sağlamak için eğitim ihtiyacının belirlenmesi sürecine bizzat katılmaları gereklidir.

Bu aşamaya kadar bankalarımızın insan kaynakları veya eğitim departmanları aracılığı ile Basel II kültürünün işletme içerisine uyarlanması konusunda yapılması gereken çalışmalardan kısaca bahsedilmesi amaçlanmıştır. Bundan sonra da reel sektörün bilinçlendirilmesi için yapılması gerekenlerden bahsedilecektir.

3.2. Basel II'ye Geçiş Sürecinde Reel Sektörün Bilinçlendirilmesi Süreci

Basel II hakkında bankalarımızın bilgilendirilmesi bu düzenlemenin işler olarak faaliyete geçmesi için tek başına yeterli olmayacaktır. Bunun sebebi, bankaların reel sektörden uymalarını bekledikleri bazı önemli noktaların reel sektör işletmeleri tarafından da bilinmesi gerekliliğidir.

Kayıt dışı ekonominin boyutu ve profesyonellikten uzak yönetim biçimlerinin yaygınlığı göz önüne alındığında, bankaların KOBİ ölçeğindeki kredi müşterilerinin büyük bölümü Basel II şartlarından çok uzakta bulunmaktadır. Bankalar da bu açığı kapatabilmek için, özellikle Anadolu'da yaygın olarak eğitim seminerleri üzerinde çalışmaktadır. Örneğin; Akbank, bu güne kadar 7 binin üzerinde KOBİ'yi Basel II hakkında bilgilendirerek; Adana, Gaziantep, Şanlıurfa, Malatya, Konya, Kayseri, Çorum ve Trabzon'da BASEL II'nin KOBİ'lere etkilerinin tartışıldığı seminerler

düzenlemiştir. Aynı şekilde, İş Bankası, HSBC, Garanti Bankası ve Fortis Bank, Türkiye genelinde Basel II kriterleri ve yaratacağı fırsatlara ilişkin bilgilendirme toplantıları düzenleyerek, KOBİ'lerin eğitim sürecine katkı sağlamıştır. Bankalar tarafından müşterilerine de Basel II kriterlerine ilişkin temel eğitimler verilmesi, müşterilerin yeni süreçte kredi değerlendirme aşamalarında karşılaşılan zorlukları bankayla birlikte daha kolay aşmalarına sebep olacaktır (Bankalar Basel II Uyum İçin Eğitim Seferberliği Başlattı, 2006,s.1).

Bankaların yanı sıra T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler Derneği (KOBİDER), Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi (ABİGEM), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Türkiye Bankalar Birliği' (TBB) gibi kuruluşlar da zaman zaman verdiği eğitimlerle KOBİ'leri Basel II'ye hazırlamakta ve ortak katkı ve katılımları ile "Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri" adlı toplantılar düzenlenmektedirler(Bankalar Basel II Uyum İçin Eğitim Seferberliği Başlattı, 2006,s.2).

Bununla birlikte, KOBİ'lerin kredilendirilmesi sürecinde şirket sahipleri, yöneticileri veya yetkili temsilcileri yoğun olarak şubede çalışan pazarlama personeli ile muhatap olmakta ve konuya ilişkin sorunlar bu personel vasıtasıyla birebir ilişkiler çerçevesinde çözümlenmektedir. Bu husus dikkate alındığında, bankaların genel müdürlük departmanlarında çalışan personelin kredi riski konusunda teknik eğitim almaları yanında, şubelerde bulunan müşteri temsilcilerinin de Basel II kriterlerinin KOBİ'ler için avantaj ve dezavantajları, sektörün bu süreçte neler yapması gerektiği, reel sektörü ne gibi sorunların beklediği ile ilgili kapsamlı bir eğitime tabi tutulmaları gerekmektedir.

Özellikle ileri risk ölçüm yöntemlerinin kullanılması durumlarında, bankaların farklı derecelendirme yöntemlerinin yanı sıra farklı risk ölçüm yöntemleri kullanmaları halinde, bu hususun kredi fiyatını etkileyecek olması nedeniyle, bankaların risk ölçüm yöntemleri ve kredi fiyatlama politikaları hakkında da

KOBİ'leri bilgilendirmeleri ve bu konuda kamu ve düzenleyici otoriteye yardımcı olmaları gereklidir. Kayıt dışılığın azaltılması anlamında, KOBİ'lerin uluslararası standartlarda kayıt düzenine sahip olup olmadığı, kamuya açık bilgilerinin doğruluğu gibi konuların KOBİ'nin derecelendirme notuna, dolayısıyla da KOBİ için kredi maliyetine etki yapabileceği konusu da KOBİ'lerin detaylı ve doyurucu bir şekilde bilinçlendirilmesi sürecinde önemli hale gelmektedir.

Türkiye'deki KOBİ'lerce Basel II'ye hazırlık konusunda çalışmalara başlanması, KOBİ'lerin entelektüel sermayeye yatırım yapması, bilgiyi satın alması ve öncelikli olarak, bu konuda profesyonel danışmanlık hizmeti almaları gerekmektedir. Basel II'ye uyum, aynı alanda faaliyet gösteren iki firma arasında, banklardan kredi alabilme veya daha ucuza kredi kullanabilme açısından rekabet üstünlüğü sağlayacaktır. Bu bağlamda, raporlama ve veri tabanı oluşturma konularında teknolojik, özellikle risk yönetimi konusunda uzmanlaşmayı sağlamak üzere nitelikli insan kaynağı üzerine yapılacak yatırımlar, ekonomik anlamda uzun vadede KOBİ'ler için çok daha avantajlı olacaktır. Avrupa Birliği sürecinde birçok faaliyetin sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yürütüldüğü düşünüldüğünde, işletmelerin dernek ve vakıflara üye olması da Basel II'ye uyum yolunda fayda sağlayacaktır (Bankalar Basel II Uyum İçin Eğitim Seferberliği Başlattı, 2006,s.2).

Küresel ekonominin getirdiği yeniliklere hızlı bir şekilde uyum sağlayabilmek ve Avrupa Birliğine giriş sürecinde diğer ülkelerin gerisinde kalmamak için hem bankacılık sektörünün hem de reel sektörün bu yenilikler ile ilgili olarak bilinçlendirilmesi, eğitimlerin yaygınlaştırılması ve altyapının iyice sağlamlaştırılması gerekmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler içinde Basel II kriterlerinin getirdiği yenilikler özellikle perakende sektörü için çok zorlayıcı bir süreç olacaktır. Sıcak para girişinin çok olduğu ve kırılgan bir yapıya sahip olan Türkiye ekonomisi için bu süreci daha az sancılı geçirmek için, yukarıda ifade edilen hususlara yoğunlaşılması büyük önem arz etmektedir.

3.2.1. Bankacılık Sektöründe Basel II Eğitimi Ortak Uygulamaları

Basel II'ye uyum kapsamında verilen teorik ve pratik eğitimler, genelde üç grupta toplanmaktadır:

- **Üst Düzey Yönetime Verilen Eğitimler:** Bankaların yönetim kurulu üyeleri, genel müdür, genel müdür yardımcıları ve bu pozisyona denk pozisyonlarda yer alan personeline verilen eğitimleri içermektedir. Bu eğitimler, genel olarak; detaylı bir teknik eğitimden ziyade bu sürece daha makro bir bakış açısı kazandırmak için düzenlenen, bankanın politika ve stratejilerinde ortaya çıkarması muhtemel değişiklikleri içeren politika bazlı ve bu konudaki yeni tartışma ve önerlerin değerlendirildiği, uluslararası literatüre aşinalık kazandırılması amaçlanan eğitimlerdir. Bu bağlamda, Basel II'ye genel anlamda hakim olmayı sağlayan temel ilkelerden bahsedilmekte, doküman içerisinde sıklıkla geçen terimlerin anlamları ve banka için ne kadar önemli olduğunun anlatılmaktadır.

Bankalarda sermaye yeterliliğini yakından ilgilendiren tüm modern ürünler hakkında özet bilgiler verilmektedir. Basel II düzenlemesinde risk hassasiyetinin yüksek seviyede olması nedeniyle, bu eğitimler; risklere temel bakış açısı yanında Basel II nin risk ölçümlerinde kullanılan standart yöntem ve ileri yöntem arasındaki farklılıklara, bu risk ölçüm modelleri karşısında bankanın kendi yönetim ve bilanço yapılarına uygun tercihlere ve bunların avantajları ve dezavantajlarına yönelik bilgiler sunulmaktadır.

- **Teknik Eğitim:** Bu eğitimin içeriği ise, ticari bankalarda çalışan teknik uzman kadrolara verilmesi gereken eğitimlerden oluşmaktadır. Bu pozisyonda çalışan personelin Basel II' nin genel çerçevesi ve mevzuatı bilmesi gerekmektedir. Basel II nin temel risk ölçüm yöntemlerini kullanabilmek için matematik ve istatistik altyapısı kuvvetli personele, finansal ekonometrinin temelleri ve matematiksel finansın temelleri gibi teknik konularda detaylı eğitim verilmektedir. Teknik eğitimi desteklemek için eğitimi alacak olan

personeler ileri bankacılık uygulamalarında yeni gelişmeler detaylı olarak aktarılmakta ve yeni ürünlerin geliştirilmesi ve bunun sermaye yükümlülüğüne net rakamsal etkisi ile ilgili olarak etkin bilgilerin aktarılmaya çalışılmakta ve işlem bazlı uygulamalar yapılmaktadır.

- Genel Eğitim: Bankaların üst düzey ve teknik kadro personel eğitiminin yanı sıra bankaların kredi ve pazarlama kadrolarında çalışan personeline ve çalışılan işletmelere de Basel II ile ilgili aydınlatıcı eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Özellikle Basel II'nin asgari sermaye yükümlülüğü kısmını oluşturan birinci yapısal bloğun tüm içeriği ve kredi riski ölçüm metodlarının ve teminatlandırma yöntemlerinin riskleri nasıl azalttığı, işletmelerin ne tür faaliyetler göstererek nasıl uygun fiyatlı kredilere ulaşabilecekleri anlatılmaktadır.

Bankaların önemli bir kısmı tarafından, risk yönetimi personelinin Basel-II konusunda ileri düzeyde bilgi sahibi olduğu ifade edilmektedir. Bankaların tamamına yakınında, üst yönetim ile risk yönetimi ve bilgi işlem personeli dışındaki personelin Basel-II konusunda temel düzeyde bilgi sahibi olduğu belirtilmektedir. Bankaların üst yönetimleri sunumlar ve toplantılar, diğer personel ise daha çok kurs ve seminerler yoluyla bilgilendirilmektedir. Banka personelinin Basel-II konusunda bilgilendirilmesi, çoğu bankada Türkiye Bankalar Birliği ve diğer kurumlarca düzenlenen seminerler ile çeşitli danışmanlık şirketlerinden alınan eğitimler aracılığıyla, az sayıda bankada ise risk yönetimi birimleri tarafından yapılan sunum ve toplantılar yoluyla gerçekleştirilmektedir. Yabancı ortaklı bankalar ile yabancı banka şubeleri ise eğitim konusunda genel merkezleri ile ortak çalışmalar yürütmektedir. Bankaların büyük bir bölümünün risk yönetimi personeli Basel-II konusunda yurt dışında düzenlenen eğitimlere de katılmaktadır (BDDK, Basel-II İlerleme Raporları 2006, s. 46).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşme, finansal deregülasyonlar ve teknolojik ilerlemelere paralel olarak müşterilere sunulan bir çok ürünün ortaya çıkması; ülkeler, hatta kıtalar arası sıcak para transferinin oldukça kolay hale gelmesine sebep olmuştur. Bu sebeple bir çok gelişmekte olan ülke dünya piyasasında uzun yıllar boyunca sağladığı saygınlığı sonucunda elde ettiği fon girişini oluşturan herhangi bir olumsuzlukta çok kısa bir zaman zarfında yitirebilir hale gelmiştir. Buna Meksika'nın 1994, ülkemizin de 2001 de yaşadığı problemleri örnek olarak gösterebiliriz.

Yukarıda belirtilen temel sorunların ortaya çıkmasında da bir çok kez bankacılık sektörünün yanlış yönetilmesi, yanlış yatırımlar yapması ve yanlış riskler alması gösterilebilmektedir. Bunların temelinde de söz konusu bankaların tabi oldukları herhangi bir düzenlemenin mevcut olmaması ve agresif riskler alarak birbirlerine üstünlük sağlama çabaları yatmaktadır. Söz konusu bankaların bu davranışlarından dolayı olumsuzluk yaşamaları halinde sadece kendileri zarar görmemekte ve ilk defa Meksika krizinde söylendiği şekli ile tekila etkisi veya domino etkisi sebebiyle diğer bankaların da olumsuzluk yaşamalarına ve sonuçta makro ekonomik bir krize doğru gidilmesine sebep olmaktadır.

İşte yukarıda belirtilen bu durumun etkisinde kalan ve sağlam temellere dayanarak bankacılık yapan kurumların tepkisi gittikçe artmış ve uluslararası anlamda geçerliliği olan ve en azından gelişmiş ülkelerdeki merkez bankalarının kabul edecekleri bir düzenlemeye olan ihtiyaç dile getirilmeye başlanmıştır. Bu şartlar altında doğan Basel Uzlaşısı ve bundan yaklaşık 16 sene sonra ortaya konan Basel II dokümanı söz konusu ihtiyacı gidermeye yönelik iki belge olarak karşımıza çıkmıştır. Günümüzde bir çok ülkenin herhangi bir zorunlulukları olmamasına rağmen bu düzenlemeyi kabul etmeleri de geçmişte yaşadıkları bankacılık sistemi sorunlarının ileride yaşanmamasına yönelik birer tedbir olarak görülmektedir.

Çalışmamızda da belirtildiği gibi Basel II düzenlemeleri, finansal sistemin en kritik ve en temel unsuru olan bankacılık sistemini, sermaye yeterliliği aracılığıyla düzenlemeye çalışırken, bir yandan denetim mekanizmalarını güçlendirmekte bir yandan da piyasa disiplini sağlamaya çalışmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Basel II bir sermaye yeterliliği düzenlemesinden öte bir süreç olarak adlandırılabilir.

Düzenlemenin önemini arttıran bir diğer unsur da, finansal sistemi uluslararası düzeyde birbirine yakınlaştırarak, finansal istikrar sağlamaya yönelik olmasıdır. Planlanan düzenlemelerin uygulanması başarıyla sonuçlanması durumunda; bankacılık sektörü, küresel olarak daha sağlam bir yapıya kavuşabilecektir. Böylece geçmişte yaşanan küresel kriz deneyimleriyle bir daha dünyamızın karşılaşması önünde önemli bir engel teşkil edilecektir.

Düzenlemenin olumlu yanlarının yanında, uygulanmasının zahmetli ve maliyetli oluşu da ülkemiz gibi gelişmekte olan ve özellikle az gelişmiş ülkelerde uygulanabilirliği yönünde yoğun çabalar gerektirmektedir. Ayrıca topyekün bir sistem ve anlayış değişikliği getirmesinden dolayı, bankaların; eğitimli personel, bilgi işlem revizyonu ve kurumsallaşma ihtiyaçları gibi maddi ve manevi maliyetler de yükleyecektir. Ancak özellikle ülkemiz gibi konjonktürel dalgalanmalardan çok çabuk etkilenebilen bankacılık sektörüne sahip ülkeler için düzenlemenin getireceği istikrar ve güç yapılacak olan maliyetleri fazlasıyla karşılayacak gibi görünmektedir.

Ülkemizin ekonomi ve finans geçmişine bakıldığında, ekonominin ve finans sisteminin önemli bir etki alanını oluşturan bu kesimlerin fonksiyonlarını başarılı bir şekilde icra edememelerinin olumsuz sonuçlarını sık sık ve acı bir şekilde tecrübe ettiğimiz görülmektedir. Kaldı ki, artık sorunları sadece ülke sınırları içerisinde düşünmek ve sınırlandırmak da artık olanaklı değildir. Yukarıda da belirtildiği gibi sıcak para transferinde sağlanan kolaylıklar ve finansal deregülasyonlar, ortaya çıkabilecek sorunların sınırların ötesine taşınmasının kaçınılmaz bir gerçek haline getirmiş, bu sebeple zararın ortaya çıkmasından önce mevcut düzeni ve sistemi koruyabilmek, global krizlerin ve sorunların yaşanmasını engellemek amacıyla söz

konusu düzenlemelerin önemi gittikçe artmaktadır.

Basel II'ye geçiş sürecinin ülkemiz için zorlayıcı bir dönem olacağı görülmekle beraber, Basel II'nin getirmiş olduğu risk hassasiyeti ve denetim otoritesinin kuvvetlendirilmesi bankacılık sektörü ile beraber reel sektörde kırılganlığının azalmasına sebep olabilecektir. Fakat şu an Basel I kriterlerinin bile çok iyi uygulanmadığı ülkemizde; Basel II gibi risk odaklı ve teknik modellemeler gerektirebilen yeni sürece geçiş için kalan zaman içinde ülkemiz çok daha iyi hazırlanmak zorundadır.

Bunun için yapılması gerekenlerden ilki, geriye dönük veri tabanlarının oluşturulmasıdır. İkinci olarak bankaların kendi içsel derecelendirme yöntemlerini oluşturmaları gerekmektedir. Üçüncü olarak ise, Basel II ile ortaya konan yeni teminatlandırma şekline reel sektör işletmelerinin adapte olabilmelerinin sağlanmasıdır. Bilindiği gibi günümüzde Basel I düzenlemelerindeki teminatlandırmalarda alınan menkul kıymetler özellikle perakende sektöründe faaliyet gösteren firmalar için şimdiden problem gösterirken, yeni düzenlemede çek ile çalışan birçok firmanın çek harici gösterebileceği daha likit teminatlar istenecektir.

Bankaları bekleyen bir önemli sorun da işletmelerin tanımlanması sorunudur. Bununla ilgili bir çok tanımlama mevcut olmasına rağmen özellikle mali verilerde belirtilen rakamlara tamamıyla güvenilememesi ve işletmelerin bilerek hatalı mali veriler açıklaması, kendilerinin yanlış sınıflandırmalar içine konulmasına sebep olabilecektir. Bunun aşılması için mali verilerin doğru şekilde yansıtılması için gerekli önlemlerin alınması yönünde çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Yukarıda anlatılanlardan da anlaşılabileceği gibi bankacılık sektörü kadar reel sektörün de bu geçiş süreci konusunda yeterli düzeyde bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi gerekmektedir. Firmaların mali verilerinde şeffaflaşmaya gidilmesi bankaya daha doğru bilgiler vermesi, muhasebesini uluslararası standartlara göre hazırlaması, kurumsallaşma çalışmalarının yoğunlaşması ve daha likit teminatlar

verebilmek zorunda kalacağı konusunda da aydınlatıcı eğitimler verilmelidir. İşletmelerin ayrıca kredi değerlemelerine tabi olmamaları durumunda kullandıkları finansman için bankaların ayırmaları gereken sermayenin artacak olmasından dolayı yüksek fiyattan kredi kullanmaları sonucu ile karşılaşacakları hatırlatılmalı ve söz konusu kredi derecesinin temin edilmesi konusunda çalışmalara başlamaları gerektiği belirtilmelidir.

Bankacılık sektörüne uluslararası standartlar getiren Basel II, İşletmelerin bir an önce, iş yapış şekillerini Basel II kriterlerine uyumlu hale getirmelerini beklemektedir. Bu bağlamda üniversitelerin, sivil toplum örgütlerinin ve bankaların bir araya gelerek Basel II eğitimleri verecek bir Basel akademi kurması gerekmektedir. Bu akademi ile eğitim verilen personele sertifika dağıtım sistemi uygulanarak bankacılık sektöründe seçilebilirlik artırılabilir. Çünkü; genel olarak baktığımızda Basel II kriterlerine uyum süreci içerisinde bağımsız kuruluşlar, üst kurullar v.s bu düzenleme hakkında eğitim veren kurumların çoğu üst düzey eğitim, karar vermeye yetkili yönetici ve yetkili yardımcılara yönelik eğitimleri ağırlıklı tutmaktadır. Basel II kriterleri ise ; risk hasasiyeti çok yüksek bir düzenleme olduğu için Genel Müdürlük biriminden şube pazarlama birimine kadar herkesi kapsayacak bir hassasiyet göstermektedir. Bu nedenle, kurulabilecek olan Basel Akademi ile ise, bankacılık sektöründe daha geniş bir kitleye ulaşmak hedeflenebilir. Böylelikle sektörde Basel II kriterlerinde uyum süreci içinde bankaların, reel sektörün yapması ve alması gereken tedbirler ile ilgili bir bütün olarak hareket edilebilir.

Sonuç olarak bahsedildiği gibi yeni düzenlemelere geçiş sürecinin Türkiye gibi gelişmekte olan bir çok ülke için zorlayıcı taraflarının çok olduğu bu süreçte sıkıntıların çok sayıda yaşanacağı şimdiden hissedilmektedir. Türkiye için uyumu zor olan Basel II'nin risk odaklı oluşu, kamuyu aydınlatma özelliği ve de denetim otoritesinin güçlendirilmesi özelliği ile perakende sektörü için zorlayıcı olsa da söz konusu sektörün kendisini geliştirmesine, işlemlerini kayıt altına alarak kurumsallaşma yönünde önemli adımlar atmasına sebep olabilecektir.

İşte bu kapsam ve güncel ekonomik ortamda Basel II geçişin ileride bir tarihe ertelenmesi ülkemiz için avantajlı bir durum olarak görülmektedir. Ülkemizin altyapısını güçlendirmek için bu durumu olumlu şekilde kullanmak gerekmektedir. Günümüzde uluslararası ekonomi piyasalarının da iyice daralması ile Basel II özellikle gelişmekte olan ülkeler için yeni sürece geçişin en kısa zamanda tamamlanması ve uygulamaya geçirilmesi ile ülke ekonomileri için yararlı olacak gibi görünmektedir. Aksi taktirde uluslararası ekonomik piyasalarının ve gelişmelerin dışında kalmaya ve ilerleyen dönemlerde uluslararası işlemlerde tercih edilmeyen ülkelerden biri olmaya mahkum olacaklardır.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, Nalan ve SEVİLENGÜL, Orhan (2000).**Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması.**(10. Baskı) Ankara: Gazi Kitabevi.
- AKGÜÇ, Öztin (1998).**Finansal Yönetim** (7.Basım).İstanbul: Avcıol Basım-Yayın
- ALTAN, Mikail (2001). **Fonksiyonlar Ve İşlemler Açısından Bankacılık.**Beta
- ALTINTAŞ, M. Ayhan (2006). **Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği.**Turhan Kitabevi
- AYTOLUN Arif. “Basel II”, www.tmud.org.tr/download/BaselIIKriterleri.ppt,
- AYDOĞMUŞOĞLU, Kamile Berna (2007). Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı’nın Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme Kredilerine Etkileri (Yüksek Lisans T.C Dokuz Eylül Üniveristesi Sosyal Bilimler Ens. İktisat Anabilim Dalı Para Banka Programı)
- BABUŞCU ,Şenol (2005). Bankacılıkta Risk Derecelendirmesi ve Türk Bankacılık Sektöründe Uygulanması.(Yayın no:94). SPK
- BABUŞÇU, Şenol (2005). **Basel II düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi.**Akademi
- BALCI, Ayşe (2004). Basel II ‘nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar (Bank for International Settlement) .
- BANK FOR INTERNATIONAL SETTLEMENTS, **This is the BIZ**, Basel: 2006.
- BASEL II RISK, “List of Basel II Software Products and Suppliers”, <http://www.basel-ii-risk.com/Basel-II/Basel-Software/index.htm> .
- BASEL KOMİTESİ, **Overview of the New Basel Capital Accord**, Basel, 2001.
- BDDK (2004). Basel II’nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar.Ek: Ulusal İnisiyatif Kullanılacak Alanlar
- BDDK (2004). Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu. Araştırma Dairesi
- BDDK Basın Açıklamaları, 2007, Basel II İkinci Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR2) Değerlendirme sonucuna ilişkin Basın Açıklaması
- BDDK. **Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Hakkında Yönetmelik**, 8 Şubat

2001 tarihli Resmi Gazete

BIS, “The Revised Basel Framework – International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards”, (2008d)
http://www.fma.gv.at/cms/basel2/EN/chronologie_detail.html?channel=CH0242&doc=CMS1142864506459

BIS, “Third Basel Consultative Document“, (2008c)
http://www.fma.gv.at/cms/basel2/EN/chronologie_detail.html?channel=CH0242&doc=CMS1142864812432

BIS. “First Basel Consultative Document“, (2008a),
http://www.fma.gv.at/cms/basel2/EN/chronologie_detail.html?channel=CH0242&doc=CMS1142865841270

BIS. “Second Basel Consultative Document“, (2008b)
http://www.fma.gv.at/cms/basel2/EN/chronologie_detail.html?channel=CH0242&doc=CMS1143106225335

BOLGÜN, K.Evren, AKÇAY M. Barış (2003). **Risk Yönetimi**. Scala Yayıncılık
 BOYACIOĞLU, Melek Acar. (2002), “Operasyonel Risk ve Yönetimi”,
Bankacılar Dergisi, Sayı.43,

CAN, Halil, TUNCER, Doğan, AYHAN, Yaşar (2001).**Genel İşletmecilik Bilgileri**. Ankara: Siyasal Kitapevi

CANDAN Hasan ve Alper Özün. (2006) Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II, İş Bankası Yayınları, Ekim.

CORNFOLD, Andrew. (2008), “Basel 2 at Mid-2006: Prospects for Implementation and Other Recent Developments”, www.g24.org/corn0706.pdf

ÇABUKEL, Rıdvan (2006). Bankaların Kurumsal Kredileri Açısından Kredi Risk Yönetimi ve Basel II Uygulaması (Doktora Tezi,T.C Gazi Üni. Sosyal Bil. Ens. İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe-Finansman Bilim Dalı)

ÇAKIR , Meftun (2007). Basel Standartları ve Standartların Kobiler’lere Etkileri (Yüksek Lisans Akdeniz Üni. Sosyal Bilimler Ens.)

ÇAĞIL, Gülcan (2006). Sermaye Yeterliliği Açısından Operasyonel Risk ve Bankacılık Sektöründe Uygulaması (Doktora Tezi T.C Marmara Üni. Bankacılık ve Sigortacılık Ens. Bankacılık Doktora Programı)

DURER, Salih (1994). **Türkiye’de Ticaret Bankalarının Sermaye Yapı Ve Yeterliliği**

ERKEKOĞLU Hatice ve Emine Bilgili. (2005), “Parasal Krizlerin Tahmin Edilmesi: Teori ve Uygulama”, **Journal of Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, Cilt.24, Sayı.1,

FİNANSBANK A.Ş. (2007). Eğitim Prosedürü

GARANTİ BANKASI FİNANASAL KURUMLAR MÜDÜRLÜĞÜ, (2003), Kredi analiz, Araştırma ve Yurtdışı Koordinasyon; Basel II Yeni Sermaye Yeterlilik Uygulaması.

GÜNAL, Mehmet (2001). Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği. Ankara

İMİŞİKER Serkan, (2005), Basel II ve Piyasalarımıza Olası Etkileri, SPK Araştırma Dairesi YeterlilikEtüdü, Ankara.

KARABULUT,Gökhan (2003). Bankacılık Sektöründe Sermaye Karlılık İlişkisi.Türk Bankacılık Sitemi üzerine inceleme. TBB araştırma yayınları

KAVUNCU, Burak (2005). Yeni Basel Kriterlerinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkisi (Yüksek Lisans,T.C. Gazi Üni. Eğitim Bil. Ens. Bankacılık Eğimi Bilim Dalı)

KAZGAN, Gülten. (2008), “Türkiye’de Ekonomik Krizler: (1929-2001) Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İrdeleme”, <http://kazgan.bilgi.edu.tr/docs/Turkiye.doc>.

KUZUOĞLU, Selma. (1990) . Eğitim Kavramı ve Türk Bankacılık Sektöründe Eğitim Faaliyetleri (Yüksek Lisans,T.C İstanbul Üni. İşletme Fakültesi Organi. Ve İşletme Politikası Anabilim Dalı)

KÜÇÜKÖZMEN C.Çoşkun. (2004). Üçüncü Yapısal Blok – Piyasa Disiplini Özet Sunum.BDDK.Ankara

KÜLAHLI, Sait. (1993). Türk Bankacılık Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi (Doktora Tezi,T.C İstanbul Üni. Sosyal Bil. Ens. Para-Banka Ana Bilim Dalı)

KAYA, Murat (2007). Bankalar Açısından Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ve Kobi’ ler Üzerine Etkisi (Yüksek Lisans, T. C Süleyman Demirel Üni. Sosyal Bil. Ens. İşletme Anabilim Dalı)

MAZIBAŞ, Murat. (2004). Basel II:İkinci Yapısal Blok (pillar II) Denetimsel

Gözden Geçirme(I-II)- Özet Sunum.BDDK.Ankara

MERCAN, D. İlhan (2006). Basel II Kriterleri Çerçevesinde Türk Bankacılık Sektöründeki Sermaye Yeterliliği Sorunun İncelenmesi (Yüksek Lisans,T.C. Marmara Üni. Bankacılık ve Sigortacılık Ens. Bankacılık Anabilim Dalı)

Meryem Filiz, (2007). “A New Application For International Banking Regulation And It’s Effects On Developing Countries”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Journal**, Cilt.13, Sayı.1,

MOOSA, Imad A. (2007). “Operational Risk: A Survey”, **Financial Markets, Institutions & Instruments**, Cilt.16, Sayı.4.

NURHAN, Aydın. (2003). Finansal Yönetim.T.C Anadolu Üniversitesi Yayını, Sayı:1465

ÖÇAL, Tezel, Ömer Faruk Çolak (1999). **Finansal Sistem ve Bankalar**. Ankara: Nobel Dağıtım.

ÖZPEK, Hasan Basri (1991). Türkiye’de Bankacılık Eğitimi (Yüksek Lisans,T.C. Marmara Üni. Bankacılık Sigortacılık Ens. Bankacılık Anabilim Dalı)

ÖZÜN Alper ve Atilla Çifter. (2006). “Bankaların Hisse Senedi Getirilerinde Faiz Oranı Riski: Dalgacıklar Analizi ile Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı.59.

SAKAR, Hakan (2002). **Risk Yönetimi Açısından Bankalarda Aktif Pasif Yönetimi**. İstanbul: MİDA İnstitute,

T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş. EĞİTİM DAİRE BAŞKANLIĞI, (2007). Hizmet İçi Eğitim

T.C. ZİRAAT BANKASI; Basel II Bilgilendirme Raporu

TANRISEVER, Burak Kemal. (2008) “Uluslararası Finansal Piyasalardaki Yasal Düzenlemeler Çalışmalarına İlişkin Değerlendirmeler”,

<http://www.fkmd.org/content/view/67/79/#7>

TBB. (2004). II Yönlendirme Komitesi.Risk Yönetimi ve Basel II’nin Kobilere Etkileri.

TOBB. (2005). “Basel II Presentation”, İstanbul.

ULUDAĞ Dilek Türker (2001). Aracı Kurumların Mali Yapılarını Güçlendirmeye Yönelik Bir Yöntem:Sermaye Yeterliliği.(SPK Yayın no:134)

VARDAR, İnci (1998). Banka Sermayesi, Basel Anlaşması ve Türkiye’de Uygulamalar (Yüksek Lisans,T.C İstanbul Teknik Üni. Fen Bilimleri Fakültesi)

YILMAZ, Hatice Biçen. “Basel II ve Kobilere Üzerindeki Etkileri”, **Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi**, Cilt.3, Sayı.1.

YURTSEVEN, Y.Gürcan (2000). **Müfettişlik Sınavlarına Hazırlık**. Alfa

www.bankaciyiz.biz/modules.php?name=News&file=article&sid=1420>(2006,Mayıs 19).

YILMAZ, Emrah (2006). Türk Bankacılık Sektörü’nün Sermaye Yeterliliği ve Basel Standartları (Yüksek Lisans T.C. Kadir Has Üni. Sosyal Bilim. Ens. Bankacılık ve Finans Bölümü)